

Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskeväksi lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten uudistamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi esitutkintalakiin ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin niin kutsuttua syyteneuvottelua koskevat säännökset. Syyttäjä voisi tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimitettaisi kaikkien rikosten osalta, kun henkilön epäillään syyllistyneen useampaan rikokseen ja hän on tunnustamalla edistänyt rikosten selvittämistä eikä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan toimittamista. Syyttäjä voisi samalla sekä myös silloin, kun tutkittavana on yksi kokonaan tai olennaisilta osiltaan tunnustettu rikos, sitoutua vaatimaan rangaistusta lievemmän rangaistusasteikon mukaisesti.

Syyttäjä voisi myös tehdä rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan kanssa tuomioesityksen, jossa viimeksi mainittu tunnustaa rikoksen ja syyttäjä sitoutuu vaatimaan rangaistusta lievennetyltä rangaistusasteikolta. Tuomioesitys käsiteltäisiin epäillyn tai vastaajan sekä asianomistajan suostumuksella tuomioistuimessa tavallista oikeudenkäyntiä kevyemmässä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomioistuimien tutkisi tunnustuksen pätevyyden ja muut tuomioesitykseen liittyvät kysymykset sekä tarvittaessa muut tuomioesityksessä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset. Tuomioistuimien antaisi tuomioesityksen mukaisen tuomion, jos se lukisi rikoksen syyksi tuomioesityksen mukaisesti eikä tuomion antamiselle olisi muuta estettä. Tuomioistuimen

tulisi tällöin mitata rangaistus lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Syyteneuvottelua koskevat säännökset soveltuisivat rikoksiin, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta, ei kuitenkaan henkeen tai terveyteen kohdistuviin rikoksiin taikka seksuaalirikoksiin, jotka loukkaavat seksuaalista itsemääräämisoikeutta tai kohdistuvat lapsiin. Syyteneuvottelun käyttämistä harkittaessa syyttäjän olisi otettava huomioon asian laatu, menettelystä mahdollisesti aiheutuvat kustannukset, siihen kuluva aika ja osallisuuskysymykset.

Seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevat säännökset uudistettaisiin niin, että syyttäjä ei enää katsoisi syyttämättä jätetyn syyllistyneen rikokseen vaan toteaisi, että syytteen nostamisen edellytyksen täytyvät, mutta laissa säädetyllä perusteella enemmistä toimenpiteistä luovuttaisiin. Uutena perusteena jättää syyte nostamatta olisi, että useasta rikoksesta epäilty tunnustaisi jonkin rikoksen. Toisena uutena perusteena olisi, että asian käsittelystä aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja mahdollisesti tuomittaviin seuraamuksiin. Lakiin otettaisiin säännös syyttäjän velvollisuudesta perustella syyttämättä jättämispäätös.

Lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 2014.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	4
1 JOHDANTO.....	4
2 NYKYTILA.....	5
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	5
Tunnustaminen ja syyteneuvottelu.....	5
Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen.....	7
Syyttämättäjättämispäätöksen perustelevinen.....	7
Oikeudenkäynnin kesto.....	9
2.2 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö.....	9
Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus.....	9
Euroopan ihmisoikeussopimus.....	9
Ulkomaiden lainsäädäntö.....	10
2.3 Nykytilan arviointi.....	10
Tunnustaminen ja syyteneuvottelu.....	10
Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen.....	11
Syyttämättäjättämispäätöksen perustelevinen.....	12
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET.....	12
Esitutinnan rajoittaminen ja oikeudenkäynnin keventäminen tunnustamisen perusteella.....	12
Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen.....	15
Syyttämättäjättämispäätöksen perustelevinen.....	15
Muut ehdotukset.....	15
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	16
5 ASIAN VALMISTELU.....	17
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	19
1 LAKIEHDOTUSTEN PERUSTELUT.....	19
1.1 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa.....	19
1 luku Syyteoikeudesta.....	19
5 luku Syytteen vireillepanosta.....	28
5 b luku Tunnustamisoikeudenkäynti.....	29
1.2 Oikeudenkäymiskaari.....	34
2 luku Päätösvaltaisuudesta.....	34
1.3 Esitutkintalaki.....	35
3 luku Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset.....	35
10 luku Esitutinnan päättäminen.....	36
11 luku Erinäiset säännökset.....	36
1.4 Rikoslaki.....	36
6 luku Rangaistuksen määräämisestä.....	36
8 luku Vanhentumisesta.....	37
9 luku Oikeushenkilön rangaistusvastuusta.....	38
25 luku Vapauteen kohdistuvista rikoksista.....	38
35 luku Vahingonteosta.....	38
50 luku Huumausainerikoksista.....	38

1.5	Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä	38
1.6	Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista	39
2	VOIMAANTULO.....	39
3	SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS	39
	Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti	39
	Syyttämättä jättäminen	42
	Arvio säätämisyjärjestyksestä	44
	LAKIEHDOTUKSET	45
	1. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.....	45
	2. Laki oikeudenkäymiskaaren 2 luvun muuttamisesta.....	49
	3. Laki esitutkintalain muuttamisesta	49
	4. Laki rikoslain muuttamisesta.....	51
	5. Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n muuttamisesta	53
	6. Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	54
	LIITE	55
	RINNAKKAISTEKSTIT	55
	1. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta.....	55
	2. Laki oikeudenkäymiskaaren 2 luvun muuttamisesta.....	63
	3. Laki esitutkintalain muuttamisesta	64
	4. Laki rikoslain muuttamisesta.....	67
	5. Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n muuttamisesta	71
	6. Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n muuttamisesta	73

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Yhdysvalloissa on oikeuskäytännössä kehittynyt ns. plea bargain –järjestelyjä, joissa kalliin ja hitaan valamiesoikeudenkäynnin välttämiseksi syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja sopivat siitä, että oikeudenkäyntiä ei järjestetä tai jatketa. Yleensä sopimukseen kuuluu, että epäilty tai vastaaja epäilty tunnustaa jonkin teon tai useista epäilyistä rikoksista yhden tai useamman. Vastaaja saa tästä edukseen jonkinlaisen rikosoikeudellista vastuuta koskevan helpotuksen. Yleensä kysymys on lievemmästä rangaistuksesta. Muita vaihtoehtoja ovat rangaistuksen vaatiminen lievemmästä teosta kuin mihin vastaaja on ilmeisesti syyllistynyt ja syytteen nostamatta jättäminen jostain teosta, kun samalla kertaa vastaajaa epäillään useasta teosta. Syyttäjälle ja tuomioistuimelle sopimisesta seuraa prosessiekonomisia etuja, kun täysimittaista tutkintaa ei tarvitse suorittaa tai oikeudenkäyntiä ei tarvitse järjestää. Tunnusomaista plea bargain –järjestelmille on, että tuomioistuin viime kädessä hyväksyy sopimuksen ja langettaa sen mukaisen tuomion.

Plea bargain –järjestelmät ovat sittemmin levinneet muihin ns. common law –maihin, kuten Kanadaan sekä Englantiin ja Walesiin. Viime vuosikymmeninä on tällaisia järjestelyitä otettu käyttöön myös Manner-Euroopan ns. civil law –maissa, kuten Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Puolassa ja Virossa. Eräänlaisena plea bargain –tyyppisenä järjestelynä voidaan pitää Norjassa ja Tanskassa käytössä olevaa erityistä menettelyä tunnustetuissa rikosasioissa.

Suomessa ei ole ollut tällaisia järjestelmiä. Perinteisesti on suhtauduttu varauksellisesti siihen, että viranomainen lupaa epäillylle tai vastaajalle jonkin edun rikoksen tunnustamisen johdosta. (Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö, oikeusministeriön komiteamietintö 2003:3, s. 297–299, ja Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen, työryhmämietintö 1.6.2001, Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 1, s. 29–32). Plea bargain –termille ei ole edes vakiintu-

nutta suomenkielistä vastinetta. Tässä käytetyt ilmaisut syyteneuvottelu ja syytteestä sopiminen lienevät yleisimpiä, vaikka nekään eivät täysin kattavasti kuvaa ilmiötä.

Oikeusministeriön eduskunnan perustuslakivaliokunnalle antamassa oikeudenkäynnin viivästyminen koskevassa selvityksessä (14.10.2009, OM 77/03/2009) todettiin, että ministeriössä selvitetään menettelyä, jossa tutkinta-, syyttäjä- ja myös tuomioistuinresursseja säästävä varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muuten seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen.

Asiasta laadittiin oikeusministeriössä arviomuistio (15.1.2010, OM 20/41/2009), joka lähetettiin lausuntokierrokselle. Arviomuistioon ei sisällynyt konkreettista mallia syytteestä sopimisesta, vaan siinä esiteltiin yleisellä tasolla erilaisia järjestelmiä, joiden soveltuvuudesta suomalaisen oikeusjärjestyksen eräiden muiden seikkojen ohella pyydettiin lausuntoa eri tahoilta. Vastauksia saatiin 28, joista noin viidesosassa suhtauduttiin myönteisesti syytteestä sopimisen mahdollisuuteen, viidesosassa suhtauduttiin neutraalisti ja lopuissa kriittisesti (Arviomuistio syytteestä sopimisesta (plea bargain). Lausuntotiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 47/2010; mainittu arviomuistio on julkaisun liitteenä).

Syyteneuvottelua käsiteltiin myös oikeusministeriön ja sisäasiainministeriön asettamassa työryhmässä sekä oikeusministeriön asettamassa jatkotyöryhmässä, joissa pohdittiin keinoja oikeusprosessien nopeuttamiseksi. Molemmat työryhmät katsoivat, että tulisi asettaa työryhmä selvittämään mahdollisuudet esitutkinnan rajaamisoikeuden laajentamiseen ja syytteestä sopimiseen (Oikeusprosessin pitkittymisen estäminen. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 47/2010; työryhmämuistio 10.3.2011, OM 1/69/2011). Työryhmät ottivat esille mallin, jossa tunnustamisen perusteella esitutkintaa voitaisiin rajoittaa jättämällä lievempiä rikoksia tutkimatta ja mahdollisesti myös lieventää rangaistusta.

Valtakunnansyyttäjä Matti Nissinen (21.6.2011, Dnro 47/61/11) on esittänyt oikeusministeriön lainvalmisteluosastolle muun ohessa esitutkintalain ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamista niin, että syytteestä sopiminen olisi mahdollista.

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011 sisältää lausuman siitä, että syyteneuvottelujärjestelmän käyttöönoton mahdollisuudet arvioidaan.

Syyteharkintaa ja niin kutsuttua seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevat keskeisimmät säännökset sisältyvät oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jatkossa myös ROL) 1 lukuun. Seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevat säännökset siirrettiin mainittuun lakiin pitkälti samassa muodossa kuin ne oli vuonna 1990 säädetty. Seuraamusluonteisella syyttämättä jättämisellä tarkoitetaan sitä, että vaikka syyttäjä katsoo henkilön syyllistyneen rikokseen, hän jollain laissa säädetyllä perusteella luopuu enemmistä toimenpiteistä eli syytteen nostamisesta.

Valtakunnansyyttäjä on edellä mainitussa esityksessä katsonut, että seuraamusluonteiseen syyttämättä jättämispäätökseen ei jatkossa tulisi sisältyä syyttäjän kannanottoa rikoksen syyksilukemisesta ja että laissa tulisi säätää syyttäjän päätösten perustelemisesta.

2 Nykytila

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Tunnustaminen ja syyteneuvottelu

Tunnustus määritellään vakiintuneesti asianosaisen selitykseksi siitä, että vastapuolen väite jostain selityksen antajalle epäedullisesta seikasta on tosi. Riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, tunnustus sitoo sen antanutta asianosaista (oikeudenkäymiskaaren, jäljempänä myös OK, 17 luvun 4 §:n 1 momentti). Tunnustettu seikka on toteen näytetty eikä lisätodistelu ole tarpeen; tunnustuksella seikka tulee riidattomaksi. Muussa riita-asiassa ja rikosasiassa tunnustus on todiste, jonka näyttöarvon tuomioistuimien harkitsee (OK 17:4.2). Vakiintuneesti on katsottu, että lievissä rikosasioissa tunnustus yksinkin riittää näyttök-

si langettavaan tuomioon. Vakavammissa rikosasioissa tulee toisaalta olla tunnustuksen lisäksi myös muuta syytettä tukevaa näyttöä, jotta tuomitsemiskynnys ylittyisi.

Suomalainen lainsäädäntö ei tunne syyttäjän ja rikoksesta epäillyn välillä tapahtuvan sopimisen ja siihen liittyvän tunnustamisen johdosta annettavaa lievennystä rikosasiassa annettavaan tuomioon. Tunnustuksella on kuitenkin merkitystä rikosoikeudellisen vastuun arvioinnissa, rangaistuksen mittaamisessa ja menettelylajin valikoitumisessa.

Rikoslain (39/1889, jäljempänä myös RL) 6 luvun 6 §:n 3 kohdan mukaan rangaistuksen lieventämisperusteena on tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä, jota voi olla muun ohella rikoksen tunnustaminen. Lievennystä on perusteltu paitsi moraalisisilla mutta ennen muuta prosessiekonomisilla syillä (HE 44/2002 s. 199). Luvun 8 §:n 5 kohdan nojalla tunnustus voi johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen. Tuomioistuimien voi jättää tekijän luvun 12 §:n 4 kohdan mukaan rangaistukseen tuomitsematta, jos hän on tunnustanut ja tämä huomioon ottaen rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarpeettomana.

Tunnustuksen merkitys rangaistuksen lieventämisperusteena ja tuomitsemättä jättämisperusteena on ilmeisen vähäinen. Vuonna 2009 tuomioistuimissa sovellettiin RL 6:6:n 3 kohdan lieventämisperustetta 128 kertaa (0.2 % tuomituista), 6:8:n 1 momentin 5 kohtaa 10 kertaa ja 6:12:n 4 kohdan tuomitsemättä jättämisperustetta 107 kertaa, joista 80 tapauksessa mainittua 4 kohtaa sovellettiin ainoana perusteena (Rikollisuustilanne 2010. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 258, Helsinki 2011, s. 328 ja 330). Vastaavat luvut vuodelta 2010 ovat 136 (0.2 %), 10, 62 ja 45 (Rikollisuustilanne 2011. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 262, Helsinki 2012, s. 363 ja 365).

Tuomioistuinta koskevien lukujen osalta on huomattava, että tilastossa näkyvät vain tuomioissa mainitut lainkohdat. Tunnustuksella on voinut olla merkitystä, vaikka siitä ei ole tuomioon kirjattu asianomaista lainkohtaa.

Toisaalta on huomattava, että RL 6:6:n 3 kohdassa mainitaan lieventämisperusteena oman rikoksen selvittämisen lisäksi asian-

osaisten sovinto ja muu tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksen vaikutuksia. RL 6:8:n 1 momentin 5 kohta käsittää kaikki lieventämis- tai kohtuusperusteet. RL 6:12:ssa mainitaan edellä mainittujen lisäksi vielä muitakin perusteita (kohtuullistamisperusteet ja sosiaali- tai terveydenhuollon toimet).

Tilastoista ei siis saada tarkkaa vastausta siihen, milloin rangaistuksen lieventäminen tai tuomitsemattajättäminen on perustunut nimenomaan tunnustukseen tai muuhun myötävaikuttamiseen. Selvältä kuitenkin näyttää, että varsin harvoissa tapauksissa tunnustuksella on ollut merkitystä. Sellaista käytäntöä, jossa tunnustus palkittaisiin säännönmukaisesti, ei vaikuta olevan.

Yhden rikoksen tunnustaminen ei ole suoranainen peruste tehdä syyksilukevaa seuraamusluonteista syyttämättäjättämispäätöstä tunnustetun rikoksen tai saman vastaajan toisen rikoksen osalta. Välillisesti tunnustus voi saada merkitystä osana tekijän ja asianomistajan välistä sovintoa, joka on peruste seuraamusluonteiselle syyttämättäjättämispäätökselle (ns. kohtuusperuste, ROL 1:8:n 1 kohta).

Välillistä merkitystä tunnustuksella voi olla myös kohdassa mainitun perusteen, tekijän toiminnan rikoksen vaikutusten estämisen tai poistamisen kannalta. Seuraamusluonteinen syyttämättäjättämispäätös voi perustua myös siihen, että henkilö on tehnyt muita rikoksia, eikä syyttämättä jätetystä rikoksesta tuomitava rangaistus vaikuttaisi olennaisesti rangaistuksen kokonaisuutensa (ns. konkurssiperuste, ROL 1:8:n 2 kohta). Syyttämättä jättäminen kohtien perusteella edellyttää myös, ettei yleinen tai yksityinen etu vaa-di syytteen nostamista.

Vastaavasti tunnustus ei myöskään ole suoranaisesti peruste jättää esitutkinta toimimatta tai rajoittaa sitä. Jos syyttäjä tulisi todennäköisesti tekemään myöhemmin ROL 1 luvun 8 §:ään perustuvan syyttämättäjättämispäätöksen, voidaan syyttäjän päätöksellä tutkinnanjohtajan esityksestä rajoittaa esitutkintaa esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 §:n 1 momentin nojalla. Mainittu laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2014. Vastavaanlainen säännös on voimassa olevan esitutkintalain (449/1987) 4 §:ssä. Koska jäljempänä esitetyin tavoin lakiesitykset ehdote-

taan tulemaan voimaan 1.5.2014, voimassa olevaa esitutkintalakia ei käsitellä laajemmalti.

Tunnustuksen merkitys näkyy myös prosessilajin valinnassa eli siinä, että tunnustus ohjaa rikosasioita keveämpään menettelyyn. ROL 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä käsitellään noin kolmasosa käräjäoikeuksien rikosasioista. ROL 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa käräjäoikeusmenettelyssä voidaan käsitellä tunnustettuja rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Menettelyssä ei voida käsitellä alaikäisen tekemiä rikoksia.

Menettelyssä voidaan tuomita enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistus. Menettelyssä voidaan tuomita rikoksen johdosta myös muita rikosoikeudellisia seuraamuksia ja vahingonkorvauksia. Menettelyn käyttäminen edellyttää vastaajan suostumusta ja sitä, että hän on tunnustanut syytteenalaisen teon. Asianomistajan on luovuttava suullisesta oikeudenkäynnistä. Asian käsittelee yksi lainoppinut jäsen.

Jatkossa rikesakko- ja rangaistuspäättämismenettelyt korvaavan sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) mukaisessa menettelyssä tunnustettu lievä rikosasia voidaan käsitellä epäillyn suostumuksella tuomioistuimen ulkopuolella summaarisessa menettelyssä, jossa päätösvalta on poliisilla tai muulla valvontaa suorittavalla virkamiehellä taikka syyttäjällä. Rangaistukseksi voitaisiin tuomita rikesakko tai sakko teosta, josta säädetty ankarin rangaistus on kuusi kuukautta vankeutta. Uusi menettely otettaneen käyttöön aikaisintaan vuoden 2014 aikana.

Laissa ei säädetä epäillylle tai vastaajalle mitään seuraamusta koskevaa etua siitä, että asia käsitellään tällaisessa keveämmässä kirjallisessa tai tuomioistuimen ulkopuolisessa menettelyssä. Kannustin on käytännössä se, että vastaajan ei tarvitse osallistua suulliseen oikeudenkäyntiin eikä hänelle siten aiheudu kuluja tai vaivaa oikeudenkäynnistä. Etuna on myös menettelyn nopeus.

Tunnustuksella on yhteys siihen, kuinka laajalti rikosasiassa hankitaan selvitystä. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n mukaan epäilty rikos on selvitettävä asian laadun vaatimalla tavalla. Rikoksen laatu vaikuttaa hankittavan

selvityksen laajuuteen ja tutkinnan perusteellisuuteen. Lievimmissä rikoksissa tunnustus periaatteessa on riittävä näyttö, kun taas esimerkiksi henkirikoksissa pyritään selvittämään asia perin pohjin. Vaadittavan selvityksen perusteellisuus otetaan huomioon kaikissa prosessin vaiheissa. Rikoksesta epäillyn mahdollisuus peruuttaa tunnustus johtaa käytännössä usein siihen, että näyttöä hankitaan varmuuden vuoksi.

Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 ja 8 §:n mukaiset syyttämättä jättämispäätökset ovat ns. syyksilukevia päätöksiä. Toisin sanoen syyttämättä jättämispäätöksessä katsotaan epäillyn syyllistyneen rikokseen, mutta syyte jätetään nostamatta laissa säädetyllä perusteella. Vastaavantyyppisiä erityissäännöksiä seuraamusluonteisesta syyttämättä jättämisestä on muualla lainsäädännössä.

Menettelyn perusta ulottuu vuoden 1990 toimenpiteestä luopumislainsäädännön kokonaisuudistukseen. Tuolloin lain säätämiseen johtaneessa hallituksen esityksessä (HE 79/1989 vp) katsottiin, että syyttäjän tekemä seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen on rikosoikeudellista moitetta osoittava ratkaisu. Erityisen selvästi tämä ilmenee syyttäjän antaessa syyttämättä jätetylle huomautuksen.

Syyttämättä jättämispäätöksiä koskevissa säännöksissä ei suoranaisesti säädetä syyksilukemisesta, mutta ROL 1 luvun 10 §:n mukaan syyttäjän on syyttämättä jätetyn vaatimuksesta saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Vaikka syyttäjän syyksilukeva syyttämättä jättämispäätös ei saavuta oikeusvoimaa rikosasiassa, se jää yleensä kuitenkin lopulliseksi päätökseksi, jos rikoksesta epäilty ei vaadi syyllisyyskysymyksen uudelleenarvioimisesta tuomioistuimessa tai jos myöhemmin ei havaita, että syyttämättä jättämispäätöksen tekeminen on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Perusteita tehdä päätös seuraamusluonteisesta syyttämättä jättämisestä yleissäännösten osalta ei ole asiallisesti tarkasteltu vuoden

1991 uudistuksen jälkeen. Lainsäädäntöön on tämän jälkeen lisätty erityissäännöksiä. Lisäksi vuonna 2001 otettiin lakiin säännökset siitä, milloin voidaan toimenpiteistä luopua jättämällä menettämisseuraamusta koskeva vaatimus esittämättä (nykyisin ROL 1:8b).

ROL 1 luvun 7 ja 8 §:n yleissäännösten mukaan syyte voidaan seuraamusluonteisesti jättää nostamatta ns. vähäisyys-, nuoruus-, kohtuus- ja konkurrenssi-perusteella. Kahden viimeisen perusteen käsillä ollessa syyte on kuitenkin nostettava, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii. Vertaillen voidaan todeta, että tuomioistuin voi jättää seuraamusluonteisesti rangaistuksen tuomitsematta laajemmilla perusteilla. Esitutkintaa voidaan puolestaan rajoittaa, jos syyttäjä tekisi seuraamusluonteisen syyttämättä jättämispäätöksen tai jos tutkinnasta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja odotettavissa olevaan seuraamukseen nähden tai jos syyttäjä jättäisi syytteen muulla kuin edellä mainitulla perusteella nostamatta. Lisäedellytyksenä lisäksi on, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan jatkamista. Menettämiskaava voidaan jättää esittämättä vähäisyysperusteella ja kustannusperusteella tai siksi, että syyttäjä tekee seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen. Lisäedellytyksenä on, ettei yleinen etu vaadi menettämiskaavan esittämistä.

Syyttämättä jättämispäätöksen perusteellinen

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeus saada perusteltu päätös turvataan lailla.

Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:ssä säädetään tuomioistuimen perusteluvelvollisuudesta riita- ja rikosasioissa. Säännösten mukaan perusteluista on ilmentävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Lisäksi perusteissa on selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Esitutkintapäätöksen perusteluvelvollisuudesta ei ole säännöksiä tällä hetkellä voimas-

sa olevassa laissa. Säännös perusteluvelvollisuudesta sisältyy kuitenkin uuteen 1.1.2014 voimaantulevaan esitutkintalakiin. Sen 11 luvun 1 §:n mukaan esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin tai 10 §:n nojalla sekä luopumisesta saattaa asia syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Perusteluvelvollisuus koskee muuta vastaavaa esitutkintapäätöstä, joka voi vaikuttaa asianosaisen oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin. Mainitun 11 luvun 1 §:n mukaan päätöksestä on ilmentävä muun ohessa päätöksen perustelut.

Hallintolainkäyttöön liittyvien päätösten perusteluvelvollisuudesta on säädetty hallintolainkäyttölain (586/1996) 53 §:ssä. Päätös täytyy perustella ja siitä on käytävä ilmi ne seikat ja selvitykset, jotka ovat vaikuttaneet asian ratkaisuun, ja millä oikeudellisilla perusteilla niihin on päädytty. Hallintopäätösten perusteleminen säädetään hallintolain (434/2003) 45 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun. Pykälän 2 momentissa säädetään perusteista poiketa perusteluvelvollisuudesta. Hallintolakia ei sen 3 §:n mukaan sovelleta lainkäyttöön eikä esitutkintaan.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole mainintaa syyttäjän velvollisuudesta perustella päätöksiään. Syyttäjät perustelevat päätöksiään valtakunnansyyttäjän antamien ohjeiden (VKS:2007:3, VKS:2007:4) sekä niiden perusteella vakiintuneiden käytäntöjen mukaan. Näitä ohjeita on annettu sekä syyttämättäjättämispäätöksen perusteleminen että syyteratkaisun perusteleminen. Valtakunnansyyttäjä on antanut ohjeen myös esitutkinnan rajoittamispäätöksen perusteleminen (VKS:2007:2).

Valtakunnansyyttäjän ohjeessa VKS:2007:4 on annettu ohjeita eri perusteilla laadittavien syyttämättäjättämispäätösten perusteleminen. Jos päätös tehdään sillä perusteella, että ei ole tapahtunut rikosta, perusteluissa on lausuttava, mikä tunnusmerkistökijä ei täyty tai mistä rikoksen rakenneosan puutteesta on kyse. Jos päätös tehdään sillä perusteella, että ei ole todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi, päätöksen perusteluissa todetaan ne riidanalaiset

kysymykset, joita syyttäjä pitää olennaisina epäillyn rikoksen kiistettyjen tai epäselvien tunnusmerkistökijöiden täyttymisen osoittamisen kannalta. Tämän jälkeen selostetaan lyhyesti sekä syytettä tukeva että sitä vastaan puhuva näyttö. Keskeisintä perusteluissa on arvioida todisteiden näyttöarvoa. Syytteen nostamista tukevien ja sitä vastaan puhuvien seikkojen punninnasta tulee ilmetä, miksi syyllisyyden tueksi esitetty näyttö ei riitä syytteen nostamiseen. Vaikeissa näyttökysymyksissä arvioinnilla on keskeinen merkitys ratkaisun perustelujen vakuuttavuudelle ja yksinkertaisissakin asioissa arviointi selvittää asianosaisille päätöksen perusteita. Näytön arvioinnin perusteella tehdyssä syyttämättäjättämispäätöksessä kerrotaan, mistä tunnusmerkistökijästä ei ole ollut riittävää näyttöä. Arvioinnin ja johtopäätöksen teko on päätöksen ”ei näyttöä” tärkein osa.

Seuraamusluonteisissa syyttämättäjättämispäätöksissä perusteluissa on todettava vastaajan syyllistyneen tiettyyn rikokseen ja esitettävä ne perustelut, joiden nojalla rikos on luettu syyksi. Ohjeen mukaan tunnustetuissa asioissa riittävät yleensä suppeat perustelut. Jos rikos on kiistetty, perusteluissa tulee ohjeen mukaan esittää kiistämisen peruste ja ne syyt, joiden nojalla syyttäjä on pitänyt kiistämistä ilmeisen perusteettomana. Päätöksessä esitetään ne syyt, joiden vuoksi toimenpiteistä on luovuttu eikä syytettä ole nostettu. Tarkoituksena ei ole toistaa lainlaidan sanamuotoa vaan kertoa tosiasialliset seikat, joiden vuoksi lainkohdan sisältö toteutuu.

Syytteen nostamista tarkoittavan päätöksen perusteleminen ei nimenomaisesti säädetä laissa. Asiallisesti päätöksen perustelut ilmenevät haastehakemukseen sisällytettävistä tiedoista. ROL 5 luvun 2 §:n mukaan haastehakemuksesta on ilmentävä muun muassa teonkuvaus ja mistä rikoksesta rangaistusta vaaditaan sekä asiassa esitettävät todisteet teemoineen. Valtakunnansyyttäjä on antanut asiasta yleisen ohjeen (VKS:2007:3). Syyteratkaisu ei päättä asiaa, vaan asian käsittely jatkuu oikeudenkäynnissä, jossa syyttäjä edelleen kehittää syytettään. Uutta lainsäädäntöä syytteen nostamista tarkoittavan ratkaisun perusteleminen ei tarvita.

Oikeudenkäynnin kesto

Kuten muun muassa johdantojaksossa mainitussa työryhmämietinnössä OMML 87/2010 on todettu, perus- ja ihmisoikeuksiin kuuluvan oikeudenkäynnin joutuisuuden toteutuminen on ongelma, vaikka asiaan on pyritty puuttamaan erilaisin keinoin. Osoituksena tästä voidaan muun muassa mainita, että on ollut tarpeellista säätää laki joutuisuusvaatimuksen loukkaamisen jälkikäteisestä hyvittämisestä (laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä 362/2009). Pitkään kestäneissä rikosasioissa hyvitys voidaan toteuttaa myös rangaistusta lieventämällä. Lainsäädännössä ei toisaalta nimenomaisesti pidetä asianosaisen myötävaikutusta menettelyn nopeuttamiseen rangaistusta lieventävänä seikkana.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut lukuisia ratkaisuja, joissa on todettu Suomen syyllistyneen sopimusrikkomukseen oikeudenkäynnin viivästymisen johdosta. Suuri osa ratkaisuista koskee rikosoikeudenkäyntejä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulkintalinja voidaan karkeasti ottaen tiivistää niin, että oikeudenloukkaus on todennäköisesti käsillä, jos oikeudenkäynti kokonaisuutena, myös esitutkinta- ja syyteharkintavaihe huomioon ottaen, on kestänyt yli neljä vuotta. Yleensä on katsottu, ettei moitittavaa viivästystä ole kuitenkaan tapahtunut, jos käsittely on kestänyt keskimäärin vuoden kussakin käsittelyvaiheessa (esitutkinta, syyteharkinta, käräjäoikeuskäsittely, hovioikeuskäsittely, käsittely korkeimmassa oikeudessa).

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksen (lausunto eduskunnan perustuslakivaliokunnalle 3.11.2011 hallituksen esityksen 59/2011 vp valtion talousarvioksi 2012 johdosta) mukaan käsittelyajat ovat pidentyneet uudistuksista ja muista toimenpiteistä huolimatta.

Selvityksen mukaan keskimääräinen käsittelyaika rikoksen tekopäivästä lainvoimaiseen tuomioon oli 10 kuukautta vuonna 2010, kun vuonna 2002 luku oli noin 8 kuukautta. Puolet jutuista saatiin käsiteltyä 6 kuukaudessa vuosina 2005—2010. Vaikka näitä tunnuslukuja voidaan pitää hyvinkin kohtuullisena, erityisesti törkeitä talousrikok-

sia käsitellään huomattavasti pidempään. Esimerkiksi törkeää veropetosta on käsitelty keskimäärin yli 4 vuotta ennen käräjäoikeuden tuomiota. Selvästi yli puolet tästä ajasta on vienyt esitutkinta. Vuonna 2010 ratkaistiin lainvoimaisesti lähes 600 rikosasiaa, joita oli käsitelty yli 5 vuotta.

2.2 Kansainvälinen kehitys ja ulkomaiden lainsäädäntö

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus

Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa rikosprosessien yksinkertaistamisesta (Recommendation of the Committee of Ministers concerning the simplification of criminal justice R (87) 18, 17.9.1987) puolletaan syyteneuvottelun (guilty pleas) käyttöönottoa, jos perustuslailliset ja oikeudelliset traditiot sen sallivat. Menettelyssä epäillyn tulee tuomioistuimen julkisessa istunnossa prosessin varhaisessa vaiheessa lausua, hyväksyykö vai kiistääkö häntä vastaan esitetyt epäilyt tai syytteet. Myös muut vastaavankaltaiset menettelyt ovat suositeltavia. Tuomioistuimen tulee menettelyssä pystyä päättämään, ettei tutkintaa kokonaan tai osittain toimiteta, ja siirtyä päättämään rikosten tekijän henkilöstä ja tuomittavasta rangaistuksesta sekä, jos mahdollista, vahingonkorvauksesta.

Menettely tulee toteuttaa tuomioistuimessa julkisessa istunnossa, rikoksesta epäillyn tulee hyväksyä häntä vastaan esitetyt syytteet ja tuomioistuimella tulee olla mahdollisuus kuulla molempia osapuolia ennen asian ratkaisemista. Menettelyssä tulisi rajoittua vain tosiasioiden selvittämisen kannalta välttämättömiin kysymyksiin ottaen huomioon aikaisemmat käsittelyvaiheet. Erityisesti aiemmassa vaiheessa oikeusviranomaisen edessä kuultujen todistajien uudelleen kuulemista tuomioistuimessa tulee välttää mahdollisimman pitkälle.

Euroopan ihmisoikeussopimus

Ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että keinoista nopeuttaa rikosprosessia, kuten

syyteneuvottelusta, on kiistämätöntä hyötyä syytetyille, rikosoikeudenhoidon viranomaisille ja rikoksen uhrille, koska se vähentää viranomaisten työtä ja nopeuttaa rikosvastuun vahvistamista, joka myös helpottaa siviilioikeudellisesta vastuusta päättämistä (Nikolov v. Bulgaria, päätös 28.9.2010, hakemus 39672/03). Ihmisoikeustuomioistuin on toisaalta katsonut, että myös syyteneuvottelussa on voimassa ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukainen joutuisuusvaatimus (esim. Yankov ym. v. Bulgaria 23.9.2010).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut (Babar Ahmad ym. v. Yhdistynyt Kuningaskunta, päätös 6.7.2010), että eurooppalaisissa rikosoikeusjärjestelmissä esiintyy yleisesti järjestelyjä, joissa vastaaja saa lievemmän tuomion vastineeksi tunnustamisesta taikka syyttäjän tai esitutkintaviranomaisten avustamisesta, jolloin ei täysmittaista oikeudenkäyntiä järjestetä. Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kannalta ei ole ongelmallista, että vastaajan tietoon saatetaan todennäköinen tuomio tunnustamisen jälkeen verrattuna todennäköiseen tuomioon tavanomaisessa oikeudenkäynnissä. Tuomioistuin kiinnitti päätöksessään huomiota siihen, että oli asianomaisen henkilön omassa harkinnassa, valitseeko hän sopimuksen, ja että asianomaisessa plea bargain -järjestelmässä tuomarin tehtävänä oli varmistaa, että vastaaja oli tehnyt sopimuksen vapaaehtoisesti ja taroituksellisesti.

Tuomioistuimen mielestä sopimusloukkaus voisi tulla kysymykseen vain niissä tapauksissa tapauksia, joissa 1) yhtäältä tunnustamisen jälkeen ja toisaalta tavanomaisen oikeudenkäynnin jälkeen määrättävien tuomioiden ankaruudella on niin huomattava ero, että vastaajalle asetetaan asiaton paine tunnustaa ja hyväksyä lievämpi tuomio, vaikka hän on viaton, 2) joissa asianomaista henkilöä painostetaan syytteestä sopimiseen tavalla, joka tekee täysin tyhjäksi oikeuden olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen, tai 3) joissa plea bargain vaikuttaisi ainoalta keinolta välttää rangaistus, joka perustaisi 3 artiklan loukkauksen. Artiklassa kielletään kidutus sekä epäinhimillinen tai halventava kohtelu taikka rankaiseminen.

Ulkomaiden lainsäädäntö

Oikeusministeriön työryhmämietintöön Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen (oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 26/2010 s. 26—34).sisältyy katsaus Yhdysvaltojen, muiden Pohjoismaiden kuin Suomen sekä Saksan, Viron ja Latvian lainsäädäntöön.

2.3 Nykytilan arviointi

Tunnustaminen ja syyteneuvottelu

Tunnustamisen merkitys rangaistuksen mittaamisessa lieventävänä seikkana olisi mahdollista ottaa huomioon jo nykyisten lieventämissäännösten perusteella entistä laajemmin. Tunnustuksella on myös merkitystä oikeudenkäynnissä esiintyvän todistelun laajuuden kannalta. Tunnustus on lähtökohtaisesti erittäin merkittävä todiste, joka vähäisimmissä rikosasioissa voi riittää yksinkin riittäväksi näytöksi syyksilukevalle tuomiolle. Käytännössä kuitenkin tunnustuksen lisäksi muita todisteita kerätään esitutkinnassa ja niitä esitetään oikeudenkäynnissä. Osittain tällaisten todisteiden kerääminen ja esittäminen saattaa olla turhaakin, mutta ei ole harvinaista, että esitutkinnassa annettu tunnustus perutaan oikeudenkäynnissä.

Menettelysäännöksiä siitä, että syyttäjä voisi tehdä jonkinlaisen sopimuksen vastaajan kanssa, ei ole, eivätkä tuomioistuimet olisi sellaiseen sopimukseen sidottuja. Kuitenkin nykyiset poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen kokonaisresurssit rikosasioiden käsittelemiseen kohtuullisessa ajassa ovat niukat. Resurssien lisääntymistä ei ole odotettavissa vaan päinvastoin vähentymistä. Siksi on välttämätöntä kehittää tarkoituksenmukaisia tapoja keventää rikosprosessia niissä tapauksissa, joissa se voidaan tehdä asianosaisten oikeusturvaa ja yleisen edun vaatimuksia loukkaamatta.

Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän mahdollisuus rajoittaa nykyistä laajemmin tutkintaa niissä tilanteissa, joissa asian selvittämisen aiheuttama työ- ja aikamäärä ei olisi asianmukaisessa suhteessa rikosvastuun toteuttamiseen nähden, edesauttaisi tämän päämäärän toteuttamista. Aikaa ja työtä sääs-

tettäisiin ensinnäkin esitutkintavaiheessa, missä niitä muutenkin kuluu usein eniten. Säästö näkyisi myös syyteharkinta- ja tuomioistuinvaiheessa, koska syyttäjän ja tuomioistuimen käsiteltäväksi tulisi suppeampia asiakokonaisuuksia ja koska käsiteltävissä asioissa todistelua ei tarvittaisi nykyisessä laajuudessa.

Myös kevyempi menettely tuomioistumis- sa on tavoittelemisen arvoinen, koska siitä seuraisi asian käsittelyn nopeutuminen, esitettävän näytön vähentyminen ja siten resurssisäästöjä viranomaisille.

Rikosasian epäillyn tai vastaajan kannalta asian käsittelyn nopeutumisen ja oikeudenkäynnistä aiheutuvien kulujen vähentymisen lisäksi olisi rangaistuksen alentaminen tai rikosvastuuseen liittyvä muu helpotus kannustin tunnustaa ja suostua tavanomaista rikosasioiden käsittelyä keveämpään menettelyyn. Nykyisin syyttäjä voi sinänsä esittää tuomioistuimelle lieventämisperusteen soveltamista yksittäisessä tapauksessa. Tuomioistuin ei kuitenkaan ole tähän sidottu. Jos syyttäjä voisi antaa sitoumuksen, että rangaistus tuomitaan lievempänä tunnustuksen johdosta, tämä olisi omiaan kannustamaan tunnustusten antamiseen, kun niiden antajat voisivat luottaa rangaistuksen lieventämiseen. Tämä lisäisi ennustettavuutta, joka on olennaista tunnustuksen antajien oikeusturvan kannalta.

Myös asianomistajien kannalta menettelyn nopeutuminen olisi eduksi.

Esitettävän näytön vähentyminen vähentäisi myös asianomistajille ja todistajille aiheutuvaa haittaa.

Yksittäisten laajojen ja vaikeiden asioiden pitkällä ja hitaalla käsittelyllä on niiden ulkopuolelle ulottuvia laajempia vaikutuksia siihen, kuinka viranomaiset kykenevät asianmukaisella joutuisuudella käsittelemään kaikki heidän käsiteltäväkseen tulevat rikosasiat. Nuo yksittäiset asiat hidastavat myös muiden asioiden käsittelemistä. Jos joitakin noista laajoista ja vaikeista asioista voitaisiin tarkoituksenmukaisella tavalla supistaa ja niiden selvittämistä helpottaa, sillä olisi koko rikosoikeudenhoidon joutuisuutta edistävää vaikutus. Poliisin, syyttäjän ja tuomioistuintuimien tulisi voida kohdentaa hallitusti niukkoja resurssiaan niin, että yksittäisten asioiden käsitteleminen ei aiheuttomasti vii-

västyisi, syyteoikeudet eivät vanhentuisi, entistä useampien vastaajien vakavia rikosasioita voitaisiin käsitellä tehokkaasti ja eri vastaajia koskevia rikosasioita voitaisiin käsitellä tasapuolisesti. Niukat resurssit eivät saa johtaa siihen, että yhden rikoksesta epäillyn asia tutkitaan, mutta toisen asiaa ei ehditä tutkia.

Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen

Nykyinen järjestelmä, jossa seuraamusluonteinen syyttämättä jättämispäätös sisältää syyksi lukevan kannanoton epäillyn syyllistymisestä rikokseen, on perustavanlaatuisilta osiltaan säädetty yli kaksikymmentä vuotta sitten. Tämän jälkeen tapahtuneista perustuslain ja sen perusoikeussäännösten uudistamisesta sekä liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen seuraa, ettei järjestelmää ja sitä sääntelevää lakia voida pitää kaikilta osin tyydyttävänä.

Ongelmallisena voidaan pitää sitä, että syyttäjille ei ole lainsäädännössä annettu nimenomaista toimivaltaa rikosten syyksi lukemiselle. Puutteena voidaan myös pitää sitä, ettei laissa säädetä siitä, kuinka vahvaa näyttöä seuraamusluonteisen syyttämättä jättämispäätöksen tekeminen edellyttää. Käytännössä mielipiteet ovat jakautuneet kahteen ryhmään, joista toisen mukaan vaadittava näyttö on syytekynnystä vastaava todennäköiset syyt ja toisen mukaan tuomioistuimessa syyksilukevan tuomion edellyttämä korkeampi kynnys.

Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Tätä lailla säätämisen velvoitetta täsmennetään perustuslain 119 §:ssä, jonka mukaan julkista valtaa käyttävän valtioneuvoston toimielimen yleisistä perusteista on säädettävä lailla. Tämä tarkoittaa, että valtion toimielimen käyttäessä julkista valtaa toimivaltaperusteen on oltava eduskuntalaissa. Syyttäjän kannanotto rikoksesta epäillyn syyllisyydestä sisältää epäilyksettä tällaista julkisen vallan käyttöä.

Periaatteelliselta kannalta on pidetty arveluttavana, että seuraamusluonteisessa syyttämättä jättämispäätöksessä syyttäjä katsoo henkilön syyllistyneen rikokseen. Menette-

lyssä epäillyltä ei vaadita suostumusta siihen, että syyllisyyskysymys ratkaistaan tuomioistuimen ulkopuolella järjestämättä oikeudenkäyntiä, jossa on noudatettava oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevia vaatimuksia ja jossa häntä kuullaan ja jossa hänellä on oikeus esittää vastanäyttöä.

Jossain määrin ongelmallisena voidaan myös pitää sitä, että syyksilukevan syyttämättäjättämispäätöksen katsotaan kumoavan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa säädetyn ja perustuslain 21 §:ssä tarkoitettua oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementteihin kuuluvan syyttömyysolettaman. Lähtökohtaisesti tämä kuuluu tuomioistuimelle. Tuomiovallan käyttämisestä tuomioistuimen ulkopuolella rikosasioissa, joissa sovellettavan rangaistusasteikon mukainen rangaistusmaksimi on kuusi kuukautta vankeutta, on katsottu perustuslain mukaiseksi (PeVL 57/2010 vp), mutta seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen voi koskea myös selvästi vakavampia rikoksia.

Seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen perusteita voidaan yleisesti ottaen pitää tarkoituksenmukaisina. Puutteena voidaan kuitenkin pitää sitä, että syyttäjällä ei ole oikeutta jättää syyte nostamatta, jos asian käsittelystä aiheutuvat kustannukset ovat epäsuhteessa asian laadun ja odotettavissa olevaan seuraamukseen nähden. Kun tällä perusteella voidaan kuitenkin rajoittaa esitutkintaa, lainsäädäntö on tietyllä tavalla epäohdonmukainen. Toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset on yleensä muotoiltu siten, että mitä pidemmälle menettely etenee, sitä suurempi on valtuus luopua toimenpiteistä. Suppein toimivalta on esitutkintavaiheessa esitutkintaviranomaisella, syyteharkintavaiheessa syyttäjän valtuudet ovat laajemmat ja tuomioistuimella kaikkein suurimmat. Käytännön kannalta syyteharkinnassa tulee esiin tapauksia, joissa prosessiekonomiset syyt puoltavat toimenpiteistä luopumista. Mahdollista myös on, että tällainen peruste ilmenee syyteharkinnan aikana tai että tällainen peruste olisi ollut jo esitutkinnassa, mutta jostain syystä esitutkintaa ei tässä vaiheessa rajoitettu ja peruste on edelleen olemassa syyteharkinnan aikana. Tällaisissa tapauksissa olisi aiheellista voida luopua toimenpiteistä. Säästöä ei ole enää saatavissa sitten, kun tuomio-

istuin on asian tutkinut ja ottaa kantaa seuraamuksiin.

Syyttämättäjättämispäätöksen perusteleminen

Syyttäjien päätösten perustelemattomuutta ei voida pitää tällä hetkellä käytännön kannalta epäkohtana. Ongelma on pikemminkin siinä, ettei perusteluvollisuudesta ole säädetty laissa, vaan asia on järjestetty valtakunnansyyttäjän ohjein. Lainsäädännön puuttuminen on poikkeus verrattuna muiden viranomaisten laissa säädettyyn perusteluvollisuuteen.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esitutinnan rajoittaminen ja oikeudenkäynnin keventäminen tunnustamisen perusteella

Tavoitteena on pyrkiä mahdollisuuksien mukaan laatimaan sellaiset syytteestä sopimista koskevat säännökset, jotka niveltä joustavasti nykyisiin rikosprosessia koskeviin säännöksiin ja käytäntöihin. Pyrkimyksenä on, että säännökset mahdollistavat entistä paremmin viranomaisresurssien tarkoituksenmukaisen kohdentamisen, tehostavat viranomaisten toimintaa ja nopeuttavat rikosasioiden esitutkintaa, syyteharkintaa ja tuomioistuinkäsittelyä kuitenkin turvaten rikoksesta epäillyn sekä asianomistajan oikeudet. Syytteestä sopimiseen ei tulisi ryhtyä, jos se olisi vastoin painavaa yhteiskunnallista tai yksittäisen henkilön intressiä.

Prosessiekonomian kannalta suurin hyöty saadaan silloin, kun resurssit saadaan mahdollisimman tehokkaaseen käyttöön jo esitutkinnan aikana. Esitutkinnassa voimavaroja vievät erityisesti vakavat talousrikokset, jotka muodostavat usein vaikeasti hahmotettavan kokonaisuuden sisältäen ns. päärikoksiksi luonnehdittavia törkeämpiä tekoja ja niitä lievempiä tekoja. Tällaisen kokonaisuuden tutkiminen on myös aikaa vievää, josta seuraa oikeudenkäynnin kokonaiskeston piteneminen.

Tällaisissa tapauksissa olisi usein perusteltua jättää vähäisempiä tekoja tutkimatta, jos

rikoksesta epäilty myötävaikuttaa rikostensa selvittämiseen. Tällöin tutkinta-aika saataisiin lyhyemmäksi ja vastaavasti menettely keventyisi ja nopeutuisi myös syyteharkintaja oikeudenkäyntivaiheessa. Tällaisten rikosten rajaaminen esitutinnan ulkopuolelle ei myöskään välttämättä vaikuttaisi tuomittavaan rangaistukseen rikoslain 7 luvun yhteistä rangaistusta koskevien säännösten vuoksi.

Lisäksi tavoitteena on, että esitutkintavoimavaroja vapautuisi lievemmistä teoista muualle, josta yleisesti voisi seurata tutkinnan nopeutuminen. Esitutinnan tehokkuuden kannalta on yleisesti eduksi, jos se voidaan aloittaa mahdollisimman pian rikoksen tekemisen jälkeen. Tällöin on parhaat edellytykset saada asiasta näyttöä ja esimerkiksi omaisuutta takavarikkoon tai hukkaamiskieltoon tuomittavan vahingonkorvauksen tai rikoksen tuottaman hyödyn menettämisen täytäntöönpanon turvaamiseksi.

Voidaan myös olettaa, että resursseja vapautuisi myös sellaisten tekojen tutkintaan, jotka muutoin voisivat jäädä viranomaisilta huomaamatta tai muusta syystä esitutinnan ulkopuolelle taikka joiden esitutkinta ei ajan kulumisen vuoksi todennäköisesti enää olisi tuloksellinen. Tämä olisi rikosoikeudellisen prevention eli ennaltaehkäisyn kannalta suotavaa, koska yleinen näkemys on, että prevention vaikuttaa ensi sijassa kiinnijäämiski- eikä niinkään seuraamusten ankaruus.

Tarkoitus ei ole kuitenkaan liittää menettelyä kaikkiin tunnustettuihin tapauksiin vaan lähinnä niihin, joista voidaan ajatella olevan eniten kokonaistaloudellista hyötyä. Oman rattijuopumusrikoksen tai muun yleensä helposti selvitetävän rikoksen tunnustaminen ei johtaisi rangaistuksen lieventämiseen tai muuhun helpotukseen.

Tunnustus esitetään otettavaksi huomioon ensinnäkin perusteena rajoittaa esitutkintaa ja samalla tietyissä tapauksissa perusteena tulla tuomituksi lievennetyn rangaistuksen mukaisesti. Syyttäjä voisi vastaavasti tehdä seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen. Lisäksi tunnustuksen perusteella syyttäjä ja rikosasian epäilty tai rikosasian vastaaja voisivat tehdä yhdessä tuomioesityksen, joka käsiteltäisiin tuomioistuimessa kevennetyssä menettelyssä, tunnustamisoikeudenkäynnissä,

ja jonka perusteella rangaistus tuomittaisiin lievennetyltä rangaistusasteikolta.

Englanninkielisen terminologian mukaan edellisessä kappaleessa mainittu syyttämättä jättäminen olisi siten count bargain, kun kaikista rikoksista ei syytettäisi. Tähän kategori- aan voitaisiin lukea omatyypisenä muoto- naan myös esitutinnan rajoittaminen. Rangaistuksen lieventäminen olisi muotoa varsinainen plea bargain eli sentence bargain. Tällaiset järjestelmät eivät olisi täysin uusia verrattuna voimassa olevaan oikeuteen. Edellä kuvatuin tavoin tutkinnan ulkopuolelle voidaan jo nykyisin rajata tekoja. Myös tunnustukselle on lainsäädännössä annettu merkitystä perusteena lieventää rangaistusta. Jo nykyisin oman rikoksen selvittämisen edistämisen lieventämisperusteena katsotaan ensisijaisesti nojaavan tarkoituksenmukaisuus- syihin, kuten uhrin korvausintressiin, prosessitaloudellisiin säästöihin tai rikoksen selvittämisestä saatuihin muihin etuihin, vaikka myös eettisillä syillä voidaan tätä puolustaa (HE 44/2002 s. 199). Edelleenkin ei ole kuitenkaan perusteita ulottaa rikoksen selvittämisen edistämisen lieventävää vaikutusta muihin kuin tunnustuksen antajan tekemiin rikoksiin (HE 44/2002 vp s. 182 ja 199).

Tässä ei esitetä säädettäväksi siitä, että syyttäjä syyttäisi lievemmästä teosta tai syyteneuvottelu koskisi sitä, mitä seikkoja tunnustetaan (charge tai fact bargain). Tällainen järjestelmä olisi ongelmallinen, koska rikosasiassa pyritään selvittämään tapahtumat ja arvioimaan, minkä tunnusmerkistön teko täyttää. Sillä, mikä rikos luetaan syyksi, voi olla merkitystä myös laajemmalti, kuten rikoksen uusimisesta seuraavassa rangaistuksen mittaamisessa taikka laissa säädetyt luottavuus- tai muun vastaavanlaisen vaatimuksen kannalta. Tällaisista syyteneuvottelumuodoista ei ilmeisesti koituisi yleensä merkittäviä prosessiekonomisia etuja.

Järjestelmä olisi myös ongelmallinen siksi, että syyteneuvottelun käyttöalaa ehdotetaan rajattavaksi lähtökohtaisesti rikoksesta säädetyt ankaramman rangaistuksen mukaan. Lievemmästä teosta syyttäminen voisi johtaa siihen, että syyteneuvottelussa käsiteltäisiin tekoa, josta säädetty ankarin rangaistus ylittäisi laissa säädetyt rajat. Ei voida pitää esimerkiksi hyväksyttävänä, että syyte nos-

tettaisiin rahanväärennyksestä (RL 37:1; enimmäisrangaistus neljä vuotta vankeutta), kun kysymys on ilmeisestikin ollut törkeästä rahanväärennyksestä (RL 37:2; enimmäisrangaistus kymmenen vuotta vankeutta). Vastaavaa voidaan todeta syytteen nostamisesta RL 32:6:n tai 32:7:n mukaisesta rahanpesusta tai törkeästä rahanpesusta (enimmäisrangaistus kaksi tai kuusi vuotta vankeutta), vaikka kysymys on tosiasiaassa ollut sellaisesta terroristiryhmän toiminnan edistämisestä, joka täyttää rikoslain 34 a luvun 1 momentin 5 kohdan tunnusmerkistön ja josta säädetään enimmäisrangaistukseksi kahdeksan vuotta vankeutta.

Esitutinnan rajaaminen ja rangaistuksen mittaaminen lievemältä asteikolta olisi mahdollista laajasti erityyppisissä rikoksissa tunnustamisen perusteella, koska edeltä käsin ei voida pois sulkea rikostyyppejä, joissa ei näillä keinoilla olisi saatavissa selkeitä prosessiekonomisia etuja. Suurimmat edut olisi todennäköisesti saatavissa vaikeasti selvitetävissä ja laajoissa rikosasioissa ja etenkin silloin, kun tekoja on useita, joista osa on selvästi niin sanottuja päärikoksia ja osa näihin liittyviä lievempiä rikoksia. Keinot soveltuisivat erityisesti rikoksiin, jotka kohdistuvat varallisuustuihin tai jotka tehdään hyötymistarkoituksessa ja joissa on mahdollisesti monimutkaisia oikeudellisia ja tosiasiallisia järjestelyjä. Voidaan puhua laajassa mielessä talousrikoksista.

Suuresta osasta tällaisista rikoksista on enimmäisrangaistukseksi säädetty neljä vuotta vankeutta. Enimmäisrajaksi ehdotetaan kuitenkin kuusi vuotta vankeutta, jotta menettelyn piiriin saataisiin etenkin törkeä laitoman maahantulon järjestäminen (RL 17:8a), törkeä paritus (RL 21:9a), ihmiskauppa (RL 25:3), ammattimainen kätkemisrikos (RL 32:3), törkeä rahanpesu (RL 32:7) ja törkeä ympäristön turmeleminen (RL 48:2). Esitutinnan rajaamista tai rangaistuksen lieventämistä tunnustuksen perusteella tätä törkeämpien rikosten osalta ei ole pidettävä perusteltuna, koska rikoksesta epäillyn oikeusturva sekä yleinen ja yksityinen etu muutenkin edellyttävät, että tällainen rikosasia tutkitaan laajemmin. On huomattava, että tunnustuksen perusteella esitutinnan perusteellisuus ja tuomioistuimessa esitettävä

todistelu olisi tavanomaiseen menettelyyn verrattuna vähäisempää ja tunnustuksen merkitys olisi ratkaiseva.

Tietyt rikoslajit eli rikoslain 20 luvussa tarkoitetut seksuaalirikokset, jotka käsittävät raiskauksen, pakottamisen tai hyväksikäytön, ja 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset olisi myös rajattu soveltamisalan ulkopuolelle silloinkin, kun niistä säädetty ankarin rangaistus on alle kuusi vuotta vankeutta. Huolimatta siitä, että näidenkin rikosten tutkinta, syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely voivat olla hankalia ja pitkäkestoisia, on ehdotuksessa katsottu, ettei esitutinnan rajaaminen tai rangaistuksen lieventäminen tunnustamisen perusteella näiden rikosten luonteen vuoksi ole puollettavissa. Mainitut rikokset kohdistuvat erittäin herkkiin oikeushyviin, henkeen ja terveyteen sekä seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen ja nuorten suojelemiseen seksuaaliselta hyväksikäytöltä. Näissä rikoksissa yleinen ja yksityinen etu puoltavat asian tutkimista ja käsittelyä tavanomaisessa järjestyksessä sekä rangaistuksen tuomitsemista normaalias- teikolla.

Rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan ja asianomistajan tulisi suostua tunnustamisoikeudenkäyntiin, jossa voitaisiin käsitellä paitsi tuomioesitys myös muut tuomioesityksessä tarkoitettuun rikokseen perustuvat julkisoikeudelliset ja yksityisoikeudelliset vaatimukset. Suostumus olisi myös epäillyn tai vastaajan osalta tarpeen, koska menettelyssä esitettävä aineisto olisi tavanomaista oikeudenkäyntiä suppeampi ja muutoinkin menettely poikkeaisi tavanomaisesta rikosoikeudenkäynnistä. Epäillyllä tai vastaajalla tulisi pääsääntöisesti olla avustaja tuomioesityksestä neuvoteltaessa ja tunnustamisoikeudenkäynnissä. Asianomistajan suostumus olisi tarpeen, koska hän ei voisi vaatia rangaistusta, jos tuomioesitys tehdään. Hänen yksityisoikeudellinen vaatimuksensa voitaisiin tutkia tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomioistu- in tutkisi suostumuksen ja tunnustuksen sekä varmistuisi, että tuomioesitys vastaa vastaajan tarkoitusta. Jos tuomioistuin lukisi tuomioesityksessä tarkoitetun rikoksen syyksi, se tuomitsisi rangaistuksen lievennetyltä

asteikoilta. Tuomioon voitaisiin hakea muutosta yleissäännösten mukaisesti.

Jos tuomioistuin ei lukisi tekoa syyksi tai tuomioesityksen mukaisen tuomion antamiselle olisi muu este, tuomioistuin jättäisi asian sillensä. Tämän jälkeen syyttäjä voisi harkita, jatketaanko asian käsittelyä tavanomaisessa järjestyksessä.

Jos tuomioesitystä ei neuvotteluista huolimatta saataisi aikaan tai jos tuomioistuin ei ratkaisisi asiaa tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomioesityksen mukaisesti, vastaajan lausumia ei saisi käyttää todisteena rikosasiassa.

Johdantojaksossa tarkoitetun julkaisun OMML 47/2010 s. 45—68 ja julkaisun liitteen s. 13—14 on pohdittu syyteneuvottelujärjestelmien etuja ja haittoja, eri syytteistä sopimisen lajeja. Tällaisen menettelyn piiriin soveltuvia rikoksia on pohdittu julkaisun s. 68—95 sekä asianomistajan asemaa s. 85—92.

Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen

Ehdotuksen mukaan syyttäjä toimenpiteistä luopumista tarkoittavassa syyttämättäjättämispäätöksessä ei enää toteaisi rikoksesta epäillyn syyllistyneen rikokseen. Tämän asemesta syyttäjä katsoisi näytön riittävän syytteen nostamiseen ja toteaisi, ettei syytettä kuitenkaan nosteta, koska tapaukseen soveltuu jokin peruste tehdä syyttämättäjättämispäätös, jolla enemmistä toimenpiteistä eli syytteen nostamisesta luovutaan. Epäillystä rikoksesta edellytettäisiin tällöin yhtä vahvaa näyttöä kuin syytteen nostamiseen eli todennäköiset syyt.

Uusi sääntelyratkaisu merkitsisi, että tällaisessa syyttämättä jättämisessä ei olisi kysymys syyttömyysolettaman kumoamisesta. Siksi tällaista syyttämättäjättämispäätöstä ei ole enää aiheellista kutsua seuraamusluonteiseksi. Jatkossa tältä osin puhutaan harkinnanvaraisesta syyttämättä jättämisestä.

Voimassa olevan ROL 1 luvun 9 §:n 2 momentin mukaan syyttäjä voi harkitsemaan sen tarpeelliseksi antaa syyttämättä jätetyille suullisen huomautuksen, joka on moitetta osoittava ratkaisu. Edellä lausutusta seuraa, että säännös, jota on myös käytännössä sovellettu erittäin harvoin, on syytä kumota.

Samaten kumottaisiin ROL 1 luvun 10 §:n sääntely siitä, että epäilty voi saattaa syyllisyyskysymyksen tuomioistuimen arvioitavaksi.

ROL 1 luvun 8 §:ään lisättäisiin kaksi uutta harkinnanvaraista perustetta jättää syyte nostamatta. Ensinnäkin edellä käsiteltyyn tunnustukseen liittyen syyttäjä voisi päättää, että syytettä ei nosteta kaikista rikoksista, jos syyteharkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä. Toiseksi syyttäjä voisi jättää syytteen nostamatta, jos asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen. Molemmissa tapauksissa lisäedellytyksenä olisi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Syyttämättäjättämispäätöksen perusteleminen

Esityksen mukaan syyttäjän olisi perusteltava syyttämättäjättämispäätös, joka perustuu siihen, että epäilty rikos ei ole säädetty rangaistavaksi, se on vanhentunut tai siitä ei ole riittävään näyttöä. Jos syyte jätettäisiin nostamatta asianomistajan syyttämispyyntön tekemättä jättämisen tai peruuttamisen tai muun vastaavan synn perusteella, päätös olisi perusteltava asian laadun niin vaatiessa. Myös harkinnanvaraista syyttämättä jättämistä koskeva päätös olisi perusteltava. Perusteista olisi ilmettävä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin ratkaisu perustuu. Esitys vastaa asiallisesti valtakunnansyyttäjän antamia ohjeita.

Muut ehdotukset

Edellä selostetun mukaisesti toimenpiteistä luopumista tarkoittavaa syyttämättäjättämispäätöstä muutettaisiin niin, ettei syyttäjä enää toteaisi syyttämättä jätetyn syyllistyneen rikokseen. Tämän vuoksi myös luovutettiin voimassa olevaan ROL 1:10:ään sisältyvästä sääntelystä, jonka mukaan syyttämät-

tä jätetyllä on oikeus saada syyllisyyskysymys tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Eduskunnan oikeusasiamiehen vakiintuneen käytännön mukaan silloin, kun hän on antanut rikoksen syyksilukevan huomautuksen, huomautuksen saaneelle ilmoitetaan mahdollisuudesta saada syyllisyyskysymys tuomioistuimen ratkaistavaksi edellä tarkoitulla tavalla. Oikeusasiamies pitää tärkeänä, että näin voitaisiin menetellä jatkossakin, vaikka ROL 1:10:n sääntely kumottaisiin.

Tämän vuoksi ehdotetaan, että eduskunnan oikeusasiamiehestä annettuun lakiin (197/2002) lisättäisiin asiallisesti vastaava säännös syyksilukevan huomautuksen saaneen henkilön oikeudesta saada syyllisyyskysymys tuomioistuimen ratkaistavaksi. Toimivaltuuksien pääsääntöisen yhdenmukaisuuden ja sääntelyn johdonmukaisuuden vuoksi täydennettäisiin vastaavasti toisesta ylimmästä laillisuusvalvojasta eli valtioneuvoston oikeuskanslerista annettua lakia (193/2000).

4 Esityksen vaikutukset

Esitetty uusi peruste rajoittaa esitutkintaa tunnustuksen johdosta vähentäisi poliisin, syyttäjän ja tuomioistuimen työtä rajoitettujen tekojen osalta.

Esitutinnan rajoittaminen vähentää poliisin työtä siten, ettei useista teoista koostuvaa rikoskokonaisuutta tai yhden teon osatekoja tarvitse tutkia samassa laajuudessa kuin ilman tunnustamista. Todistajina kuultavien henkilöiden määrä on pienempi, erilaisen kirjallisen materiaalin hankkiminen ja pakkokeinojen käyttäminen olisi vähäisempää eikä asiassa tarvita välttämättä erityisiä tutkintamenetelmiä. Näin tutkimiseen tarvitaan vähemmän poliisin henkilöresursseja ja muita voimavaroja, vaikka neuvottelut rikoksesta epäillyn, tämän avustajan ja syyttäjän kanssa vaativat oman työpanoksensa. Esitutkintojen kokonaisajat jäisivät normaalimenettelyä lyhyemmäksi.

Koska syyttäjien olisi oltava tiiviisti mukana asian käsittelyssä jo esitutkintavaiheessa rajoittamispäätösten osalta, varsinaista säästöä ei syyttäjien työmäärään välttämättä tässä vaiheessa tule. Tällainen työ on muutenkin lisääntymässä uuden esitutkintalain yhteistoimintasääntöjen vuoksi. Jos juttu on sellai-

nen, että siinä on mahdollista aloittaa syyteneuvottelu, aiheutuu siitä työtä syyttäjälle esitutkintavaiheessa. Toisaalta voidaan olettaa, että syyttäjän täytyisi käyttää lähes samassa määrin aikaa esitutkintayhteistyölle tällaisen asian esitutkinnassa, vaikka syyteneuvotteluun ei ryhdyttäisi. Säästöä syntyisi toisaalta ainakin siinä, että syyteharkintaan tulevat asiat vähenisivät eikä oikeudenkäyntiä järjestetä eikä muutoksenhaku tule kysymykseen.

Tuomioistuimen käsiteltäviksi eivät tule esitutinnan ulkopuolelle rajatut asiat.

Uudet perusteet tehdä harkinnanvarainen syyttämättäjäätämispäätös tunnustuksen johdosta tai prosessiekonomisin syin vähentävät syyttäjän ja tuomioistuimen työtä syyttämättä jätettyjen tekojen osalta, koska näitä asioita ei käsiteltäisi tuomioistuimessa.

Tuomioesityksessä ja tunnustamisoikeudenkäynnissä käsiteltävien asioiden osalta syyttäjän ja tuomioistuimen työ oikeudenkäyntiin valmistautumisessa ja oikeudenkäynnissä vähenee.

Näytön esittäminen tunnustamisoikeudenkäynnissä olisi huomattavasti vähäisempää kuin normaalissa rikosasiain pääkäsittelyssä. Näin ollen pääkäsittelyyn käytetty aika lyhenisi tunnustamisoikeudenkäynnissä merkittävästi, mikä vapauttaisi sekä syyttäjän että tuomioistuimen resursseja muihin työtehtäviin. Tunnustamisoikeudenkäynti tulisi järjestää nopeasti tuomioesityksen saavuttua tuomioistuimelle. Asia voitaisiin ratkaista nopeasti, koska tuomion laatiminen ei vaatisi vastaavaa työpanosta kuin tavanomaisen oikeudenkäynnin päätteeksi. Nämä seikat nopeuttaisivat asian käsittelyyn tuomioistuimessa käytettävää aikaa merkittävästikin.

Tunnustamisoikeudenkäynneissä annetuista tuomioista haettaisiin todennäköisesti hyvin harvoin muutosta, kuten on asianlaita ROL 5 a luvussa tarkoitetun suostumukseen ja tunnustukseen perustuvien tuomioiden osalta. Näiden osalta muutoksenhakuprosentti vuonna 2008 oli noin 3, ja muutoksenhauista noin kolmasosa koski rangaistuksen mittaamista (Virve-Maria de Godzinsky, Kirjallinen menettely rikosasioissa, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 102, Helsinki 2010 s. 78—79).

Esityksen mukaan tuomioesitystä valmisteltaessa ja tunnustamisoikeudenkäynnissä rikoksesta epäillyllä tai rikosasian vastaajalla tulisi eräitä ilmeisen harvalukuisia poikkeustapauksia lukuun ottamatta olla avustaja. Tarvittaessa tehtävään määrättäisiin avustaja. Asiassa voitaisiin myöntää oikeusapua valtion varoista. Tuomioesitystä ja tunnustamisoikeudenkäyntiä on tarkoitus käyttää tavanomaisen pääkäsittelyn asemesta silloin, kun sillä selvästi olisi saatavissa prosessiekonomisia etuja. Siksi tuomioesityksen laatimiseen ja tunnustamisoikeudenkäynnin läpikäymiseen tulisi pääsääntöisesti kuluun vähemmän avustajan aikaa ja työpanosta sekä siten valtion tai asianomaisen henkilön varoja kuin tavanomaiseen pääkäsittelyyn ja sitä edeltäviin vaiheisiin.

Voimassa oleviin syyteharkintaan ja syyttämättäjättämispäätöksen perustelemiseen ja seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen näyttökynnyksiin liittyvillä esityksillä ei ole erityisiä vaikutuksia. Syyteharkintaa ja syyttämättäjättämispäätöksen perustelemista koskevat säännökset vastaavat syyttäjälaitoksessa noudatettuja valtakunnansyyttäjän ohjeita ja noudatettua käytäntöä.

Seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen näyttökynnystä koskevalla säännöksellä ratkaistaan pitkään jatkunut erimielisyys siitä, edellytetäänkö todennäköisiä syitä vai ns. täyttä näyttöä. Uudistuksella toteutettava kynnys todennäköiset syyt vastaa syyttäjän syyteharkinnassa muutenkin noudatettavaa näyttökynnystä. Syyttämättäjättämispäätösten määrään tällä ei ole odotettavissa vaikutusta.

On vaikea esittää lukumääräisiä arvioita siitä, kuinka paljon uusia säännöksiä esitutkinnan rajoittamisesta ja seuraamusluonteisesta syyttämättä jättämisestä sekä tuomioesityksestä ja tunnustamisoikeudenkäynnistä sovellettaisiin. Poliisitoimen arvion mukaan syyteneuvottelun piiriin voisi vuosittain tulla noin 500 rikosasiaa. Arvio perustuu siihen, että vuosittain esitutkintaan tulee noin 2 000 sellaisia lähinnä taloudellisiin etuihin kohdistuvaa rikosasiaa, joista noin neljäsosaan voitaisiin soveltaa uusia säännöksiä.

Uusilla perusteilla rajoittaa esitutkintaa tai jättää seuraamusluonteisesti syyttämättä sekä uusilla säännöksillä tuomioesityksestä ja tun-

nustamisoikeudenkäynnistä ei olisi merkittävää vaikutusta tuomittavien sakkorangaistusten määrään tai suuruuteen. Esitutkintaa rajoitettaisiin tai syyte jätettäisiin nostamatta yleensä sellaisista teoista, jotka ovat osa suurempaa rikoskokonaisuutta eivätkä siten vaikuttaisi juuri rangaistuksen määrään yhteinäisrangaistusta koskevien säännösten vuoksi. Peruste jättää syyte nostamatta prosessiekonomisin syin voisi koskea ns. sakkorikoksia, mutta toisaalta tällainen syyttämättä jättäminen säästäisi viranomaisten työtä. Tunnustamisoikeudenkäynnissä käsiteltäisiin yleensä sellaisia rikoksia, joista seuraa ankarampi rangaistus kuin sakko.

Rangaistuksen tuomitseminen lievemmillä asteikolla voisi tosin jossain määrin vähentää sakkojen määrää. Toisaalta kuitenkin lyhyempi ehdoton vankeus tai muu vapauteen kohdistuva rangaistus vähentäisi vastaavasti rangaistuksen täytäntöönpanokustannuksia. Tutkintavoimavaroja voitaisiin kohdentaa rikoksiin, jotka muutoin jäisivät selvittämättä. Näistä rikoksista tuomittavat seuraamukset yhtäältä lisääisivät sakkojen ja vapauteen kohdistuvien rangaistusten määrää.

Ennen uudistuksen voimaan tuloa poliiseille ja syyttäjille on ehdittävä antaa koulutusta uudistuksen johdosta. Koulutus voitaisiin pitkälti järjestää muutoinkin annettavana koulutuksena. Tuomareiden koulutustarve olisi vähäisempi. Annettavasta koulutuksesta ei aiheutuisi merkittäviä lisäkustannuksia.

Edellä esitetyn mukaisesti vaikutusten arviointi on vaikeaa, mutta lainmuutoksista seuraavia säästöjä voidaan pitää merkittävinä. Seuraavat karkeat arviot voidaan kuitenkin tehdä. Sisäasiainministeriössä on arvioitu, että ehdotetun ETL 3 luvun 10 a §:n mukainen menettely saattaisi tuoda poliisin rikostutkinnassa vuosittain yhteensä noin 30 henkilötyövuoden säästöt vastaten noin 1,6 miljoonaa euroa vuoden 2012 tasolla. Oikeusministeriön hallinnonalalla syyttäjälaitoksen ja tuomioistuinten osalta säästöt olisivat 1—2 miljoonaa euroa.

5 Asian valmistelu

Oikeusministeriö asetti 10.10.2011 työryhmän, jonka tehtävänä on selvittää syyteestä sopimisen mahdollista käyttöönottoa

sekä syyttämättäjättämisyjärjestelmän kehittämistä yleisesti ja erityisesti lainsäädännön täydentämistä säännöksillä syyttämättäjättämispäätösten perustelemisesta, sekä tehdä mainituista kysymyksistä tarpeellisiksi katsomansa säännösehdotukset. Työryhmässä oli puheenjohtaja oikeusministeriöstä ja muut jäsenet edustivat sisäasiainministeriötä, Valtakunnansyyttäjänvirastoa, Helsingin kärjäoikeutta ja Suomen Asianajajaliittoa. Työryhmän sihteeri oli Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastosta.

Työryhmä jätti mietintönsä 8.5.2012 (Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 26/2012).

Edellä johdantojaksossa on mainittu eräitä työryhmävaihetta edeltäneitä selvityksiä ja muita asiakirjoja.

Mietinnöstä pyydettiin lausunnot 35 taholta. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Lausuntoja saapui 30. Korkein oikeus toimitti muistion. Lausunnoista on julkaistu tiivistelmä (Syyteneuvottelu ja syyttämättä jättäminen. Lausunto-tiivistelmä. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 58/2012).

Syyteneuvottelua koskevat mielipiteet jakautuivat. Hiukan yli puolet lausunnonanta-

jista suhtautui periaatteessa myönteisesti syyteneuvotteluksi kutsuttuun menettelyyn. Muista lausunnonantajista hiukan alle puolet suhtautui asiaan kielteisesti ja loppujen antama lausuntopalaute oli neutraalia.

Oikeusturvaohjelman valmistellut neuvottelukunta piti yksimielisesti lyhyen aikavälin tavoitteena, että otetaan käyttöön syyteneuvottelumenettely (Oikeudenhoidon uudistamisohjelma vuosille 2013-2025, oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013 s. 46).

Valtaosa lausunnonantajista puolsi työryhmän esityksiä syyttämättä jättämistä koskevien säännösten muuttamisesta ja syyttämättäjättämispäätöksen perustelemisvelvollisuudesta. Ainoastaan yksi lausunnonantaja suhtautui kielteisesti esitykseen siitä, että seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, että syyttäjä ei enää katsoisi syyttämättä jätetyn syyllistyneen rikokseen.

Hallituksen esitys on valmisteltu virkатыönä oikeusministeriössä työryhmämietinnön ja siitä annettujen lausuntojen perusteella. Lakiehdotukset 5. ja 6. on kuitenkin valmisteltu virkатыönä oikeusministeriössä. Valmistelun aikana on kuultu eduskunnan oikeusasiamiestä ja valtioneuvoston oikeuskansleria.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotusten perustelut

1.1 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 luku Syyteoikeudesta

Luvun otsikko. Luvun otsikko ehdotetaan muutettavaksi muotoon ”Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta”. Luvussa säädetään paitsi yleisesti syyttäjän ja asianomistajan syyteoikeudesta, myös syyttäjän syyteharkinnassa tekemistä ratkaisuksista sekä eräistä syyteharkintaan liittyvistä menettelykysymyksistä. Muutoksen tarkoituksena on kuvata paremmin luvun sisältöä.

2 §. Pykälän 2 momentin mukaan jos syytteen nostamiselle on säädetty erityisiä ehtoja, kuten asianomistajan syyttämispyyntö taikka viranomaisen määräys tai suostumus, noudatetaan niitä.

Momenttia muutettaisiin sääntelyn ymmärrettävyyden ja johdonmukaisuuden vuoksi siten, että siinä ensiksi tuotaisiin esiin syytteen nostamisen yleiset edellytykset viittaamalla luvun 6 §:n 1 momenttiin. Tämän jälkeen momentissa säädettäisiin asiallisesti voimassa olevaa momenttia vastaten siitä, että lisäksi noudatettaisiin, mitä asianomistajan syyttämispyyntöä ja muista erityisistä syytteen nostamisen edellytyksistä muualla laissa säädetään. Momentissa siten edelleen mainittaisiin havainnollisuuden vuoksi käytännössä selvästi tärkein erityinen edellytys eli asianomistajan syyttämispyyntö asianomistajarikoksesta. Viranomaisen suostumus tai määräys on käytännössä harvoin esiintyvä erityinen edellytys, eikä näitä edellytyksiä enää mainittaisi erikseen.

6 §. Pykälän voimassa olevassa muodossa säädetään, että syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Uudessa pykälässä säädettäisiin vastaavasti edelleen niin sanotusta syytekynnyksestä. Pykälään otettaisiin lisäksi muut käytännössä noudatettavat syytteen nostamista koskevat yleiset edellytykset. Korvaavaan pykälään tulisi 2 momenttia.

Pykälän 1 momentin mukaan syyttäjällä olisi velvollisuus nostaa syyte epäillystä rikoksesta silloin, kun hän katsoo, että 1) se on laissa säädetty rangaistavaksi, 2) sen syyteoikeus ei ole vanhentunut ja 3) on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Ehdotettu sanamuoto on nykyistä selkeämpi ja täydellisempi sekä kuvaa myös syyteratkaisun tekoa loogisessa järjestyksessä. Muutos ei aiheuttaisi asiallista muutosta oikeustilaan.

Pykälän 2 momentin mukaan syyttäjä saisi jättää syytteen nostamatta luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla, vaikka syytteen nostamiseen olisi todennäköisiä syitä ja muut 1 momentissa säädetty syytteen nostamisen edellytykset täyttyisivät. Momentilla on tarkoitus ilmaista voimassa olevan seuraamusluonteisia syyttämättäjäntämispäätöksiä koskevan sääntelyn muuttamista siten, ettei syyttämättäjäntämispäätöksessä enää todettaisi rikoksesta epäillyn syyllistyneen rikokseen. Päätös sisältäisi tältä osin siten ainoastaan kannanoton siitä, että syytteen nostamiselle olisi edellytykset: syyttäjän näkemyksen mukaan syytteen tueksi on todennäköiset syyt, epäilty rikos on laissa säädetty rangaistavaksi, eikä se ole rikoslain 8 luvun mukaan vanhentunut. Syyttäjä jättää kuitenkin syytteen nostamatta jollain laissa säädetyllä perusteella.

Koska harkinnanvaraisessa syyttämättäjäntämispäätöksessä ei enää vahvistettaisi henkilön syyllistymistä rikokseen, tässä ja eräissä muissakin pykälissä ei enää käytettäisi ilmaisuja ”tekijä” tai ”rikos”. Niiden asemesta käytettäisiin ilmaisuja ”rikoksesta epäilty” ja ”epäilty rikos”.

Kun syyttäjä syyttämättäjäntämispäätöksessään vain toteaisi, että syytteen nostamisen edellytykset ovat käsillä, mutta hän luopuu toimenpiteistä, päätöksessä ei lueta rikosta syyksi. Toisaalta koska syytettä ei nosteta, asianomaisen henkilön asema ei muutu epäillystä rikosasian vastaajaksi tai syytetyksi eikä tuomioistuimien myöskään vahvista, että henkilö on syyllistynyt rikokseen. Syyksilukevan tuomion tai muun siihen rinnastettavan päätöksen puuttuessa ei syyttömyysoloittaman-

kaan vuoksi pidä siksi enää käyttä termiä ”tekijä” tai ”rikos”.

Vertaillen voidaan todeta, että esitutkintalaissa käytetään vastaava termiä esimerkiksi 1 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Vaihtoehtoinen ilmaisu olisi ”teko”, joka voidaan kuitenkin ymmärtää merkityssisällöltään laajemmaksi ja epätäsmällisemmäksi. Esimerkiksi jos syyntakeettoman henkilön menettely täyttää laissa säädetty rangaistusvastuun edellytykset lukuun ottamatta syyntakeisuusvaatimusta, voidaan puhua syyntakeettoman tekemän rikoksen asemesta syyntakeettoman teosta.

6 a §. Uuden pykälän 1 momentin mukaan syyttäjän on tehtävä päätös syyttämättä jättämisestä, jos 1) syytteen nostamiselle 6 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset eivät täyty, 2) hän jättää syytteen nostamatta 6 §:n 2 momentin nojalla tai 3) asianomistaja ei ole tehnyt syyttämispyyntöä tai muu 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu syytteen nostamiselle säädetty erityinen edellytys ei täyty ja asian laatu vaatii erillisen ratkaisun tekemistä.

Voimassa olevassa laissa ei ole erikseen mainittu syyttäjän velvollisuudesta olla nostamatta asiassa syytettä, mikäli syytteen nostamisen edellytykset eivät täyty tai syytteen nostamatta jättämiseen on joku muu laissa säädetty peruste. Lainsäädännön kattavuuden ja havainnollisuuden vuoksi näistä seikoista otettaisiin lakiin uusi pykälä. Ehdotus ei merkitsisi asiallista muutosta nykytilaan, vaan nykyinen käytäntö kirjataan lakiin. Jos syyttämättä jättäminen perustuu 1 tai 3 kohtaan, käsillä on pakottava peruste jättää syyte nostamatta, kun taas 2 kohta on harkinnanvarainen peruste jättää syyte nostamatta.

Pykälän 2 momentissa olisi uusi säännös syyttäjän päätöksen perusteluvollisuudesta. Momentin mukaan päätös syyttämättä jättämisestä olisi perusteltava. Perusteluista on ilmeittävä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin ratkaisu perustuu.

Voimassa olevassa laissa ei säädetä perusteluvollisuudesta. Perusteluvollisuutta koskeva säännös yhdenmukaistaisi syyttäjän päätöksiä koskevaa sääntelyä verrattuna jo aikaisemmin yleisperusteluissa mainituissa muissa laeissa mainittuihin eri viranomaisia

koskeviin perusteluja koskeviin säännöksiin. Ehdotuksen tarkoitus ei ole asiallisesti muuttaa voimassaolevaa perustelukäytäntöä, joka pohjautuu valtakunnansyyttäjän antamiin ohjeisiin. Valtakunnansyyttäjän voisi edelleen antaa syyttäjille tarkentavan ohjeen perusteluvollisuudesta.

7 §. Pykälässä on kaksi seuraamusluonteista syyttämättä jättämispäätöksen tekemisen edellytyksiä koskevaa kohtaa. Niitä muutettaisiin siten, että ei käytetä enää ilmaisua ”rikoksesta” vaan ”epäillystä rikoksesta”. Nämä muutokset ovat yhdenmukaisia 6 §:n 2 momentissa ehdotetun muutoksen kanssa. Koska edellä kuvatuin tavoin enää ei tämän tai muun vastaavan lainkohdan perusteella tehty syyttämättä jättämispäätös sisällä kannanottoa tekijän syyllisyydestä, on perusteltua sanoa, että tämä ja muut vastaavat lainkohdat sisältäisivät harkinnanvaraisia perusteita jättää syyte nostamatta, sen asemesta, että käytettäisiin termiä seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen.

Lisäksi 2 kohtaan tehtäisiin eräitä kielellisiä tarkistuksia, jotka eivät tarkoita asiallisia muutoksia.

8 §. Pykälässä on kaksi seuraamusluonteista syyttämättä jättämispäätöksen tekemisen edellytyksiä koskevaa kohtaa. Niitä muutettaisiin siten, että ei käytetä enää ilmaisua ”rikoksesta” vaan ”epäillystä rikoksesta”. Nämä muutokset ovat yhdenmukaisia 6 §:n 1 momentissa ehdotetun muutoksen kanssa.

Pykälää muutettaisiin lisäksi siten, että pykälään otettaisiin kaksi uutta syyttämättä jättämisperustetta. Edellisessä kappaleessa mainitut kaksi kohtaa olisivat edelleen 1 momentissa, johon otettaisiin lisäksi 3 kohta. Lisäksi pykälässä olisi uusi 2 momentti. Myös uusia kohtia koskisi vaatimus siitä, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Uuden 1 momentin 3 kohdan mukaan syyttäjä saisi jättää syytteen nostamatta, jos asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen. Kohta vastaisi esitutkintalain 3 luvun 10 §:n 2 momentin mukaista ns. kustannusperusteista esitutkinnan rajoittamisperustetta. On johdonmukaista, että syyttäjän mahdollisuudet luopua enemmistä toimenpi-

teistä ovat yhtä laajat kuin esitutkintavaiheessa tutkinnanjohtajan esityksestä tehtävässä esitutkinnan lopettamispäätöksessä. Myös käsillä olevan luvun 8 b §:n 2 kohdan mukaan syyttäjä voi jättää menettämiskaavan esittämättä, jos asian käsittelystä aiheutuisi asian laatuun nähden ilmeisen kohtuuttomia kustannuksia.

Lähtökohtaisesti on tavoiteltavaa, että kustannusperusteella luovutaan toimenpiteistä varhain jo esitutkintavaiheessa. Käytännössä esiintyy kuitenkin tilanteita, joissa tutkinta on saattanut olla varsin yksinkertainen ja joissa rikoksesta epäillyn haastaminen tai oikeudenkäyntiin saapuminen olisi mahdollista, mutta vaatisi asian laatuun nähden huomattavia resursseja. Näin on esimerkiksi silloin, kun ulkomaalaisen tekemä vähäinen rikos on saatu tutkittua, jolloin esitutkinnan rajoittaminen ei enää tule kysymykseen, mutta olisi varsin todennäköistä, ettei maasta poistunutta henkilöä saataisi ainakaan ilman oikeusapua suomalaisen tuomioistuimeen. On myös mahdollista, että asia vaatisi syyttäjän käsityksen mukaan lisätutkintaa ja käytännössä asia olisi perusteltua jättää kesken, koska rikoksesta epäiltyä ei kohtuudella tavoitettaisi ulkomaille poistumisen tai tuntemattoman olinpaikan vuoksi.

Peruste soveltuisi myös silloin, kun asian käsitteleminen oikeudenkäynnissä aiheuttaisi tavanomaista selvästi laajempia kustannuksia esimerkiksi siksi, että asiassa jouduttaisiin esittämään sen laatuun nähden poikkeuksellisen paljon näyttöä tai se olisi poikkeuksellisen vaikeasti saatavissa. Tällainen tilanne voisi olla silloin, kun keskeiset todistajat ovat pysyvästi tai pitkäaikaisesti ulkomailla eikä kuuleminen oikeusaputeitse tule ilmeisesti onnistumaan.

Harkintakriteerinä olisi asian laadun lisäksi odotettavissa oleva seuraamus, jolla tarkoitetaan rikoksen julkisoikeudellista seuraamusta. Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan ottaa huomioon harkittaessa, vaatiko tärkeä yksityinen etu syytteen nostamista.

Jo asian laadusta seuraa, ettei syytettä pidä jättää nostamatta epäillystä rikoksesta, josta ilmeisesti tuomittaisiin suhteellisen ankara rangaistus. Toisaalta muu seuraamus, kuten epäiltyyn rikokseen liittyvät erityisen vaaral-

listen rikoksentekevälineet tai huomattava rikoshyöty, voi edellyttää syytteen nostamista.

Pykälän 2 momentti antaisi syyttäjälle mahdollisuuden jättää syyttämättä siinä tapauksessa, että syyttäjällä olisi useita saman rikoksesta epäillyn tekemäksi epäiltyjä rikoksia syyteharkinnassaan, joista yhden tai useamman rikoksesta epäilty olisi tunnustanut. Ehdotettu säännös olisi johdonmukainen seuraus sille, että vastaavassa tilanteessa esitutkintaa voitaisiin jäljempänä käsiteltävän esitutkintalain 3 luvun 10 a §:n nojalla rajoittaa. Momentissa mahdollistettu syyttämättäjättämisperuste voisi myös toimia osana luvun 10 §:ssä tarkoitettua syyteneuvottelua.

Syyttäjä voisi jättää syyttämättä joko yhdestä tai useammasta muusta epäillystä rikoksesta, mikäli syyttämättä jättämistä voitaisiin pitää perusteltuna tekokokonaisuus huomioonottaen. Tämä mahdollistaisi myös muiden kuin sellaisten rikosten syyttämättäjättämisen, jotka saattaisivat jäädä syyttämättä jo 8 §:n 2 kohdan ns. konkurrenssiperusteella.

Syyttäjä voisi myös rajata syytteen ulkopuolelle yhtenä rikoksena arvioitavaan tekokokonaisuuteen liittyviä esimerkiksi vanhimpia tai hankalimmin selvitettäviä osatekoja, mikäli rikoksesta epäilty tunnustaisi pääosan menettelystä. Koska tunnustamisen vaikutuksella tuomittavan rangaistuksen määrään halutaan rohkaista rikoksesta epäiltyä selvittämään omaa rikostaan, voisi tekojen jättäminen syytteen ulkopuolelle tällaisessa tapauksessa toimia kannustimena. Käytännössä syytteen rajaamisella myös toteutettaisiin 1 momentin 3 kohdan oikeusohjetta, eli sillä saataisiin prosessiekonomisia etuja. Asiasta ei kuitenkaan säädettäisi erikseen, koska syyte kuitenkin nostettaisiin, mutta se muotoiltaisiiin niin, ettei siihen sisällytetä kaikkia osatekoja.

Syyte olisi kuitenkin nostettava tai rangaistusta vaadittava, mikäli tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatisi, riippumatta siitä, mikä pykälässä säädetty syyttämättäjättämisperuste soveltuisi.

8 a §. Pykälän 2 momentissa säädetään muun muassa siitä, että syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän rikoksesta syytteen, jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias. Edellä 6 §:n 1 momentissa lausut-

tuun liittyen momentista poistettaisiin tarpeettomana sana ”rikos”.

8 b §. Pykälässä säädetään niistä edellytyksistä, joilla syyttäjä voi jättää menettämisaikavaihtumuksen esittämättä. Pykälän 3 kohdassa olevaa edellytystä muutettaisiin niin, että rikoksen asemesta käytettäisiin ilmaisua epäilty rikos. Ilmaisutapa olisi yhdenmukainen 6 §:n 1 momentissa esitetyn kanssa.

9 §. Pykälän 2 momentti ehdotetaan kumottavaksi. Momentissa säädetään syyttäjän mahdollisuudesta antaa huomautus syyttämättä jätetyille. Huomautuksen merkitys on käytännössä jäänyt vähäiseksi ja sen mahdollisuus olisi nyt ehdotetun harkinnanvaraista syyttämättä jättämispäätöstä koskevan sääntelyn kanssa ristiriidassa. Koska enää ei todeta syylliseksi epäillyn syyllistyneen mihinkään rikokseen, ei epäilyistä teosta voisi antaa myös seuraamukseksi tarkoitettua huomautusta.

10 §. Voimassa olevasta pykälästä poistettaisiin seuraamusluonteisesti syyttämättä jätetyn mahdollisuutta saada syyllisyyskysymys tuomioistuimen käsiteltäväksi koskeva sääntely. Koska ehdotettujen muutosten mukaan harkinnanvarainen syyttämättä jättämispäätös ei ole syyksilukeva, ei mahdollisuutta tuomioistuinkäsittelyyn enää tarvita. Syyttäjän päätös syyttämättä jättämisestä ei kumoa syyttömyysoloitamaa ja rikoksesta epäiltyä olisi edelleen pidettävä syyttömänä.

Nykyisen pykälän tilalle ehdotetaan otettavaksi säännös tuomioesityksen tekemisestä. Pykälässä säädetäisiin tuomioesityksen edellytyksistä ja sisällöstä.

Tuomioesityksen vaihtoehtona olisi nostaa tavanomaiseen tapaan asianomaisesta epäilyistä rikoksesta syyte. Siksi pykälässä tarkoitettujen neuvottelujen aloittamisen yleisenä edellytyksenä olisi, että syyttäjä katsoisi käytettävissään olevan aineiston perusteella syytteen nostamisen edellytysten täyttyvän. Lähtökohtana harkinnassa tulisi kuitenkin olla, että vapaaehtoinen ja tosiasioita vastaava tunnustus riittää syytteen nostamiseen.

Muussa tapauksessa syyttäjän tulisi ratkaista asia syyttämättä jättämispäätöksellä tai, jos asia on vielä esitutkintavaiheessa, odottaa esitutkinnan päättymistä. Syyttäjä voisi myös katsoa, että asiassa on toimitettava vielä lisätutkintaa, ja ratkaista asian tämän valmistut-

tua. Koska menettelyllä kuitenkin pyritään saamaan prosessiekonomisia etuja, lisätutkinnan toimituttamiseen tulisi suhtautua varoen. Jostain tuomioesityksen tekemisen kannalta olennaisesta ja helposti selvitettävissä olevasta kysymyksestä lisätutkinta voisi tulla kysymykseen.

Menettelyn tarkoituksena on selvittää mahdollisuudet tehdä tuomioesitys ja käsitellä asia tunnustamisoikeudenkäynnissä. Menettelyä ei ole tarkoitettu esitutkinnan jatkoksi ja näytön keräämiseen. Sinänsä neuvotteluissa voitaisiin käsitellä syyllisyyskysymyksen kannalta olennaisia seikkoja. Jos kuitenkin menettelyssä ei saada aikaiseksi tuomioesitystä, ehdotetussa 10 a §:ssä säädetäisiin menettelyssä annettujen lausumien hyödyntämiskiellosta.

Syyteneuvottelussa syyttäjää koskee yleinen objektiviteettiperiaate ja tasapuolisuusvelvoite, josta säädetään syyttäjälaitoksesta annetun lain (439/2011) 6 §:n 1 momentissa. Syyteneuvottelussa on otettava huomioon paitsi epäillyn syyllisyyttä tukevat myös sitä vastaan puhuvat olosuhteet. Syyttäjän ei tule tehdä tuomioesitystä, jos hän epäillyn tunnustuksesta huolimatta katsoo, että epäilty ilmeisesti ei ole syyllistynyt asianomaiseen rikokseen. Vastaavasti kuin tuomioistuimen ehdotetun 5 b luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan syyttäjänkin tulee päätyä siihen lopputulokseen, että tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei jää varteenotettavaa epäilyä. Jos syyttäjä ei tähän tulokseen päädy, asian selvittämistä on yleensä aiheellista jatkaa syyteneuvottelun ulkopuolella.

Pykälän 1 momentissa säädetäisiin syyteneuvottelun aloittamisesta eli toimenpiteisiin ryhtymisestä tuomioesityksen tekemiseksi ja sen käsittelemiseksi ehdotetun 5 b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Menettelyn käynnistämisestä päättäisi syyttäjä, joka arvioisi syyteneuvottelun edellytysten käsilläolon. Rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja voisi momentin mukaan halutessaan tehdä aloitteen tästä. Estettä ei lähtökohtaisesti olisi sillekään, että syyttäjää lähestyisi esimerkiksi tuomioistuin, asianomistaja tai tutkinnanjohtaja taikka muu taho ja ehdottaisi syyteneuvottelun käyttämistä. Valtakunnansyyttäjä voi syyttäjien esimiehe-

nä kantelun johdosta tai muuten ottaa alaisensa syyttäjän päätöksen syyteneuvottelusta uudelleen harkittavaksi syyttäjälaitoksesta annetun lain 10 §:n mukaisesti.

Syyteneuvottelu voitaisiin käynnistää, jos kaksi edellytystä täyttyy. Ensinnäkin momentin 1 kohdan mukaan epäilyistä rikoksesta säädetty ankarin rangaistus voi olla enintään kuusi vuotta vankeutta. Syyteneuvottelun ulkopuolelle olisi kuitenkin suljettu rikoslain 20 luvun 1, 3—6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 7—15 §:ssä tarkoitetut rikokset, vaikka niistä säädetty ankarin rangaistus on vähemmän kuin kuusi vuotta vankeutta. Pykälät koskevat seksuaalirikoksia sekä henkeen tai terveyteen kohdistuvia rikoksia.

Momentin 2 kohdan mukaan toisena edellytyksenä syyteneuvottelun aloittamiselle on, että syyttäjä katsoo, että asian käsittelyn mainitussa järjestyksessä on perusteltua ottaa huomioon asian laatu ja esitettävät vaatimukset, yhtäältä mainitussa järjestyksessä ja toisaalta syyteasiasta säädettyssä järjestyksessä käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika sekä mahdolliset epäiltyyn rikokseen tai siihen välittömästi liittyvään rikokseen kuuluvat osallisuuskysymykset. Nämä seikat kytkeytyvät toisiinsa.

Syyttäjän harkinnan lähtökohtana tulisi olla, että tuomioesityksestä ja tunnustamisoikeydenkäynnistä olisi tuntuvia prosessiekonomisia etuja verrattuna asian käsittelylle tavanomaisessa järjestyksessä. Tässä voidaan yleisesti viitata niihin näkökohtiin, jotka on esitetty edellä mainittua 8 b §:n 3 momenttia vastaavan lainkohdan perusteissa (HE 80/2000 vp s. 48—49). Koska ehdotetun 5 b luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan asianmukainen tunnustus riittäisi todisteluksi asiassa, voidaan tehdä hypoteettinen vertailu tästä lähtökohdasta siihen, mitä toimenpiteitä tulisi tehtäväksi ja etenkin näyttöä hankittavaksi ja esitettäväksi, jos asia käsiteltäisiin syyteasioista säädettyssä järjestyksessä. Luonnollisena pääsääntönä olisi, että mitä enemmän kustannuksia säästyisi asian käsittelemisellä syyteneuvotteluteitse tavanomaisen oikeudenkäynnin asemesta, sitä suositeltavampaa olisi syyteneuvotteluun turvautuminen.

Vaikka ensisijaisesti olisi kiinnitettävä huomiota viranomaisille aiheutuviin kustan-

nuksiin, merkitystä voisi olla myös epäillylle ja asianosaisille sekä muille oikeudenkäyntiin osallisille kuten todistajille koituvilla rasituksilla.

Vertailu olisi myös suoritettava sen osalta, mikä olisi ilmeisesti käsittelyyn kuluva aika yhtäältä syyteneuvottelun ja toisaalta syyteasian osalta. Vastaavasti kuin edellä on todettu kustannuksen osalta, mitä suurempi ajansäästö seuraisi syyteneuvottelusta verrattuna syyteasian käsittelyyn, sitä suositeltavampaa ensiksi mainittuun menettelyyn turvautuminen olisi. Asiassa voitaisiin myös panna painoa sille, miten pitkään menettelyyn on jo kulunut aikaa ja voidaanko oikeudenkäynnin joutisuusvaatimuksen rikkomisen torjua syyteneuvotteluun turvautumalla.

Asian laatu viittaa sen laajuuteen ja vaikeuteen. Jos esimerkiksi kysymyksessä on rikoskokonaisuus, josta tulisi esitettäväksi laajasti näyttöä, syyteneuvottelua voidaan puoltaa. Myös yksittäinen rikos, etenkin jos siihen sisältyy paljon erillisiä osatekoja, voi vaatia laajaa todistelua. Vastaavasti voidaan todeta, jos näyttö on tavanomaista vaikeammin saavutavissa.

Toisaalta olisi otettava huomioon, että prosessiekonomista hyötyä syyteneuvottelusta ei juuri synny yksinkertaisissa tai lievemmissä rikoksissa, joissa yksin tunnustus on riittävä näyttö tai joissa muuten näyttöä esitetään suhteellisen niukasti. Tarkoituksena ei ole, että tunnustamisesta seuraisi automaattisesti menettelyn käyttö ja lievennystä rangaistusvastuuseen. Tuomioesityksestä tulee seurata merkittäviä prosessiekonomisia etuja viranomaisnäkökulmasta ja tämän vastapainona olisi lievennys rangaistusvastuuseen lievemmän rangaistuksen ja mahdollisesti esitutkinnan rajoittamisen tai seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen muodossa.

Asian vaikeus viittaa oikeudelliseen tulkinanvaraisuuteen. Syyttäjän ei tule jo objektiviteettiperiaatteen vuoksi ryhtyä syyteneuvotteluun, jos on epäselvää, onko tutkittavana oleva tai ollut teko ylipäättään rangaistava tai onko se vanhentunut. Myös esimerkiksi epäselvyys *ne bis in idem* -kiellon soveltumisesta voi puhua syyteneuvottelua vastaan. On otettava yleisesti huomioon, että tuomioistuimen tulee hyväksyä ehdotetun 5 b luvun

4 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan myös tuomioesitykseen sisältyvä rikosnimike.

Jos epäiltyyn tekoon liittyisi esimerkiksi monimutkaisia ja vaikeita konfiskaatio- tai vahingonkorvauskysymyksiä, jotka vaatisivat asian selvittämistä laajasti, ei tuomioesityksestä välttämättä olisi prosessiekonomista hyötyä. Lähtökohtana on, että tunnustamisoikeudenkäynnissä tulee voida ratkaista kaikki tuomioesityksessä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset. Kun tunnustuksen tulee kattaa rikoksen tunnusmerkistön kannalta kaikki olennaiset seikat, nämä tunnustetut seikat yleensä antavat riittävän pohjan myös muiden vaatimusten kuin rangaistusvaatimuksen ratkaisemiselle. Kuitenkin esimerkiksi hyötykonfiskaatiovastuun tai vahingonkorvausvastuun syntyminen saattaa edellyttää joissain tapauksissa selvitystä myös muista seikoista. Jos tästä syystä jouduttaisiin oikeudenkäynnissä esittämään laajasti todistelua, ei tuomioesityksestä tosiasiasa ehkä seuraisi prosessiekonomista hyötyä, jolloin tuomioesitystä ei kannattaisi tehdä.

Edelleen harkinnassa tulisi ottaa huomioon osallisuuskysymykset. Jos teossa on useita tekijäkumppaneita taikka avunantajia tai yllyttäjiä, lähtökohtana olisi, että tunnustus ja suostumus tulisi saada heiltä kaikilta. Tästä voitaisiin kuitenkin poiketa jonkun epäillyn suhteen, jos hänen tekonsa olisi siinä määrin itsenäinen, että se voitaisiin käsitellä prosessiekonomisin eduin erikseen, vaikka muiden osalta asia käsiteltäisiin tavanomaisessa järjestyksessä. Jos kuitenkin teolla on vaikutusta toisen rangaistavuuteen, tulisi pitää kiinni yksimielisyysvaatimuksesta. Esimerkiksi jos tekijä ei suostu tuomioesityksen tekemiseen, ei tällaista pitäisi tehdä myöskään yllyttäjän tai avunantajan kanssa, koska näiden osallisuusmuotojen rangaistavuus edellyttää, että on tehty rangaistava päätöksi.

Vastaavasti asiassa voi olla useita rikoksista epäiltyjä tai rikosasian vastaajia, joista suurin osa tunnustaa ja antaa suostumuksen, mutta yksittäiset epäillyt tai vastaajat eivät ole syyttäjän kanssa samaa mieltä syyksiluettavasta rikoksesta. Tällöinkin voi olla tarkoituksenmukaista jakaa asian käsittely kahteen osaan siten, että pääosa käsitellään tunnustamisoikeudenkäynnissä, mutta yksittäisten

kiistävien vastaajien osalta asia käsitellään tavanomaisessa järjestyksessä. Päätös siitä, käsitelläänkö asia yhdessä vai kahdessa oikeudenkäynnissä, joudutaan kussakin yksittäistapauksessa tekemään kokonaisharkinnan perusteella. Kokonaisharkinnassa otetaan huomioon tunnustamisoikeudenkäyntijärjestyksen tavoitteet ja jutun erityispiirteet. Tunnustamisoikeudenkäynnin tavoitteena on kustannusten ja vaivan säästäminen. Tämä ei toteudu, jos tunnustamisoikeudenkäynnissä kuultuja vastaajia joudutaan vielä laajasti kuulustelemaan todistelutarkoituksessa tavanomaisessa oikeudenkäynnissä.

Edellä mainittu koskee myös sellaisia rikoksia, jotka läheisesti liittyvät toisiin ja joilla on rikosvastuun syntymisen kannalta vaikutusta toisiinsa. Näin ollen tuomioesitystä ei pitäisi tehdä jälkiteosta, jos esiteosta epäilty ei samalla siihen suostu. Esimerkiksi jos henkilöä epäillään törkeästä petoksesta ja toista henkilöä törkeästä kätkemisrikoksesta sillä perusteella, että hän on kätkenyt mainitulla petoksella saadun omaisuuden, tulisi lähtökohtaisesti edellyttää tunnustamista molemmilta. Kuitenkin jos rikosvastuun syntymisen kannalta olennaisesta esirikoksesta tai tekijän vastuusta on lainvoimainen langettava tuomio, tuomioesitykselle ei olisi estettä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin tuomioesityksen edellytyksistä. Momentin 1 kohdassa edellytetään sääntelyn luonteen mukaisesti, että asianomaisesta rikoksesta epäilty tai vastaaja tunnustaisi rikoksen eli ilmoittaisi menetelleensä teonkuvauksessa tarkoitettulla tavalla ja suostuisi asian käsittelyyn 5 b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Tuomioesityksen edellytyksenä 2 kohdassa olisi, että syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja olisivat yhtä mieltä syyksiluettavasta rikoksesta. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yksimielisyys vallitsisi epäillyn rikoksen rikosoikeudellisesta arvioinnista mukaan lukien rikosnimike.

Momentin 3 kohdan mukaan myös asianomistajan on suostuttava menettelyyn. Asianomistajan suostumuksen puuttuminen estäisi menettelyn käyttämisen. Asianomistaja ei suostumuksen antamisen ja tuomioesityksen tekemisen jälkeen voisi vaatia asiassa rangaistusta. Asianomistajan suostumus si-

toisi häntä jatkossa eikä olisi lähtökohtaisesti peruutettavissa, mikä on pääsääntö prosessitoimien osalta yleensäkin. Yksityisoikeudellinen vaatimus voitaisiin kuitenkin käsitellä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Asianomistajan suostumusta ei tarvittaisi siinä tapauksessa, että hän on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia. Lähtökohtana myös tällöin on, että asianomistajan kanta sitoo häntä (KKO 2002:12).

Pykälän 3 momentin mukaan syyttäjä sitoutuisi tuomioesityksessä vaatimaan rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Tästä asteikosta säädettäisiin 4. lakiehdotuksen mukaisesti uudessa rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä.

Neuvottelun tuloksena syyttäjä voisi myös sitoutua jättämään asiassa syyttämättä yhdestä tai useammasta rikoksesta käsillä olevan luvun 8 §:n 2 momentin mukaisesti.

Pykälän 4 momentin mukaan tuomioesitys tulisi tehdä kirjallisesti ja siihen tulisi ottaa 2 momentissa tarkoitetut tiedot. Tuomioesitykseen tulisi ottaa syytteen teonkuvausta vastaavalla tarkkuudella selvitys siitä, mitkä seikat epäilty tai vastaaja tunnustaa.

Tuomioesityksen allekirjoittajina olisivat yhtäältä syyttäjä ja toisaalta epäilty tai vastaaja. Koska ehdotetun rikoslain 8 luvun 3 a §:n mukaan syyteoikeuden vanhentuminen katkeaisi tuomioesityksen allekirjoittamisella, momenttiin otettaisiin nimenomainen säännös siitä, että tuomioesitys on päivättävä.

Syyttäjä voisi tuomioesityksessä ilmoittaa kantansa tuomittavan rangaistuksen lajista ja määrästä. Käytännössä tuomioesitykseen tulisi pääsääntöisesti kirjata syyttäjän näkemys siitä, minkä lajinen ja suuruinen rangaistus asiassa tulisi määrätä tai missä haarukassa rangaistuksen tulisi olla. Vastaajalle tulisi myös kertoa, ettei tuomioistuimien ole sidottu syyttäjän tekemään seuraamuskannanottoon, mutta että tuomioistuin on velvollinen soveltamaan lievennettyä rangaistusasteikkoa.

Tuomioesityksen sisällöstä noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä 5 luvun 3 §:ssä säädetään haastehakemuksesta. Lähinnä pykälän 1 momentin 1–4 kohtaa vastaavia tietoja ei tarvitsisi ilmoittaa, koska ne tulisi jo käsillä olevan momentin nojalla ottaa tuomioesitykseen.

Lisäksi tuomioesitykseen tai sen liitteeksi voitaisiin ottaa tunnustamisoikeudenkäynnin järjestämistä edesauttavia tietoja esimerkiksi muista rikoksesta perustuvista vaatimuksista, tuomioesitykseen liittyvien neuvottelujen järjestämisestä sekä esitutkinnan toimittamiseen liittyvistä seikoista. Tuomioistuimen informoinnin kannalta olisi myös perusteltua mainita 3 momentissa tarkoitetuista syyttämättä jättämissä päätöksistä. Toisin kuin syyteasioista on säädetty ROL 5:4:ssä, esitutkintapöytäkirjaa ja muita pykälässä tarkoitettuja kohteita ei toimitettaisi tuomioistuimelle, koska tunnustamisoikeudenkäynnissä keskitytään paikalla olevan vastaajan tunnustamisen oikeellisuuden ja vapaaehtoisuuden kontrolloimiseen, eikä muuta näyttöä syyllisyydestä esitetä.

10 a §. Pykälässä säädettäisiin syyteneuvottelua koskevista menettelykysymyksistä. Syyttäjä voisi käydä syyteneuvotteluja syyteharkintavaiheessa ja vielä syytteen nostamisen jälkeen. Kuten jäljempänä 3. lakiehdotuksesta ilmenee, neuvotteluja voidaan käydä myös esitutkinnan aikana.

Pykälän 1 momentin mukaan kun syyttäjä katsoo, että epäillystä rikoksesta voidaan tehdä tuomioesitys, hänen olisi neuvoteltava rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan kanssa tuomioesityksen tekemisestä. Syyttäjän olisi tarvittaessa selvítettävä, suostuuko asianomistaja asian käsitteilyyn 5 b luvussa tarkoitetussa menettelyssä. Syyttäjän tulisi myös tarvittavissa määrin tehdä selkoa suostumuksen merkityksestä asianomistajalle. Jos asianomistaja ei suostu, tuomioesitystä ei voida tehdä, vaan epäilty rikos käsitellään syyteasiana. Päinvastaisessa tapauksessa syyttäjä voisi kutsua asianomistajan neuvotteluun, jos se on eduksi asian käsittelylle tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Tässä pykälässä ja jäljempänä 5 b luvussa esitetty sääntely ei vaikuttaisi ROL 3 luvun 9 §:ssä säädettyyn syyttäjän tehtävään huolehtia asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen ajamisesta tai ilmoitusvelvollisuuteen, jos hän ei sitä suostu ajamaan. Jos syyttäjällä olisi velvollisuus ajaa yksityisoikeudellista vaatimusta, asian käsittelylle olisi eduksi, jos myös tätä kysymystä käsiteltäisiin syyteneuvottelussa ja päästäisiin yhteisymmärrykseen siitä, miten vaatimuksen osalta

meneteltäisiin tunnustamisoikeudenkäynnissä. Tältä osin ei kuitenkaan ehdoteta erityistä sääntelyä. Syyttäjä ei voisi asiaa sopia asianomistajan puolesta eikä yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta otettaisi velvoittavia kirjauksia tuomioesitykseen. Asiaa voitaisiin siinä kuitenkin käsitellä tarkoituksin informoida tuomioistuinta etukäteen tunnustamisoikeudenkäynnin järjestämisen kannalta.

Syyttäjä voisi kutsua asianomistajan neuvotteluun, jos syyttäjä katsoo, että siitä saataisi olla etua tunnustamisoikeudenkäynnissä. Tuomioesitystä varten pidettävässä neuvottelussa olisi kuitenkin ensisijaisesti tarkoitus sopia epäillyn teon tunnustamisesta ja syyttäjän sitoumuksesta tunnustamisen perusteella tehtävään lievempään seuraamuskanantoon, eikä pääpaino neuvotteluissa saisi olla asianomistajan ja epäillyn tai vastaajan neuvottelua korvauksista. Asian lopullista ratkaisemista toki edistäisi, mikäli korvausvaatimuksetkin saataisiin samalla kertaa sovittuina. Tämä olisi kuitenkin ensisijaisesti asianosaisten välinen asia, josta voitaisiin laatia erillinen asiakirja, joka liitettäisiin tuomioistuimelle toimitettavaan aineistoon.

Neuvottelujen toimittamistavasta ei säädetäisi tarkemmin, vaan niiden järjestäminen olisi ennen muuta tarkoituksenmukaisuuskysymys. Keskusteluja voitaisiin syyttäjän ja epäillyn tai vastaajan avustajan kanssa käydä puhelimitse tai muun teknisen tiedonvälitystavan avulla. Olisi kuitenkin perusteltua, että syyttäjä ja epäilty tai vastaaja sekä hänen avustajansa ainakin kertaalleen tapaisivat kasvokkain, jotta syyttäjä voisi arvioida, ymmärtääkö epäilty tai vastaaja tuomioesityksen merkityksen, ja kontrolloida tunnustuksen oikeellisuuden ja vapaaehtoisuuden. Syyttäjän tulisi tehdä selkoa tuomioesityksen merkityksestä tätä ennen. Tilaisuudessa voitaisiin allekirjoittaa tuomioesitys. Tilaisuus voitaisiin järjestää syyttäjälaitoksen tai avustajan toimitiloissa taikka muussa sopivassa paikassa. Aivan välttämätöntä tällaisen tilaisuuden järjestäminen ei kuitenkaan olisi, jos syyttäjä voisi muuten katsoa, että asia voidaan tavoitetulla tavalla käsitellä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Epäillyllä tai vastaajalla on kuitenkin pääsääntöisesti avustaja ja tunnustamisoikeudenkäynnissä käsiteltäisiin tuomioesitys suullisesti.

Neuvotteluun osallistuisi aina syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja, jolla tulisi pääsääntöisesti olla avustaja. Avustajan mukanaoloa neuvottelussa voidaan pitää lähes välttämättömänä, jotta tuomioesitys voidaan tehdä tasavertaisten neuvottelijoiden kesken, vaikka syyttäjä toimii virkavastuulla ja hänen tulee ottaa huomioon myös vastapuolensa kannalta edulliset seikat ja todisteet. Rikoksesta epäillyllä ei ole kuitenkaan yleensä oikeudellista asiantuntemusta eikä riittävää tietoa oikeuskäytännöstä, jotta hän voi arvioida tunnustamisen hänelle mahdollisesti tuomaa hyötyä. Siksi pykälän 2 momentin mukaan epäillylle tai vastaajalle olisi pääsäännön mukaan määrättävä neuvottelua varten avustaja.

Ilman avustajaa neuvottelu voisi tapahtua vain siinä tapauksessa, että rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja nimenomaisesti haluaisi itse huolehtia puolustuksestaan ja objektiivisesti arvioiden hänellä olisi siihen edellytykset. Avustaja olisi kuitenkin määrättävä aina, jos epäilty tai vastaaja ei kykene itse huolehtimaan puolustuksestaan tai jos hän on alle 18 -vuotias. Nämä perusteet ovat samat kuin ROL 2 luvun 1 §:n 3 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut edellytykset puolustajan määräämiseksi viran puolesta. Tällaisissa tapauksissa vastaajan oikeusturva kuitenkin edellyttää hänen omasta kannastaan huolimatta asianmukaisen puolustuksen järjestämisen. Vajaavaltaisen puhevallan käyttämisestä noudatettaisiin oikeudenkäymiskaaren 12 luvun yleissäännöksiä.

Avustajan kelpoisuusvaatimuksista olisi voimassa, mitä oikeudenkäyntiasiamiehestä ja -avustajasta säädetään oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa. Koska syyteneuvottelulla tähdätään asian käsittelyyn rikoslain 5 b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä, on tarkoituksenmukaista asettaa jo tässä vaiheessa avustajalle oikeudenkäyntiavustajaa koskevat vaatimukset, jotta sama henkilö voi huolehtia avustamisesta menettelyn kaikissa vaiheissa. Koska kysymyksessä on rikosasia ja tavanomaisesta rikosoikeudenkäynnistä poikkeava menettely, epäillyn tai vastaajan oikeusturvan kannalta on perusteltua, että hänen avustajanaan toimii asianajaja, ns. lupalakimies tai julkinen oikeusavustaja. Nämä henkilöt ovat esi-

tutkintalain 11 luvun 3 §:n mukaan kelpoisia toimimaan esitutkinnassa asianosaisen avustajana. Jotta esitutkintaan osallistunutta avustajaa ei tarvitsisi vaihtaa syyteneuvotteluun ja tunnustamisoikeudenkäyntiin, sääntely poikkeisi ROL 2 luvun 2 §:n 1 momentista, jonka mukaan ensisijaisesti puolustajan on oltava asianajaja tai julkinen oikeusavustaja ja vasta toissijaisesti ns. lupalakimies.

Epäillyllä tai vastaajalla olisi luonnollisesti mahdollisuus hankkia omilla varoillaan kelpoisuusvaatimukset täyttävä avustaja tai hakea oikeusapua avustajamääräyksen oikeusapulain (257/2002) mukaisesti. Jotta epäillyllä tai vastaajalla olisi aina avustaja, ehdotetaan, että hänelle voitaisiin määrätä ROL 2 luvussa tarkoitettu puolustaja silloinkin, kun kysymyksessä ei ole luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitettu rikos tai kun epäiltyä tai vastaajaa ei ole pidätetty tai vangittu. Tällöin on muutoin voimassa, mitä 2 luvussa säädetään.

Lähtökohtaisesti epäillyn tai vastaajan tulisi itse hakea puolustajaa. Epäillyn tai vastaajan aseman turvaamiseksi säädettäisiin, että myös syyttäjällä olisi oikeus hakea puolustajaa. Jos esitutkintaa varten avustaja olisi jo hankittu tai määrätty esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momentin nojalla, hän voisi edellä mainitun mukaisesti jatkaa epäillyn avustamista.

Pykälän 3 momentin mukaan syyttäjän on toimitettava tuomioesitys tuomioistuimelle ilman aiheetonta viivytystä. Momentissa säädettäisiin myös selvyuden vuoksi, että asia tulisi vireille tuomioesityksen saapuessa tuomioistuimeen. ROL 5 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan syyteasia tulee ns. syyttäjähastetapauksia lukuun ottamatta vireille, kun haastehakemus saapuu tuomioistuimen kansliaan.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin sen tilanteen varalta, että syyttäjä olisi jo nostanut syytteen tuomioesityksestä tarkoitettusta rikoksesta. Momentin mukaan syyttäjän on toimitettava tuomioesitys tuomioistuimelle viimeistään ennen rikosta koskevan 6 luvun mukaisen pääkäsittelyn aloittamista. Jotta pääkäsittelyjä ei turhaan valmisteltaisi, olisi luonnollisesti toivottavaa, että tuomioesitykset tehtäisiin hyvissä ajoin, jos syyte on nostettu. Hyvän tavan mukaisesti syyttäjän olisi

suotavaa informoida tuomioistuinta meneillään olevista neuvotteluista jo etukäteen.

Syyttäjän olisi momentin mukaan myös ilmoitettava tuomioesityksestä syytettä käsittelevälle tuomioistuimelle, jonka on keskeytettävä syytteen käsittely. Säännös on tarpeen erityisesti siksi, että syyteasiaa saattaa käsitellä muu tuomioistuin kuin se, jonne tuomioesitys jätetään. Ilmoitusvelvollisuus olisi kuitenkin yleinen, jotta tieto tuomioesityksessä kulkee varmasti myös siinä tapauksessa, että molempia asioita käsittelevä tuomioistuin on sama.

Keskeyttämisessä olisi kysymys pitkälti vastaavanlaisesta tapauksesta kuin sovellettaessa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:ssä, jonka mukaan asia voidaan ns. jättää lepäämään, jos sen ratkaisemisen kannalta on tärkeää, että toisessa oikeudenkäynnissä tai muussa menettelyssä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin. Säännöksellä keskeyttämisestä on tarkoitus varmistaa, ettei tuomioesitystä käsittelevä tuomioistuin jätä sitä tutkimatta samaa rikosta koskevan, aikaisemmin vireille tulleen syytteen johdosta ns. vireilläolovaikutuksen perusteella.

Edelleen momentin mukaan syyttäjän olisi tuomioesityksen johdosta annetun lainvoimaisen tuomion jälkeen tai tarvittaessa muuten ilmoitettava syytettä käsittelevälle tuomioistuimelle, onko syytteen käsitteleminen lopettava vai jatkaako hän syytteen ajamista.

Jos asia ratkaistaan tuomioesityksen mukaisesti, samaa rikosta koskevan syytteen jatkamista ei luonnollisesti tule jatkaa ne bis in idem –säännön vuoksi. Toisaalta jos tuomioesitystä ei hyväksytä ja tuomioistuin jättää asian sillensä, syyttäjän tulee harkita, haluaako hän jatkaa syytteen ajamista. Jos vastaus on myöntävä, syyttäjän tulee ilmoittaa tästä syyteasian tuomioistuimelle. Toisaalta syyttäjä voi myös päätyä siihen, että syytteen ajamisen jatkamiselle ei ole edellytyksiä esimerkiksi siksi, että tunnustamisoikeudenkäynnissä on käynyt ilmi, ettei teko täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä. Tässä tapauksessa syyttäjän olisi ilmoitettava, että syytteen käsitteleminen lopetetaan. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuimen tulisi irrottaa asian käsittelystä antamalla pääasiaratkaisua ja jätettävä asia sillensä.

Pykälän 6 momentissa säädettäisiin siitä, että jos tuomioesitystä ei tehdä, vastaajan lausumia, jotka on annettu tässä pykälässä tarkoitetun neuvottelun yhteydessä, ei saa käyttää todisteena rikosasiassa. Hyödyntämiskiellosta tulisi neuvottelun tarkoituksen toteuttamiseksi informoida epäiltyä tai vastaajaa. Tämän jälkeen olisi perusteltua todeta, että hyödyntämiskiello koskee tästä eteenpäin esiin tulleita todisteita. Käytännössä hyödyntämiskiello koskisi siten niitä lausumia, jotka on annettu neuvottelujen aloittamisen jälkeen. Säännös ei estäisi aiemmin esitutkinnassa annettujen lausumien hyödyntämistä todisteena.

Säännös on tarpeen, jotta neuvotteluja voitaisiin käydä avoimessa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä niin, ettei epäilty tai vastaaja joudu varomaan sanojaan aidon neuvotteluihin keskittymisen asemesta. Epäillyn tai vastaajan lausumien hyödyntäminen olisi lisäksi kohtuutonta, jos hän on aidosti pyrkinyt tuomioesityksen tekemiseen, mutta neuvottelut päättyvät tuloksettomasti esimerkiksi siksi, että toinen rikokseen osallinen ei suostu syyteneuvotteluun.

Hyödyntämiskiello koskisi epäillyn tai vastaajan lausumia riippumatta siitä, missä muodossa ne ovat. Niin sanottua kuulopuhetodistelua lausumista ei saisi esittää ja vastaavasti hyödyntämiskiellossa olisivat esimerkiksi tuomioesitysluonnoksiin tai syyttäjälle lähetettyihin sähköposteihin tai muihin viesteihin sisältyvät lausumat.

11 §. Voimassa olevan pykälän 1 momentissa säädetään niistä edellytyksistä, joiden täytyessä syyttäjä voi peruuttaa tekemänsä päätöksen jättää syyte nostamatta. Pykälän 2 momentin mukaan ylempi syyttäjä voi ottaa asian uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erikseen säädetään.

Pykälää muutettaisiin niin, että sen 1 momenttiin otettaisiin nykyistä vastaava sääntely. Pykälän 2 momentin sääntely otettaisiin 3 momenttiin.

Pykälän muutettu 2 momentti olisi uutta sääntelyä. Syyttäjä voisi peruuttaa tuomioesityksensä, mikäli hänen päätöksensä sen tekemisestä on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Tämä vastaa niitä yleisiä edellytyksiä, joiden perusteella syyttäjä voi peruuttaa päätöksensä.

Lisäksi momentissa mainittaisiin selvyuden vuoksi erikseen, että peruuttamisen edellytyksenä olisi myös 10 §:n 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun tunnustuksen tai suostumuksen peruuttaminen. Tuomioesityksen ja tunnustamisoikeudenkäyntiä koskevan menettelyn tulisi hyödyttää niin syyttäjää kuin rikoksesta epäiltyä tai rikosasian vastaajaa. Kysymyksessä olisi keskinäinen sitoumus, jolloin tunnustuksen tai suostumuksen peruuttamisesta seuraisi, ettei toistakaan osapuolta voida katsoa enää sidotuksi tuomioesitykseen. Ei voida hyväksyä, että henkilö ensiksi tunnustaisi ja suostuisi menettelyyn, mutta sittemmin peruuttamisesta huolimatta saisi yksipuolisesti etua lievemmän rangaistuksen tai syyttämättä jättämisen muodossa. Tunnustamisen peruuttamisen johdosta tunnustamiseen perustunut syyttämättä jättäminen olisi perustunut olennaisesti virheellisiin tietoihin ja syyttäjä voisi peruuttaa myös tekemänsä syyttämättä jättämispäätökset.

11 a §. Pykälää täydennettäisiin säännöksellä siitä, että myös menettamisvaatimuksen esittämättä jättämistä koskeva päätös olisi perusteltava noudattaen soveltuvin osin, mitä 6 a §:n 2 momentissa säädetään. Tällainen päätös voidaan rinnastaa harkinnanvaraista syyttämättä jättämistä koskevaan päätökseen. Lisäksi pykälässä olevaa lakiviittausta tarkistettaisiin.

12 §. Pykälän 1 momentin mukaan syyttäjä voi peruuttaa syytteesä, jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee seikka, jonka perusteella syyttäjä olisi voinut tehdä 7 tai 8 §:n nojalla syyttämättä jättämispäätöksen.

Momenttia muutettaisiin niin, että syytteen peruuttamisen mahdollisuus mainittaisiin myös koskien niitä tilanteita, joissa syyttämättä jättämispäätös voitaisiin tehdä muun vastaavan lainkohdan kuin 7 tai 8 §:n perusteella. Vaikka momenttia tulkitaankin nykyisin niin, että se koskee seuraamusluonteisia syyttämättä jättämissäännöksiä yleisesti, sääntelyn havainnollisuuden ja johdonmukaisuuden vuoksi lisäys on perusteltu.

5 luku Syytteen vireillepanosta

2 §. Pykälän mukaan syyte voidaan nostaa ilman haastetta rikoksesta, josta tuomioistuimella on oikeus tuomita rangaistukseen

omasta aloitteestaan. Koska tuomioistuimella ei voimassa olevan oikeuden mukaan ole enää tällaista oikeutta, pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

5 b luku Tunnustamisoikeudenkäynti

1 §. Pykälän *1 momentin* mukaan 1 luvun 10 §:ssä ja esitutkintalain 3 luvun 10 a §:ssä tarkoitettu tuomioesitys käsitellään tässä luvussa säädettyssä järjestyksessä järjestämättä 6 luvussa tarkoitettua pääkäsittelyä tai tällaisen pääkäsittelyn yhteydessä.

Tunnustamisoikeudenkäynti on luonteeltaan rikosasian pääkäsittely, joka on tarkoitettu olemaan normaalia 6 luvun mukaista pääkäsittelyä suppeampi. Koska vastaaja on tunnustanut menettelyn, ei todistelua esitetä samassa laajuudessa kuin normaalissa pääkäsittelyssä.

On mahdollista, että samalla kertaa tulee käsiteltäväksi samaa vastaajaa koskeva tuomioesitys sekä yksi tai useampi häntä vastaan nostettu syyte. Yhtenäisrangaistuksen vuoksi ja oikeudenkäynnin tarkoituksenmukaisen järjestämisen kannalta ei ole perusteltua, että tuomioesitys olisi aina käsiteltävä omana asianaan siten, että käsittelyn päätyttyä tuomioesityksestä annettaisiin erillinen tuomio.

Käytännössä asia voitaisiin järjestää esimerkiksi siten, että ensiksi käsiteltäisiin tuomioesitys tässä luvussa säädettyssä järjestyksessä, jonka jälkeen oikeudenkäynti jatkuisi 6 luvussa säädettyssä järjestyksessä syyteasian osalta. Molempien asioiden tultua käsitellyksi tuomioistuin antaisi niistä yhteisen tuomion.

Pykälän *2 momentissa* todetaan selvyiden vuoksi, että tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään varsinaisen tuomioesityksen lisäksi ohella myös muut siinä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset.

2 §. Pykälän *1 momentin* mukaan tunnustamisoikeudenkäynti olisi pidettävä pääsääntö mukaisesti viimeistään 30 päivän kuluessa asian vireilletulosta. Ehdotetun 1 luvun 10 §:n 5 momentin mukaan asia tulee vireille, kun tuomioesitys saapuu tuomioistuimen kansliaan. Käytännössä asia voitaisiin järjestää ainakin suuremmissa kärjäoikeuksissa siten, että joidenkin tuomareiden työt järjestettäisiin siten, että heillä olisi valmius ottaa

tällaisia asioita käsiteltäväksi lyhyelläkin varoitusaajalla.

Säännöksellä pyritään siihen, että asiat saataisiin käsiteltyä mahdollisimman joutuisasti. Kun vastaaja on suostunut tuomioesitykseen, on perusteena ilmeisen usein paitsi lievempi rangaistus myös halu saada asialle päätepesti nopeasti. Etuna myös on, että hän ja hänen avustajansa myös muistavat syyteneuvottelun kulun ja sisällön sekä pystyvät valvomaan hänen etuaan. Vastaavasti myös syyttäjälle ja erityisesti asianomistajalle olisi etua nopeasta käsittelystä.

Jos haastamisvaikeuksien tai muiden pakottavien syiden vuoksi tunnustamisoikeudenkäyntiä ei voitaisi mainitussa ajassa pitää ja käsittely jouduttaisiin peruuttamaan, uusi tunnustamisoikeudenkäynti on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona oikeudenkäynti oli tarkoitus toimittaa.

Velvollisuus järjestää tunnustamisoikeudenkäyntiä mainitussa ajassa ei kuitenkaan olisi ehdoton. Määräaika voitaisiin määrätä 30 päivää pidemmäksi, jos tuomioesityksen puutteellisuus tai epäselvyys tai muu tärkeä syy sitä vaatii. Tällainen tärkeä syy voisi olla esimerkiksi se, että samaa vastaajaa koskeva toinen tuomioesitys on perusteltua käsitellä yhdessä ensimmäisen kanssa.

Pykälän *2 momentissa* säädettäisiin syyttäjän ja vastaajan läsnäolovelvollisuudesta tunnustamisoikeudenkäynnissä. Läsnäolovelvollisuudesta ei voitaisi poiketa. Myös vastaajan oikeudenkäyntiavustajan on oltava läsnä. Tästä poikettaisiin vain, jos vastaaja 1 luvun 10 a §:n 2 momentissa säädettyillä edellytyksillä huolehtii itse puolustuksestaan.

Pykälän *3 momentissa* säädetään asianomistajan läsnäolosta. Jos asianomistajalla on yksityisoikeudellisia vaatimuksia, joita syyttäjällä ei aja, asianomistajalle tulee varata tilaisuus olla läsnä. Lähtökohtaisesti asianomistajan tai hänen edustajansa tulee olla paikalla esittämässä vaatimuksensa ja niiden perusteet, jollei syyttäjällä aja asianomistajan vaatimusta. Jos asianomistajalla ei ole vaatimuksia, häntä ei tarvitse kutsua oikeudenkäyntiin.

Asianomistajan poissaolo ei estäisi rikosasian ratkaisemista, mutta tällöin hänen vaatimuksensa käsitellään kirjallisen selvityksen perusteella. Vaatimus saatetaan myös

hylätä. Viime kädessä tuomioistuin päättää, onko asianomistajan läsnäolo kuitenkin tarpeellinen. Tuomioistuin voisi myös ROL 3:3:n mukaisesti määrätä, että yksityisoikeudellinen vaatimus käsitellään erikseen riita-asioista säädettyssä järjestyksessä.

Pykälän 4 momentin mukaan tuomioistuin huolehtii asianosaisten kutsumisesta tunnustamisoikeudenkäyntiin. Asiassa noudatetaan normaaleja tiedoksiantomenettelyjä. Syyttäjän tulee olla paikalla virkansa puolesta. Vastaja kutsutaan paikalle henkilökohtaisesti sakon uhalla. Jos vastaaja ei noudata kutsua, menetellään siten kuin 8 luvun 5 §:ssä säädetään uhkasakon tuomitsemisesta ja uuden uhkasakon asettamisesta sekä noudosta tuomioistuimeen.

Asianomistaja kutsutaan tunnustamisoikeudenkäyntiin uhalla, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista.

3 §. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin, missä järjestyksessä tunnustamisoikeudenkäynnissä edettäisiin. Järjestys ei olisi ehdoton, vaan tuomioistuin voisi päättää käsittelyjärjestyksestä toisinkin. Jos esimerkiksi tuomioesitys käsittäisi useamman rikoksen, asianomainen kysymys, kuten tunnustuksen pätevyyden varmistaminen, voitaisiin käsitellä kaikkien rikosten osalta ennen siirtymistä eteenpäin.

Momentin 1 kohdan mukaan ensiksi syyttäjän olisi tehtävä selkoa tuomioesityksen sisällöstä ja tarvittaessa muista siihen liittyvistä seikoista. Syyttäjän tulee esityksessään käydä läpi tuomioesityksen sisältämät rikokset sekä käydä läpi rikoksen perustavia seikkoja. Syyttäjä voisi myös perustella rikosnimikkeen valintaa ja käsitellä muita oikeudellisia kysymyksiä.

Syyttäjän on myös selostettava esityksen perustana olevan tunnustamisen merkitys asian käsittelyn edistämiseksi ja käsityksensä siitä, kuinka paljon tunnustamisen tulisi vaikuttaa rangaistuksen mittaamiseen. Syyttäjän tulisi lähtökohtaisesti esittää näkemyksensä siitä, mikä rangaistus olisi ollut ilman tunnustamisen aiheuttamaa kevennystä prosessiin ja mikä rangaistuksen tulisi tunnustamisen myötä olla. Syyttäjän ei tarvitsisi välttämättä esittää täsmällistä seuraamuskannanottoa vaan haarukoida sitä oikeaksi katsomissaan rajoissa. Syyttäjän tulee esittää luonnol-

lisesti myös kaikki muutkin rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavat perusteet.

Momentin 2 kohdan mukaan seuraavaksi tuomioistuimen olisi tiedusteltava vastaajalta, tunnustaako hän edelleen rikoksen ja suostuu asian käsittelyyn tässä luvussa säädettyssä järjestyksessä sekä ymmärtääkö hän muiltakin osin tuomioesityksen sisällön ja merkityksen, sekä pyrittävä varmistautumaan, että esitys vastaa hänen tarkoitustaan.

Tuomioistuin ottaisi vastaan vastaajan tunnustuksen. Koska asiassa ei olisi muuta näyttöä, vastaajan tulee antaa tunnustus suoraan tuomioistuimelle, jotta tuomioistuin voi arvioida sen todistusvoiman. Tuomioistuin voisi kysymyksin varmistautua, että tunnustus on annettu vapaaehtoisesti ja pätevästi ja että vastaaja on tosiasiansa myös rikoksen tehnyt. Tuomioistuimen tulee myös kontrolloida, että vastaaja ymmärtää tunnustuksen merkityksen ja että se vastaa hänen tahtoaan. Lisäksi on pyrittävä muutoinkin varmistautumaan, että tuomioesitys vastaa hänen tarkoitustaan.

Koska tunnustamisoikeudenkäynti olisi poikkeus rikosasian tavallisesta käsittelyjärjestyksessä ja vaikuttaisi vastaajan mahdollisuuden esittää todistelua, tuomioistuimen pitäisi nimenomaisesti kontrolloida myös vastaajan suostumus menettelyyn.

Momentin 3 kohdan mukaan seuraavaksi vastaaja saisi muutoin lausua tuomioesityksestä. Tällä lähinnä tarkoitetaan vastaajan käsitystä sopivasta seuraamuksesta, sen lajista tai määrästä. Vastaaja voisi myös esittää haluamiaan lieventäviä asianhaaroja tai muita seikkoja, jotka tulisi ottaa huomioon tuomion sisältöä harkittaessa, kuten hänen henkilökohtaiset olonsa.

Vaikka asianomistaja ei olisikaan enää asianosainen epäiltyyn rikokseen liittyvien rangaistusten ja muiden julkisoikeudellisten seuraamusten osalta, momentin 4 kohdassa esitetään, että asianomistajalla olisi oikeus lausua tuomioesityksestä. Asianomistajasta voisi vaikuttaa epäoikeudenmukaiselta, jos hän ei asiasta saisi lausua, vaikka hän on tunnustamisoikeudenkäynnissä läsnä. Lisäksi asianomistajalta voidaan saada tietoja rangaistuksen mittaamiseen ja yksityisoikeudelliseen vaatimukseen liittyvistä seikoista.

Momentin 5 kohdassa säädettäisiin siitä, että tuomioesityksen jälkeen olisi käsiteltävä

tarvittaessa muut vaatimukset, joita olisivat muut rikokseen perustuvat julkisoikeudelliset vaatimukset kuin rangaistusvaatimus ja rikokseen perustuvat yksityisoikeudelliset vaatimukset. Vaatimusten käsittelyjärjestys ja -tapa jäisi tuomioistuimen harkintaan.

Momentin viimeisen eli *6 kohdan* mukaan asianosaisille varataan tilaisuus esittää loppulausuntonsa. Menettelyn luonteen vuoksi loppukeskustelulle ei ole välttämättä tarvetta, mutta tilaisuus tähän on kuitenkin varattava. Loppulausunnossa voitaisiin käsitellä yleisesti menettelyssä esiin tulleita kysymyksiä ja etenkin seuraamuskytymyksiä. Asianosaiset voisivat esittää näkemyksensä siitä, miten heidän mielestään esitetyt vaatimukset tulisi ratkaista. Tässä yhteydessä voitaisiin käsitellä myös puolustajan palkkiota ja muita vastaavia kysymyksiä.

Pykälän *2 momentissa* olisi tuomioistuimen materiaalista prosessinjohtoa koskeva säännös, jonka mukaan tuomioistuimen tulee valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Tuomioistuimen tulee kysymyksiin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia.

Vastaava tavallista pääkäsittelyä koskeva säännös on ROL 6 luvun 5 §:n 2 momentissa. Koska tunnustamisoikeudenkäynti kuitenkin poikkeaa tällaisesta pääkäsittelystä, on perusteltua ottaa tällainen nimenomainen säännös käsillä olevaan lukuun korostamaan tuomioistuimen prosessinjohtoa erityisesti siksi, ettei käsittelystä oteta esiin asiaan kuulumattomia seikkoja tai todisteita.

4 §. Pykälän *1 momentissa* säädettäisiin tuomioesityksen mukaisen tuomion antamisen edellytyksistä.

Momentin *1 kohdassa* säädettäisiin selvyyden vuoksi, että tuomioesityksen mukaisen tuomion antaminen vaatii, että vastaaja on tunnustanut teon ja suostunut asian käsittelemään tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Momentin *2 kohdassa* edellytettäisiin tuomioesityksen mukaisen tuomion antamiseksi, että tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei jää varteenotettavaa epäilyä. Tunnustuksella tarkoitetaan vakiintuneesti asianosaisen ilmoitusta siitä, että jokin hänelle epäedullinen seikka on tosi. Molempien edellytysten vapaaehtoisuudesta ja oikeelli-

suudesta tulee täytyä, jotta tuomioesityksen mukainen tuomio voidaan antaa.

Perustuslaissa ja ihmisoikeussopimuksissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksiin luetaan oikeus olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä selvittämiseen. Tähän kuuluu olennaisesti, ettei tunnustusta ole hankittu vastoin sen antajan tahtoa. Yleisesti voidaan myös todeta, että pakottamalla tai muuten epäasiallisella tavalla hankittu tunnustus on todisteena lähtökohtaisesti epäluotettava. Siksi tunnustuksen vapaaehtoisuus kuuluu kontrolloida. Tuomioesityksen mukaista tuomiota ei tule antaa, jos jää varteenotettava epäily, että tunnustusta ei ole annettu vapaaehtoisesti.

Tuomioistuimen tulee kontrolloida myös tunnustuksen oikeellisuus eli se, että tunnustus vastaa tosiasioita. Kysymys on siitä, että vastaaja ilmoittaa, että tuomioesityksen teonkuvaukseen sisältyvät välittömästi relevantit tosiseikat ovat tosia eli että vastaaja on tällä tavalla rikoksen tunnusmerkistössä edellytetyllä tavalla menetellyt lainvastaisesti.

Tunnustus on rikosasiassa todiste, jonka näyttöarvon tuomioistuin ratkaisee vapaalla todistusharkinnalla. Lievemmissä rikosasioissa tunnustuksen katsotaan yksistäänkin riittävän langettavaan tuomioon, mutta vakavammassa rikosasioissa edellytetään myös muuta syytetä tukevaa näyttöä. Yleisenä lähtökohtana voidaan tällöinkin pitää sitä, että tunnustus vastaa tosiasioita, koska ihmiset eivät yleensä tunnusta sellaista rikoksia, jota he eivät ole tehneet. Toisaalta on myös mahdollista, että tunnustus ei vastaa tosiasioita, koska esimerkiksi vastaaja on voinut humalatilassa vuoksi tai muusta syystä erehtyä tunnustamaan tosiseikoista tai hänet on voitu pakottaa tai palkata tunnustamaan paikkansapitämättömiä tosiseikkoja todellisen rikosten tekijän suojelemiseksi taikka inhimillisistä syistä vastaaja ottaa syykseen esimerkiksi lähisukulaisen tekemän rikoksen.

Tuomioistuimen tulee vapaan todistusharkinnan kautta päätyä siihen, ettei tunnustuksen oikeellisuudesta jää varteenotettavaa epäilyä, jotta tuomioesityksen mukainen tuomio voidaan antaa. Tuomioistuimen tulee tarvittaessa kysymyksiin selvittää tunnustuksen oikeellisuutta. Tämä on siksi tärkeää, koska tunnustus muodostaa asiassa näytön.

Syyteasioissa edellytetään nykyisin, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä (esim. KKO 2002:47 ja KKO 2009:43). Asiallisesti ei siten olisi kysymys siitä, että tuomitsemiskynnystä laskettaisiin verrattuna syyteasiaan. Tunnustamisoikeudenkäynnissä ei kuitenkaan vaadittaisi niin kattavaa selvitystä rikoksesta langettavaan tuomioon kuin syyteasiassa.

Momentin 3 kohdassa edellytyksen tuomioesityksen mukaisen tuomion antamiselle on, että tuomioistuin lukee syyksi rikoksen tuomioesityksen mukaisesti. Tuomioistuin toisin sanoen hyväksyisi tuomioesitykseen sisältyvän teon rikosoikeudellisen arvioinnin. Tuomioistuin ei siten voisi lukea syyksi tuomioesityksessä tarkoitettua rikosta lievempää tai törkeämpää tekemuotoa. Tuomioistuin olisi myös muissa tapauksissa sidottu rikosnimikkeeseen.

Estettä ei kuitenkaan olisi sille, että tuomioistuin ohjaisi syyttäjän ja vastaajan neuvottelemaan näistä kysymyksistä ja tekemään tarkistuksia tuomioesitykseen, jos se ei katsoisi voivansa hyväksyä tuomioesitystä tältä osin. Asianosaiset voisivat luonnollisesti toimia näin myös omasta aloitteestaan. Tällöin jos syyttäjä ja vastaaja pääsevät yhteisymmärrykseen esimerkiksi siitä, että syyksiluettavan rikoksen tulisi olla törkeä velallisen epärehellisyys eikä tuomioesityksessä mainittu törkeä velallinen petos, he voisivat aikaista tuomioesitystä vastaavasti. Koska olemmat osapuolet ovat käsittelyssä läsnä ja tuomioistuin voi kontrolloida muutosten vastaavan osapuolten tarkoitusta, ei olisi tarkoituksenmukaista välttämättä vaatia, että kirjallista tuomioesitystä muutettaisiin tai laadittaisiin uusi. Tällaisesta muutoksesta olisi kuitenkin otettava tuomioistuimen pöytäkirjaan tarkat kirjaukset.

Momentin 4 kohdan mukaan tuomioesityksen mukaisen antamiselle ei saisi olla muuta estettä. Kysymykseen voisi tulla se, että tuomioistuin olisi 3 kohdan mukaisesti sinänsä valmis hyväksymään tuomioesityksen mukaisen syyksilukemisen, mutta tuomioistuin pitäisi rikosta kuitenkin vanhentuneena tai vastaajaa syyntakeettomana rikoslain 3 luvun 4 §:n 2 momentissa tarkoitettulla tavalla. Tuomioesityksen mukaisen tuomion antaminen voisi estyä myös siksi, että oikeuden-

käynnin edellytyksissä on korjauskelvoton puute.

Tuomioistuin olisi tuomioesityksen mukaisessa tuomiossa velvollinen mittaamaan rangaistuksen lievennetyltä asteikolta. Syyttäjä voisi tuomioistuimessa esittää oman käsityksensä sopivasta rangaistuksesta joko täsmällisesti tai esittäen ylä- ja alarajan. Vastaaja voisi luonnollisesti myös esittää näkemysensä rangaistuksen lajista ja määrästä. Tästä kysymyksestä päättäisi kuitenkin viime kädessä tuomioistuin siten kuin jäljempänä ehdotetussa rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä säädetäisiin.

Tuomio laadittaisiin ROL 12 luvun 6 §:n mukaisesti. Koska asiassa ei lähtökohtaisesti olisi riittäviä seikkoja, näyttökysymystä koskevat perustelut voitaisiin laatia suhteellisen suppeiksi. Myös oikeuskysymystä koskevat perustelut voisivat olla yleensä niukemmat kuin tavanomaisen oikeudenkäynnin päätteeksi laadittavassa tuomiossa, kun tuomioistuin ja asianosaiset olisivat yhtä mieltä rikosnimikkeestä ja mahdollisesti muistakin asiassa käsitellyistä kysymyksistä. Seuraamuksen perustelemisen osalta olisi huomattava 4. lakiehdotuksen lievennettyä rangaistusasteikkoa koskeva 6 luvun 8 a §.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin selvyyden vuoksi siitä, että tuomiossa on tarvittaessa lisäksi ratkaistava muut rikokseen perustuvat ja asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset. Rikokseen perustuvia vaatimuksia olisivat menettämisaatimuksia ja muita rikoksen julkisoikeudellisia seuraamuksia koskevat vaatimukset sekä asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset. Asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset voivat koskea esimerkiksi avustajan palkkiota, vastaajalle asetetun uhkasakon tuomitsemista tai noutokustannuksia.

Tuomioistuin voisi momentin mukaan myös vahvistaa sovinnon noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään. Luvun 2 §:n mukaan sovinto voi koskea asiaa tai sen osaa, josta sovinto on sallittu. Sovinnolla voitaisiin siten ratkaista asiasta käytännössä asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta koskeva osa.

5 §. Pykälän 1 momentin mukaan asia jäisi sillensä, jos tuomioistuin ei anna 4 §:ssä tarkoitettua tuomiota. Tuomioistuin ei siten voi-

si hylätä tuomioesitystä, vaan ainoastaan tuomioesityksen mukainen pääasiaratkaisu tulee kysymykseen.

Asian sillensä jättämisestä seuraisi, että tuomioistuin irrottautuu asian käsittelystä antamatta minkäänlaista ratkaisua syyllisyyskysymyksestä. Koska tunnustamisoikeudenkäynti on tarkoitettu tavanomaista pääkäsitteilyä keveämmäksi menettelyksi, joka perustuu osapuolten yhteisymmärrykseen ja lähtökohdaisesti tavanomaista niukempaan oikeudenkäyntiaineistoon, ei ole perusteltua, että tuomioistuin antaisi muunlaisen kuin tuomioesityksessä tarkoitetun pääasiaratkaisun. Osapuolten tasavertaisuus edellyttää, että jos heidän tekemänsä tuomioesitys ei kelpaa tuomion perustaksi, kumpikin osapuoli vapautuu tuomioesityksen noudattamisesta ja asian käsittelyn jatkaminen jää heidän harkittavakseen. Ei voida esimerkiksi hyväksyä tilannetta, että tuomioistuimen olisi ratkaistava pääasia, jos vastaaja peruuttaisi tunnustuksensa ja syyttäjät peruuttaa siksi sitoumuksensa vaatia lievempää rangaistusta.

Kun asia jätetään sillensä, tuomioistuin ei tee asiasta erillistä ratkaisua. Ei myöskään ole perusteita sallia muutoksenhakua, koska asian käsittelyä on mahdollista jatkaa esimerkiksi syyteasiana. Käytännössä jäisi syyttäjän harkintaan, jatkaako hän jo vireillä olevan syytteen ajamista tai nostaako hän sillensä jättämisen jälkeen asiassa syytteen, jonka yhteydessä hän mahdollisesti vaatii myös muita rikokseen perustuvia julkis- ja yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Syyttäjän olisi tapauskohtaisesti harkittava jatkotoimenpiteitä ennen muuta silmällä pitäen syytä, miksi tuomiota ei annettu. Jos syynä olisi esimerkiksi tunnustamisen peruuttaminen, asiassa lienee aiheellista toimittaa syyteharkinta tai nostaa syyte suoraan. Syyttäjät voisi myös pyytää poliisilta lisätutkintaa. Jos taas tuomion antaminen estyi siksi, että tuomioistuin piti rikosta vanhentuneena, ja syyttäjät pitäisi käsitystä perusteltuna, aiheita jo vireillä olevan syytteen jatkamiselle taikka syyteharkinnalle tai syytteen nostamiselle ei enää olisi.

Asianomistaja voisi puolestaan jäädä odotamaan, jatkaako syyttäjät rikosasian selvittämistä. Asianomistaja voisi luonnollisesti saattaa yksityisoikeudelliset vaatimuksensa

tuomioistuimen käsiteltäviksi riita-asioissa säädetyssä järjestyksessä.

Estettä ei olisi sille, että asiassa tehtäisiin uusi tuomioesitys, jos esimerkiksi tuomioistuin on perustanut sillensä jättämisen siihen, että tuomioesityksessä tarkoitettu rikosnimeke on väärä.

Momentissa säädettäisiin vielä selvyuden vuoksi liitännäisvaatimusten osalta, että tuomioistuimen olisi kuitenkin vaatimuksesta ratkaistava avustajan palkkiota ja muut asian käsittelystä aiheutuneita kuluja koskevat kysymykset.

Vaikka momentissa ei asiasta säädetä erikseen, asia voisi oikeudenkäymiskaaren 16 luvussa tarkoitetulla tavalla päättyä tutkimatta jättämiseen, kun tuomioistuin ei ole toimivaltainen tai oikeudenkäynnin edellytyksissä on muu puute, jota ei voida korjata. Mainitun luvun 3 §:n mukaisesti tutkimattajättämispäätökseen voitaisiin hakea muutosta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin hyödyntämiskiellosta. Momentin mukaan jos asia jätetään sillensä, vastaajan lausumia, jotka on annettu 1 luvun 10 a §:ssä tai tässä luvussa säädetyssä käsittelyn yhteydessä, ei saa käyttää todisteena rikosasiassa.

Momentti olisi yhdenmukainen ehdotetun 1 luvun 10 a §:n 5 momentin, jonka perusteluihin viitataan. Johdonmukaisuus edellyttää vastaavanlaista hyödyntämiskieltoa, jos tuomioesityksestä ei seuraa sen sisältöistä tuomiota. Hyödyntämiskielto koskisi myös tuomioistuimelle toimitettua tuomioesitystä ja siihen liittyvää aineistoa sekä tuomioistuimen pöytäkirjaa ja muuta tunnustamisoikeudenkäynnin johdosta syntyneitä aineistoa siltä osin kuin niissä on vastaajan lausumia.

Jos tunnustamisoikeudenkäynti päättyy tutkimatta jättämiseen, ei vastaavaa hyödyntämiskieltoa syntyisi suoraan, koska tunnustamisoikeudenkäynti saatetaan järjestää myöhemmin. Säännöksen tarkoitus kuitenkin on, että jos tutkimatta jättämisen jälkeen asiaa ei käsitellä tunnustamisoikeudenkäynnissä vaan syyteasiana, hyödyntämiskielto on voimassa syyteasiassa.

6 §. Pykälän 1 momentissa olisi yleinen viittaussäännös, jonka mukaan tunnustamisoikeudenkäynnissä noudatetaan muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään.

Tällaisia soveltuvin osin noudatettavia säännöksiä olisivat esimerkiksi tuomioistuimen toimivaltaa, haastetta, uhkasakkoa ja noutamista, pääkäsittelyn peruuttamista, oikeudenkäynnin kieltä ja tuomioistuimen ratkaisua koskevat lainkohdat tässä laissa. Tunnustamisoikeudenkäynti järjestettäisiin siinä tuomioistuimessa, joka olisi toimivaltainen tutkimaan tuomioesityksessä tarkoitettusta rikoksesta nostetun syytteen.

Sovellettavaksi tulisivat lähtökohtaisesti myös esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren rikosasioita koskevat säännökset asianosaisen puhevallan käyttämisestä, tuomarin esteellisyydestä ja pöytäkirjasta sekä vastaavasti oikeusapua ja oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säädökset rikosasioita koskevilta osiltaan.

Jos tuomioesityksen mukainen tuomio annetaan tai asia jätettäisiin tutkimatta, asianosaisilla olisi siihen tavanomainen muutoksenhakuoikeus. Kuten edellä on todettu, asian sillensä jättämiseen ei olisi muutoksenhakuoikeutta.

Menettelystä muutoksenhakuasteessa noudatettaisiin oikeudenkäymiskaaren yleissäännöksiä. Erityisiä rajoituksia muutoksenhauille ei olisi, vaan muutosta voitaisiin hakea niin näyttö- kuin oikeuskysymyksiin siten kuin siitä muidenkin rikosasioiden osalta säädetään. Oikeudenkäymiskaaren 25 a luvussa säädelty jatkokäsittelylupajärjestelmä koskisi myös tunnustamisoikeudenkäynnin jälkeen annettua tuomiota.

Käytännössä kun osapuolet pitävät kiinni tuomioesityksestä, muutoksenhaku tuomioon voisi koskea tuomittua rangaistusta. Vastaaja voisi vaatia sen alentamista ja syyttäjä voisi hakea sen koventamista. Syyttäjä voisi hakea ROL 1:13:n nojalla muutosta myös vastaajan eduksi, jos hän katsoo, ettei tuomioistuin ole asianmukaisesti mitannut rangaistusta alennetulta asteikolta.

Vastaaja voisi kuitenkin myös peruuttaa tunnustuksensa ja vaatia tuomion kumoamista. Tällaisessa tapauksessa syyttäjä ei olisi enää ehdotetun ROL 1 luvun 11 §:n 2 momentin mukaan sidottu tuomioesitykseen, joten hän voisi vastaajan valituksen johdosta tehdä vastavalituksen ja vaatia rangaistusta rikoksesta ja tavallisen rangaistusasteikon soveltamista. Syyttäjän tulisi ottaa muutok-

senhakukirjelmään haastehakemukseen sisältyvät tiedot. Syyttäjä voisi tarvittaessa teettää lisätutkintaa. Syyttäjä voisi myös harkita tekemiensä tunnustukseen perustuvien esituskinnan rajoittamispäätösten ja syyttämättäjäntämispäätösten peruuttamista.

Muutoksenhakutuomioistuimen tulisi tällaisessa, todennäköisesti hyvin harvoin esiintyvässä tapauksessa tutkia asia kokonaan mukaan lukien tunnustuksen peruuttaminen ja muun uuden aineiston vaikutus, koska muutoin tunnustamisoikeudenkäynnillä pyritävään joutuisuuteen ja muihin prosessiekonomisiin näkökohtiin liittyvät edut menetettäisiin. Asiaa ei siksikään tule palauttaa, että vastaajalla saattaa olla tarkoituksenaan yksinomaan oikeudenkäynnin pitkittäminen, eikä tällaista moitittavaa tarkoituserää tule palkita.

Vastaavasti tulisi menetellä, jos vastaaja vetoaa muutoksenhakemuksessaan siihen, että hän ei ole antanut pätevää tunnustusta tai suostumusta.

Jos vastaaja muutoksenhakuvaiheessa peruuttaisi suostumuksensa siihen, että asia käsitellään tunnustamisoikeudenkäynnissä, jäisi peruuttaminen vaikutuksettomaksi. Jos alemmassa asteessa suostumus on ollut pätevästi annettu, edellytys tunnustamisoikeudenkäynnin järjestämiseen on täyttynyt, eikä asiassa ole menettelyvirhettä.

Pykälän 2 momentissa säädetäisiin selvyden vuoksi siitä, että tämän lain 7 luvussa tarkoitettua asiaa ei voida käsitellä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Koska tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään ennen muuta syyttäjän ja rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan yhteisymmärryksen tuloksena syntyntä tuomioesitystä, on selvää, että 7 luvun säännökset asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä eivät tule sovellettavaksi.

1.2 Oikeudenkäymiskaari

2 luku Päätösvaltaisuudesta

6 a §. Lukuun lisättäisiin uusi 6 a §, jossa säädettäisiin käräjäoikeuden kokoonpanon päätösvaltaisuudesta, kun rikosasia käsiteltäisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun

lain 5 b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Pykälän mukaan puheenjohtajana tulisi olla laamanni tai kärjätuomari. Koska menettelyssä voitaisiin käsitellä vakavia rikosasioita ja koska menettely poikkeaisi normaalista rikosasioiden pääkäsitteystä, oikeusturvasyyt puoltavat sitä, ettei puheenjohtajana olisi kärjäviskaali tai kärjänotaari.

Toisaalta asiassa ei sen luonteen vuoksi olisi riittäviä ja vaikeita näyttö- tai oikeuskysymyksiä. Oikeudenkäynnin painopiste olisi vastaajan tunnustuksen ja suostumuksen aitouden ja pätevyyden kontrolloimisessa. Siksi asian voisi käsitellä yksi tuomari.

Asia voitaisiin luonnollisesti käsitellä myös luvun 1 §:ssä tarkoitettussa lautamieskokoonpanossa tai kolmen tuomarin kokoonpanossa. Kuten edellä 1. lakiehdotuksen 5 b luvun 1 §:n perusteluissa on todettu, tunnustamisoikeudenkäynti voitaisiin järjestää tavanomaisen rikosasian pääkäsitteilyn yhteydessä, jossa käsitellään samaa vastaajaa vastaan nostettu syyte ja jossa annetaan tuomio sekä tuomioesityksen että syytteen johdosta. Tällöin on perusteltua, että kärjäoikeuden kokoonpano pysyy samana.

1.3 Esitutkintalaki

3 luku Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

10 a §. *Esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen perusteella.* Uudessa pykälässä säädetäisiin esitutinnan rajaamisesta sillä perusteella, että rikoksesta epäilty on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksensa selvittämistä.

Jotta tunnustamisella saataisiin aikaan suurin mahdollinen prosessiekonominen hyöty, on tärkeää, että se annetaan mahdollisimman aikaisin ja asian käsittely kevenee mahdollisimman paljon. Suurin prosessiekonominen merkitys tunnustamisella on silloin, kun se annetaan esitutkintavaiheessa. Säännöksen tehokas soveltaminen edellyttää poliisin ja syyttäjän tiivistä esitutkintayhteistyötä.

Pykälän 1 momentin mukaan jos esitutkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäil-

lyn rikoksensa selvittämistä, syyttäjä voisi, ottaen huomioon asian laatu, tutkinnasta ja käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja niihin kuluva aika ja muut olosuhteet, tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, että esitutkintaa ei toimiteta kaikista rikoksista tai että esitutkinta näiden osalta lopetetaan.

Lähtökohta on, että kun poliisilla on tutkittavanaan useita samaa epäiltyä koskevia rikoksia, joista ainakin osa on vaikeasti tai hitaasti selvitettäviä, voidaan tutkintaa rajoittaa osan rikosten kohdalla, jos epäilty tunnustaa muun tai muita rikoksia.

Syyttäjä voi tällaisessa tapauksessa tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai esitutkinta lopetetaan joidenkin rikosten osalta. Esitutinnan rajoittaminen edellyttää silloin, että tunnustamisesta on selvästi prosessiekonomisia etuja. Harjunnassa voitaisiin ottaa huomioon niitä seikkoja, joita on käsitelty edellä 1. lakiehdotuksen 1 luvun 10 §:n perusteluissa.

Esitutinnan rajoittamisessa momentin nojalla voitaisiin noudattaa samoja käytäntöjä kuin muissa esitutkinnan rajaamistapauksissa.

Tunnustuksen vastaanottamisen osalta olisi erityisen tärkeää huolehtia, että epäillyllä olisi mahdollisuus saada avustaja. Tältä osin noudatettaisiin esitutkintalain yleisiä säännöksiä. Jos epäilty luopuu avustajasta, olisi tätä ennen todistettavasti tehtävä epäillylle selkoa hänen oikeuksistaan ja dokumentoitava avustajan käyttämisestä luopuminen.

Esitutinnan rajaaminen 1 momentissa tarkoitettulla tavalla ei välttämättä ole merkittävä kannustin epäillylle myötävaikuttaa oman rikoksensa selvittämiseen, jos tutkimatta jätetyistä rikoksista ei yhteisen rangaistuksen määräämisestä annettujen säännösten vuoksi tosiasiallisesti seuraisi lievennystä vastaajalle. Siksi 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi siitä, että syyttäjä voi myös esitutkinnan rajaamisen lisäksi sitoutua vaatimaan rangaistusta rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitettun lievennetyksen asteikon mukaisesti.

Edelleen momentin mukaan syyttäjä voisi tehdä vastaavan sitoumuksen myös tutkinnanjohtajan esityksestä myös silloin, kun tutkittavana olisi ollut yksi epäilty rikos, jonka selvittämistä rikoksesta epäilty olisi tunnustamalla sen kokonaan tai olennaisilta osin

selvittänyt. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tapauksia, missä tutkittavana olisi iso tekokokonaisuus, jonka kaikkien osatekojen tai tunnusmerkistötekijöiden selvittäminen olisi hankalaa. Rikosten yksiköimisestä johtuen saattaa olla joskus tulkinnanvaraista onko kyseessä yksi vai useampi teko ja näissä tilanteissa 1 momentin soveltaminen saattaisi asettaa rikoksesta epäillyt eriarvoiseen asemaan.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, että jos asiassa menetellään 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, voidaan järjestää syyttäjän ja rikoksesta epäillyn välinen neuvottelu sekä laatia tuomioesitys noudattaen, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 ja 10 a §:ssä säädetään. Vaihtoehtona olisi nostaa aikanaan syyte ja käsitellä asia tavanomaisessa menettelyssä.

Edellä esitetty sääntely tuomioesityksestä ja tunnustamisoikeudenkäynnistä perustuu tavoitteeseen keventää ja nopeuttaa oikeudenkäyntiä verrattuna tavanomaiseen syyteasian käsittelyyn. Siksi tulisi punnita, millaiseksi menettely muodostuisi yhtäältä tuomioesitystä ja tunnustamisoikeudenkäyntiä koskevien säännösten mukaan ja toisaalta tavanomaisen syyteasiain säännösten mukaan. Jos tällaista merkittävää prosessiekonomista etua ei tutkittavien rikosten osalta saataisi ensiksi mainitussa menettelyssä, olisi usein tehokkaampaa ja nopeampaa käsitellä asia syyteasiana. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että epäilystä rikoksesta on saatu riittävä selvitys esitutkinnassa eikä syyteasiassa esitettävä todistelu ole erityisen laajaa.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin edellä ehdotettua ROL 1 luvun 11 §:n 2 momenttia asiallisesti vastaten päätöksen tai sitoumuksen peruuttamisesta. Päätös jättää esitutkinta toimittamatta tai lopettaa se ja syyttäjän sitoumus vaatia lievempää rangaistusta saadaan peruuttaa vain, jos 1 momentissa tarkoitettu tunnustus peruutetaan taikka asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös tai sitoumus on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin niistä tapauksista, joissa esitutkintaa ei voitaisi rajoittaa tai tehdä 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta. Ensinnäkin ehdotettua RL 1 luvun 10 §:n 2 momentin 1 ja 2 kohtaa asiallisesti

vastaten esitutkintaa ei jätetä toimittamatta tai lopeteta eikä tehdä 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta siltä osin kuin epäilystä rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta tai epäilty rikos on rikoslain 20 luvun 1, 3—6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 7—15 §:ssä tarkoitettu. Rajoitukset vastaisivat ROL 1 luvun 10 §:ssä ehdotettuja. Esitutkinta on myös toimitettava, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii.

10 luku Esitutinnan päättäminen

2 §. Esitutinnan päättäminen. Pykälän 3 momentin mukaan esitutinnan lopettamisesta ja rajoittamisesta esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisulla säädetään 3 luvun 9 ja 10 §:ssä.

Koska edellä esitetyin tavoin esitutinnan lopettaminen tai rajoittaminen voisi perustua myös mainitun luvun 10 a §:ään, momenttia täydennettäisiin vastaavasti.

11 luku Erinäiset säännökset

1 §. Esitutkintapäätös. Pykälän 1 momentin mukaan muun ohessa esitutinnan toimittamatta jättämisestä tai lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin taikka 10 §:n nojalla on tehtävä kirjallinen päätös.

Koska tällainen päätös voisi jatkossa perustua myös mainitun luvun 10 a §:ään, momenttiin lisättäisiin viittaus tähän pykälään.

1.4 Rikoslaki

6 luku Rangaistuksen määräämisestä

8 a §. Rangaistusasteikon lieventäminen tunnustuksen perusteella. Uudessa pykälässä säädettäisiin syyteneuvotteluun ja tunnustamisoikeudenkäyntiin liittyvästä lievennetystä rangaistusasteikosta. Pykälä olisi erityissäännös suhteessa 8 §:n yleiseen säännöksen rangaistusasteikon lieventämisestä.

Pykälän 1 momentin mukaan rangaistus olisi tuomittava lievennetyn asteikon mukaan, jos tekijä olisi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ssä tai 5 b luvussa taikka esitutkintalain 3 luvun 10 a §:ssä mainituin tavoin myötävaikuttanut

rikoksensa selvittämiseen. Näissä tapauksissa syyttäjä sitoutuisi esittämään rangaistuksen tuomitsemista alennettuna.

Tuomioistuin olisi velvollinen noudattamaan lievennettyä rangaistusasteikkoa, mutta tarkempi rangaistuksen mittaaminen asteikon puitteissa tapahtuisi samalla tavalla kuin 8 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa eli luvun 3 ja 4 §:ssä säädettyjen yleisten perusteiden mukaisesti. Mitä aikaisemmassa vaiheessa tunnustus on annettu, sitä enemmän tunnustuksella tulee olla painoarvoa rangaistusta alentavana seikkana.

Jos tapaukseen soveltuisi tunnustamisen lisäksi 8 §:ssä tarkoitettu lieventämisperuste, kuten rikoksen jääminen yritykseksi, rangaistuksen mittaamisessa tulee ottaa kaikki tällaiset seikat erikseen alentavina tekijöinä huomioon.

Rangaistus voisi olla enintään pykälän 2 momentin mukaan kaksi kolmasosaa normaalirangaistuksesta. Käytännössä tuomittaisiin siten kolmanneksella alennettu rangaistus.

Lievennys olisi siten suurempi kuin lievennettyä rangaistusasteikkoa koskevassa 8 §:ssä, jonka mukaan rangaistus voi olla enintään kolme neljäsosaa normaalirangaistuksesta. Suuremmalla lievennyksellä pyritään siihen, että syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti olisivat vastaajan kannalta varteenotettava vaihtoehto tavalliseen rikosprosessiin verrattuna ja kevennettyä menettelyä käytettäisiin sopivissa tapauksissa. Kansainvälisesti vertaillen noin kolmasosan alennus on varsin tavallinen eurooppalaisissa syyteneuvottelujärjestelmissä.

Käytännössä lievennetty asteikko merkitsi käytännössä esimerkiksi sitä, että jos edellä 1. lakiesityksen 5 b luvun 4 §:ssä tarkoitettua tuomiossa luetaan syyksi törkeä petos, tuomioistuin mittaa rangaistuksen asteikon 4 kuukautta — 4 vuotta vankeutta asemesta asteikolta 14 päivää vankeutta — 2 vuotta 4 kuukautta vankeutta.

Momentin mukaan tuomioistuin voisi määrätä rangaistukseksi vankeuden sijasta sakkkoa, jos rikoksesta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vankeutta määrääjäksi ja jos siihen on erityisiä syitä. Toisin kuin 8 §:ssä, tässä ei vaadittaisi erittäin painavia syitä. Lähinnä vankeuden asemesta voitaisiin tuomita

sakkkoa, jos syytetyn myötävaikutus rikoksen selvittämiseen on ollut erityisen merkityksellistä. Sakko voisi tulla kysymykseen esimerkiksi myös silloin, kun käsillä on useita perusteita, joiden nojalla lievennetty rangaistusasteikko tulee sovellettavaksi.

Pelkkä maininta siitä, että tunnustaminen on otettu huomioon rangaistusta lieventävä seikkana, ei olisi riittävä. Tuomioistuimella olisi 3 momentin mukaan velvollisuus mainita paitsi se, mihin rangaistukseen se on tunnustuksen alentava vaikutus huomioon ottaen päätynyt, myös se, minkä rangaistuksen se olisi tuominnut ilman tunnustusta. Tarkoituksena on pystyä kontrolloimaan, että tunnustus on asianmukaisesti otettu rangaistuksen mittaamisessa huomioon. Momentin sääntelyllä voisi olla myös etuja oikeuskäytännön ja sen yhtenäisyyden seuraamisen kannalta.

Jos tuomioesityksen perusteella annetussa tuomiossa on luettu syyksi kaksi tai useampi rikos, tuomioistuimen pitää ilmoittaa vastaavalla tavalla kaikkien syyksiluettujen rikosten osalta molemmat rangaistukset, rangaistus ilman tunnustusta ja rangaistus tunnustuksen johdosta alennettuna, ennen kuin se tuomitsee rikoksista näistä yhteisen rangaistuksen rikoslain 7 luvun säännösten mukaisesti. Jos samalla kertaa annetaan tuomioesitykseen sisältyvän rikoksen ja syytteen perusteella tuomio, tuomioistuimen tulee ilmoittaa ensiksi mainitut kaksi rangaistusta ensiksi mainitusta rikoksesta ja tämän jälkeen mitata siitä ja syytteen pohjalta syyksi luetusta rikoksesta yhteinen rangaistus.

8 luku Vanhentumisesta

3 b §. *Syyteoikeuden vanhentumisen katkeaminen tuomioesityksen perusteella.* Uusi pykälä syyteoikeuden vanhentumisesta on tarpeen, koska edellä 1. lakiesityksessä tarkoitettua 5 b luvun mukaisessa rikosasian pääkäsittelyssä ei käsitellä nostettua syytettä vaan tuomioesitystä, joten laissa on säädettävä viimeksi mainitun merkityksestä vanhentumisen katkeamiseen.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin vanhentumisen katkeamisajankohdasta. Syyteoikeuden vanhentuminen katkeaisi, kun rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja allekirjoittaa 1. lakiehdotuksen 1 § luvun 10 §:ssä

tarkoitettua tuomioesityksen. Viimeistään tässä vaiheessa epäilty tai vastaaja saa tietää, mistä teosta hänet voidaan tuomita rangaistukseen.

Jos samasta asiasta olisi ennen tuomioesityksen tekemistä nostettu syyte ja sen johdosta annettu haaste tiedoksi tai jos vanhentuminen olisi muuten katkennut 3 §:n mukaisesti, vanhentuminen olisi katkennut mainitun pykälän nojalla eikä käsillä olevaa pykälää sovellettaisi.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin osittain 3 §:n 2 momentissa syytteestä säädettyä vastaten, että tuomioesityksen tekeminen jutussa, joka sittemmin jää tutkimatta, ei katkaise syyteoikeuden vanhentumista.

9 luku Oikeushenkilön rangaistusvastuusta

7 §. Rangaistusvaatimuksen tekemättä jättäminen. Pykälässä säädetään muun muassa siitä, milloin syyttäjä voi päättää, että hän jättää oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevan vaatimuksen tekemättä, vaikka riittävät perusteet siihen olisivatkin käsillä.

Pykälän 2 momentin mukaan tällaiseen toimenpiteistä luopumista tarkoittavaan päätökseen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 ja 11 §:ssä säädetään päätöksestä jättää syyttämättä. Mainitussa 10 §:ssä säädetään syyllisyyttä koskevan syyttämättäjättämispäätöksen saattamisesta tuomioistuimen tutkittavaksi sekä 11 §:ssä päätöksen peruuttamisesta ja ylemmän syyttäjä oikeudesta ottaa asia uudelleen harkittavaksi.

Edellä 1. lakiesityksessä esitetään, että jatkossa seuraamusluonteinen syyttämättäjättämispäätös ei sisältäisi kannanottoa syyllisyyteen ja että tämän vuoksi mainittua 10 §:ää vastaava sääntely kumottaisiin. Siksi viittaus 10 §:ään poistettaisiin, mutta säännöksessä edelleen viitattaisiin mainittuun 11 §:ään. Lisäksi pykälään lisättäisiin viittaus oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:n uuteen 3 momenttiin, jossa säädettäisiin syyttämättäjättämispäätöksen perustelemisesta. Siten jatkossa perusteluvollisuus koskisi myös päätöksiä jättää oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva vaatimus tekemättä käsillä olevan pykälän nojalla.

25 luku Vapauteen kohdistuvista rikoksista

9 a §. Toimenpiteistä luopuminen. Pykälässä säädetään erityisistä edellytyksistä jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta lapsikaappauksesta. Koska 1. lakiehdotuksessa esitetään seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevan sääntelyn muuttamista niin, että syyttämättäjättämispäätöksessä ei vahvisteta rikoksesta epäillyn syyllisyyttä, pykälää muutettaisiin. Pykälässä nyt mainittu rikoksenteikijä viittaisi jatkossa tuomitsematta jätettyyn, kun taas pykälään lisättäisiin rikoksesta epäilty, joka viittaisi syyttämättä jätettyyn.

35 luku Vahingonteosta

7 §. Toimenpiteistä luopuminen. Pykälässä säädetään erityisistä lievää vahingontekoa ja vahingontekoa koskevista perusteista luopua toimenpiteistä. Koska 1. lakiehdotuksessa esitetään seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevan sääntelyn muuttamista niin, että syyttämättäjättämispäätöksessä ei vahvisteta rikoksesta epäillyn syyllisyyttä, pykälää muutettaisiin niin, että rikoksenteikijän ohella mainittaisiin rikoksesta epäilty.

50 luku Huumausainerikoksista

7 §. Toimenpiteistä luopuminen. Pykälässä säädetään huumausaineen käyttöä ja muuta siihen liittyvää huumausainerikosta koskevista toimenpiteistä luopumisesta. Koska 1. lakiehdotuksessa esitetään seuraamusluonteista syyttämättä jättämistä koskevan sääntelyn muuttamista niin, että syyttämättäjättämispäätöksessä ei vahvisteta rikoksesta epäillyn syyllistyneen tiettyyn rikokseen, pykälää muutettaisiin mainitsemalla rikoksenteikijän ohella rikoksesta epäilty ja rikoksen ohella epäilty rikos syyttämättä jättämiseen liittyen.

1.5 Laki eduskunnan oikeusasiamiehestä

10 §. Huomautus ja käsitys. Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jossa säädettäisiin huomautuksen saaneen oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi asiallisesti

vastaavalla tavalla kuin voimassa olevassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ssä säädetään. Koska yleisperusteluissa mainituin tavoin tähän pykälään sisältyvä sääntely ehdotetaan kumottavaksi, vastaava sääntely otettaisiin laillisuusvalvoja koskeviin lakeihin.

Momentin mukaan jos pykälän 1 momentissa tarkoitettu oikeusasiamiehen ratkaisu sisältää rikoksen syyksilukemisen, huomautuksen saaneella on oikeus saada syyllisyyskysymys tuomioistuimen käsiteltäväksi. Oikeus tuomioistuinkäsittelyyn ei koske muunlaisia huomautuksia. Vastaavasti kuin voimassa olevassa ROL 1:10:n mukaan tuomioistuin tutkisi ainoastaan, onko huomautuksen saanut henkilö syyllistynyt rikokseen. Vaikka tuomioistuin katsoisi näin olevan, rangaistusta ei tuomita vaan ainoastaan vahvistetaan syyllisyys.

Vaatumuksen syyllisyyden vahvistamisesta tekee oikeusasiamies. Oikeusasiamies voi myös määrätä asiaan perustuslain 110 §:n 1 momentin nojalla syyttäjän.

Nykytilaa vastaten momentin mukaan vaatimus tuomioistuinkäsittelystä olisi toimitettava oikeusasiamiehelle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona huomautus on annettu tiedoksi. Momenttiin otettaisiin selventävä säännös siitä, että jos huomautus on annettu tiedoksi postitse kirjeellä, tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä kirjeen lähettämisestä, jollei muuta näytetä.

Lisäksi momentissa säädettäisiin asiallisesti voimassa olevaa oikeutta vastaten, että huomautuksen saaneelle on viivytyksettä annettava tieto oikeudenkäynnin ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Asian käsittelyssä noudatetaan muutoin soveltuvien osin rikosasiain oikeudenkäynnistä voimassa olevia säännöksiä.

1.6 Laki valtioneuvoston oikeuskanslerista

6 §. Seuraamukset. Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jossa säädettäisiin asiallisesti samalla tavalla kuin edellisessä lakiehdotuksessa siitä, että oikeuskanslerilta rikoksen syyksilukevan huomautuksen saaneella

henkilöllä on oikeus saada syyllisyyskysymys tuomioistuimen käsiteltäväksi. Myös oikeuskansleri voisi määrätä syyttäjän asiaan perustuslain 110 §:n 1 momentin nojalla.

2 Voimaantulo

Koska 1 päivänä tammikuuta 2014 voimaan tulevat esitutkinta- ja pakkokeinolait sisältävät runsaasti uutta sääntelyä ja koska näistä järjestetään ennen lakia kattavaa koulutusta syyttäjille ja esitutkinnasta vastaaville virkamiehille, ei ole viranomaisten työn tarkoituksenmukaisen järjestämisen vuoksi perusteltua pyrkiä saattamaan voimaan samaan aikaan tähän esitykseen sisältyviä lakeja. Myös syyttämättä jättämistä ja syyteneuvottelua koskevista säännöksistä on tarpeellista järjestää koulutusta muun muassa syyttäjille ja esitutkinnasta vastaaville virkamiehille.

Jotta välttyttäisiin samanaikaiselta koulutukselta, lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 2014. On myös aiheellista varata esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisille aikaa tarkempien ohjeiden tarpeen selvittämiseen ja tällaisten ohjeiden laatimiseen. Resurssien entistä tehokkaamman hyödyntämisen vuoksi uudet lait on kuitenkin perusteltua saattaa voimaan ilman aiheetonta viivytystä.

3 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Syyteneuvottelu ja tunnustamisoikeudenkäynti

Edellä 1. lakiehdotuksessa esitetään syyteneuvottelujärjestelmää. Lainsäädäntö olisi luonteeltaan uudenlaista. Lakiehdotuksen mukaan yhtäältä syyttäjä ja toisaalta rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja voisivat yksissä tuumin tehdä tuomioesityksen, jossa epäilty tai vastaaja tunnustaa teon ja suostuu asian käsittelyyn mainitun lakiehdotuksen 5 b luvussa säädetyssä järjestyksessä. Tällöin epäilty tai vastaaja saisi edukseen rangaistuksen mitatuksi lievennetyltä rangaistusasteikolta. Menettely olisi vaihtoehto tavanomaiselle rikosasian oikeudenkäynnille ja perustuu siis vapaaehtoisuuteen sekä tunnustamiseen ja menettelyyn suostumiseen.

Tarkoituksena ei ole, että tunnustaminen säännönmukaisesti johtaisi lievempään rangaistukseen. Syyteneuvottelujärjestelmä voisi tulla käytettäväksi, jos syyttäjä katsoo sellaisen asianmukaiseksi ottaen huomioon asian laatu, yhtäältä mainitussa järjestyksessä ja toisaalta syyteasiasta säädettyssä järjestyksessä käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuuluva aika sekä mahdolliset epäiltyyn rikokseen tai siihen välittömästi liittyvään rikokseen kuuluvat osallisuuskysymykset. Esitutkintaviranomaisille, syyttäjäille ja tuomioistuimille tästä seuraisi ennen muuta prosessiekonomisia etuja, kun taas vastaaja saisi lievemmän rangaistuksen.

Sääntelyn tavoitteena on pyrkiä yksittäisissä tapauksissa kevennettyyn ja nopeaan menettelyyn, jossa kuitenkin muiden asianosaisten oikeusturvasta olisi huolehdittu. Koska syyttäjän ohella myös asianomistajalla on oikeus vaatia rangaistusta, asianomistajan olisi suostuttava kevennettyyn menettelyyn. Yleisesti sääntely soveltuisi sellaisiin rikoksiin, jotka ovat vaikeasti tai hitaasti tutkittavissa ja joiden oikeudenkäynti muodostuu laajaksi ja raskaaksi. Pyrkimyksenä on yleiselläkin tasolla saada lyhennettyä rikosasioiden käsitteilyaikoja.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen (SopS 19/1990) 6 artiklan 1 kappaaleen mukaan jokaisella on oikeus oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Myös kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen (SopS 8/1976) 14 artiklan 1 kappaaleen mukaan päätettäessä rikossyytteestä henkilölä vastaan jokaisella on oikeus oikeudenkäyntiin laillisesti perustetun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman tuomioistuimen edessä.

Perustuslain säännös ei estä säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin, kunhan tällaiset poikkeukset eivät muuta oikeusturvatakeiden asemaa pääsääntönä eivätkä vaarana yksilön

oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Lainsäädännöllä ei kuitenkaan saa vaarantaa kenenkään oikeusturvaa (HE 309/1993 vp s. 74).

Ehdotettua sääntelyä on tarpeen arvioida ihmissoikeussopimusten perustuslain 21 §:ssä säädettyjen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten kannalta. Erityisesti on aihetta kiinnittää huomiota vastaajan oikeuteen vastakuulustella häntä vastaan kerotavia todistajia sekä esittää omaa näyttöä.

Perustuslakivaliokunta on todennut, että henkilö voi tietyin edellytyksin luopua suullisesta oikeudenkäynnistä (PeVL 31/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on useassa yhteydessä (esim. PeVL 7/2010 vp s. 5) katsonut, että perusoikeusrajoituksen kohteeksi joutuvan henkilön suostumuksella voi sinänsä olla merkitystä valtiosääntöoikeudellisessa arvioinnissa. Valiokunta on pitänyt tässä suhteessa oleellisena sitä, mitä voidaan pitää oikeudellisesti relevanttina suostumuksena tietyssä tilanteessa. Valiokunta on toisaalta pitänyt selvänä, että perusoikeussuoja ei voi menettää aina merkitystään vain siksi, että laissa säädetään jonkin toimenpiteen vaativan kohdehenkilön suostumuksen. Perusoikeussuojaa ei voida millaisessa asiassa tahansa jättää riippumaan suostumuksesta.

Valiokunta on edellyttänyt tällaisissa tapauksissa lailta muun muassa tarkkuutta ja täsmällisyyttä, säännöksiä suostumuksen antamisen ja sen peruuttamisen tavasta, suostumuksen aitouden ja vapaaseen tahtoon perustuuden varmistamista sekä sääntelyn välttämättömyyttä.

Ehdotettu sääntely rakentuu siis ajatukselle, että syyttäjä ja epäilty tai vastaaja voivat tietyssä määrin sopia rikosvastuun toteuttamisen tavasta. Menettely on vaihtoehto tavanomaiselle rikosasian oikeudenkäynnille ja perustuu epäillyn tai vastaajan vapaaehtoisuuteen, tunnustukseen ja menettelyyn suostumiseen.

Perustuslakivaliokunta on hyväksynyt tunnustamiseen ja menettelylajeja koskevaan suostumukseen perustuvan menettelyn, jossa rikosasia käsitellään kirjallisessa menettelyssä ROL 5 a luvun mukaisesti (PeVL 31/2005 vp). Perustuslakivaliokunta on myös hyväksynyt lievien rikosasioiden käsittelemisen tuomioistuimen ulkopuolella, kun epäilty on

tähän suostunut ja tunnustanut rikkomuksen (PeVL 7/2010 vp).

Pääasiallisena erona tässä esitetyn tunnustamisoikeudenkäynnin ja tavanomaisen rikosasioissa järjestetyn oikeudenkäynnin välillä on, että todistelua otettaisiin rajoitetusti vastaan ensiksi mainitussa menettelyssä. Tunnustamisoikeudenkäynnissä näyttönä olisi tunnustus, jonka vapaaehtoisuuden ja oikeellisuuden tuomioistuimien kontrolloisi suullisessa oikeudenkäynnissä, jossa vastaajan on oltava läsnä. Jos tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei jäisi varteen otettavaa epäilyä, tuomioistuin antaisi langettavan tuomion. Sääntelystä ei seuraa, että tuomioon vaadittavan selvityksen todistusvoimasta tingittäisiin eli että nk. tuomitsemiskynnys olisi alempana kuin tavallisessa järjestyksessä käsiteltävässä rikosasiassa. Tunnustamisoikeudenkäynnissä ei kuitenkaan vaadittaisi yhtä kattavaa selvitystä kuin viimeksi mainitussa menettelyssä. Käytännössä siis syyttäjät ja epäilty tai vastaaja hyväksyvät sen, että muuta näyttöä kuin tunnustus ei esitetä.

Epäillyn tai vastaajan etujen turvaamiseksi esitetään, että hänelle olisi määrättävä avustaja, jollei hän nimenomaisesti halua itse huolehtia puolustuksestaan. Jos kuitenkin epäilty on alle 18-vuotias tai jos hän ei pysty itse huolehtimaan puolustuksestaan, avustaja olisi kuitenkin aina määrättävä.

Syyttäjän ja epäillyn tai vastaajan yhteisymmärryksestä laadittaisiin kirjallinen asiakirja, tuomioesitys, jonka osapuolet allekirjoittaisivat. Tuomioesityksestä neuvoteltaessa ja sitä käsiteltäessä tunnustamisoikeudenkäynnissä tulisi olla läsnä syyttäjät ja rikoksesta epäilty tai vastaaja sekä hänen avustajansa, jollei sellaista edellä kuvatussa tapauksessa poikkeuksellisesti olisi.

Tunnustamisoikeudenkäynnissä syyttäjät tekisi selkoa tuomioesityksestä. Tämän jälkeen tuomioistuimen olisi tiedusteltava vastaajalta, tunnustaako hän edelleen rikoksen ja suostuu asian käsittelyyn tässä järjestyksessä sekä ymmärtääkö hän muiltakin osin tuomioesityksen sisällön ja merkityksen. Tuomioistuimen olisi myös pyrittävä varmistautumaan, että esitys vastaa hänen tarkoitustaan. Vastaaja voisi muutenkin lausua tuomioesi-

tyksestä siihen liittyvistä kysymyksistä. Todistelua ei enemmälti otettaisi vastaan.

Tuomioistuin siten kontrolloisi, että vastaaja on vapaaehtoisesti ja aidosti suostunut asian käsittelyyn mainitussa menettelyssä ja että hänen antamansa tunnustus on vapaaehtoinen ja pätevä. Tuomioistuin vapaalla todisteiden harkinnalla päättäisi tunnustuksen todistusvoiman eli onko henkilö tehnyt tuomioesityksessä tarkoitetut rikokset. Kuten rikosasioissa yleensä, näissäkin tapauksissa edellytettäisiin, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteen otettavaa epäilyä. Jos tuomioistuin ei ole vastaajan syyllisyydestä tällä tavoin vakuuttunut, sen ei pidä antaa tuomioesityksen mukaista tuomiota. Tällöin tunnustusta ei voitaisi enää myöhemmin käyttää todisteena syyteasiassa.

Vastaaja voisi olla antamatta suostumusta asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä tai peruuttaa sen. Tämä olisi tehtävä ennen mainitun oikeudenkäynnin päättymistä, koska tämän jälkeen peruuttamisella ei olisi käytännöllistä merkitystä.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 4 §:n nojalla on vakiintuneesti katsottu, että tunnustus voidaan peruuttaa. Tämä ilmenisi myös 1. lakiehdotuksen 5 luvun 11 §:n 2 momentista. Tunnustus tulisi peruuttaa tunnustamisoikeudenkäynnissä. Tunnustaminen olisi mahdollista peruuttaa myös sen jälkeen, kun tunnustamisoikeudenkäynti on päättynyt tuomioesityksen mukaiseen tuomioon. Tällöin peruuttamisen tehokkaaksi tekeminen edellyttää, että vastaaja hakee muutosta tuomioesityksen johdosta annettuun tuomioon. Muutoksenhakuun sovellettaisiin yleissäännöksiä.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin lähtökohtaisesti hyväksyy erilaiset syyteneuvottelujärjestelyt, kuten yleisperusteluiden jaksosta 2.2 ilmenee. Syyteneuvottelu voi olla ongelmallinen ihmisoikeustuomioistuimen mukaan kolmessa tapauksessa: 1) yhtäältä tunnustamisen jälkeen ja toisaalta tavanomaisen oikeudenkäynnin jälkeen määrättävien tuomioiden ankaruudella on niin huomattava ero, että vastaajalle asetetaan asiaton paine tunnustaa ja hyväksyä lievempi tuomio, vaikka hän on viaton, 2) joissa asianomaista henkilöä painostetaan syytteestä sopimiseen tavalla, joka tekee täysin tyhjäksi oikeuden olla myötävaikuttamatta oman syyllisyytensä

selvittämiseen, tai 3) joissa syyteneuvottelu vaikuttaisi ainoalta keinolta välttää rangaistus, joka perustaisi 3 artiklan loukkauksen.

Esityksen mukaan tunnustamisen perusteella rangaistus mitattaisiin lievennetyltä rangaistusasteikolta niin, että käytännössä vastaajan rangaistusta lievennettäisiin kolmasosalla. Eroa rangaistusten välillä ei voida pitää edellä mainitulla tavalla huomattavana. Vastaavanlainen lievennys on käytössä myös useassa ihmisoikeussopimukseen sitoutuneissa valtioissa.

Luettelon toiseen kohtaan voidaan todeta, että tuomioistuimen tulee kontrolloida tunnustuksen vapaaehtoisuus. Tämän tekisi siten puolueeton asianosaispiirin ulkopuolinen viranomainen, joka on tärkeä oikeusturvan taek. Tähän on myös ihmisoikeustuomioistuin kiinnittänyt huomiota. Kolmannen kohdan osalta voidaan todeta, että tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomitaan vastaavia rangaistuksia kuin tavallisessa rikosoikeudenkäynnissä eikä menettelyajalla ole siten vaikutusta tuomittavan rangaistuksen laatuun eikä myöskään rangaistuksen täytäntöönpanoon.

Rikosasian vastaaja ei menettäisi oikeuttaan saada asia käsitellyksi tuomioistuimessa. Ehdotetussa ROL 1 luvun 10 §:ssä säädettäisiin niistä edellytyksistä, joiden käsillä ollessa voitaisiin syyteneuvotteluun ryhtyä ja tehdä tuomioesitys asian tuomioistuinkäsittelyn perustaksi. Tunnustamisoikeudenkäynnissä noudatettaisiin pääsääntöisesti rikosasioita koskevia menettelysääntöksiä. Vastaajalla olisi oikeus saada perusteltu tuomio ja hakea muutosta yleissäännösten mukaisesti. Vastaajalla tulisi pääsäännön mukaan olla avustaja. Tuomioistuin kontrolloisi, että vastaaja on suostunut asian käsittelyyn tavanomaisesta rikosasiasta poikkeavassa menettelyssä ja että vastaajan tunnustus on vapaaehtoinen ja vastaa tosiasioita.

Poikkeuksena tavanomaiseen rikosoikeudenkäyntiin olisi lähinnä se, että muuta todistelua kuin vastaajan tunnustus ei otettaisi vastaan. Vastaaja siten suostuisi siihen, ettei todisteita häntä vastaan otettaisi oikeudenkäynnissä ja että hän ei voisi tällaisia todisteita riitauttaa. Vastaaja luopuisi myös mahdollisuudesta esittää vastatodistelua. Kun uusi menettely perustuisi vastaajan suostumukseen käsittelyjärjestyksestä ja rikoksen tun-

nustamiseen, joiden asianmukaisuuden tuomioistuin kontrolloisi suullisessa oikeudenkäynnissä, ja kun otetaan huomioon myös muut edellä mainitut seikat, vastaajan oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tai muita oikeusturvan takeita ei vaarannettaisi uudella menettelyllä.

Syyttämättä jättäminen

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6(2) artiklan mukaan jokaista rikoksesta syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen. Tämä niin sanottu syyttömyysolettama on myös yksi perustuslain 21 §:n 1 momentissa tarkoitettuna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksista (HE 309/1993 vp s. 74).

Voimassa olevan oikeuden mukaan kun syyttäjä tekee toimenpiteistä luopumista tarkoittavan eli seuraamusluonteisen syyttämättä jättämispäätöksen, siihen sisältyy toteamus epäillyn syyllistymisestä rikokseen. Syyllisyyskysymys siis ratkaistaan tuomioistuimen ulkopuolella, vaikka rikosoikeudellista seuraamusta ei määrätä. Tätä sääntelyä voidaan pitää ongelmallisena, koska syyttäjä tekee päätöksensä itsenäisesti eikä syyttäjän päätös vaadi esimerkiksi epäillyn suostumusta syyllisyyskysymyksen ratkaisemista tuomioistuimen ulkopuolella ja koska päätös voi periaatteessa koskea myös varsin törkeitä rikoksia (ks. PeVL 7/2010 vp s. 2-4). Epäilty voi kuitenkin jälkikäteen saada syyllisyyttä koskevan kysymyksen tuomioistuimen ratkaistavaksi.

Esityksen mukaan jatkossa tällaiseen toimenpiteistä luopumista tarkoittavan syyttäjän päätökseen ei sisältyisi kannanottoa epäillyn syyllisyydestä. Päätöksessä sitä vastoin todettaisiin ainoastaan, että syyttäjän mielestä syytteen nostamisen edellytykset ovat käsillä, mutta jollain laissa säädetyllä perusteella hän luopuu enemmistä toimenpiteistä asian saatamiseksi tuomioistuimen käsiteltäväksi eli jättää syytteen nostamatta.

Ihmisoikeustuomioistuimen käytännön mukaan ihmisoikeussopimus ei sisällä ehdotonta oikeutta saada rikoksesta lopullinen langettava tai vapauttava tuomio syytteen johdosta, eikä tämä loukkaa syyttömyysolettamaa. Ihmisoikeustuomioistuin on myös to-

dennut, ettei oikeus saada rikossyyte tuomioistuimen käsiteltäväksi ole ehdoton. Tällainen poikkeus koskee esimerkiksi päätöstä jättää syyte nostamatta, jolloin oikeudenkäynnin katsotaan päättyvän tähän päätökseen (esim. Whitey v. Yhdistynyt Kuningaskunta päätös 26.8.2003 ja Kart v. Turkki suuri jaosto 3.12.2009).

Ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen käytännön mukaan syyttömyysolettamaan kuuluu muun ohella se, etteivät valtion edustajat ennen kuin syyllisyys on tuomioistuimessa vahvistettu kutsu epäiltyä tai syytettyä syylliseksi tai anna muuten sellaisia lausumia, jotka asiasisältönsä puolesta antavat ymmärtää henkilön syyllistyneen rikokseen. Sitä vastoin rikosepäilystä tai syytteen nostamisen edellytyksien täyttymisestä mainitseminen ei ole vastoin syyttömyysolettamaa (esim. Dakaras v. Liettua 10.10.2000 ja Shuvalov v. Viro 29.5.2012). Vastaavasti tapauksessa Marziano v. Italia (28.11.2002) ei katsottu syyttömyysolettamaa loukatun. Tutkintatuomari oli päättänyt jättää esitutinnan sillensä katsoen, että seksuaalirikoksen uhrin kertomus oli totta. Tutkintatuomari totesi kuitenkin kansallisen prosessilain mukaisesti, että kertomuksen syytteen toteennäyttäminen ei onnistuisi viittauksin uhrin kertomuksen epäuskottaviin kohtiin ja että oikeudenkäynti aiheuttaisi alaikäisen uhrille lisää kärsimystä. Ihmisoikeustuomioistuimien katsoi, että käytetyistä ilmaisista huolimatta päätöksessä kuvattiin epäilyksenalaista tilaa eikä todettu syyllisyyttä. Tällaiset kuvaukset epäilyksenalaisesta tilasta eivät loukkaa syyttömyysolettamaa päinvastoin kuin syyllisyyden toteavat lausumat.

Edellä mainitun perusteella ehdotettu sääntely syyttämättä jättämisestä ei ole ongelmallinen säätämisyjärjestyksen kannalta.

Perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaan oikeus saada perusteltu päätös turvataan lailla. Yleisperusteluissa kuvatuin tavoin tuomioistuinten ratkaisujen ja hallintopäätösten perusteluvelvollisuudesta on säädetty useassa laissa. Esitutkintapäätöksen perusteluvelvollisuudesta säädetään vuoden 2014 alusta voimaan tulevassa esitutkintalaissa.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole mainintaa syyttäjän velvollisuudesta perustella päätöksiään. Syyttäjät perustelevat päätöksiään

valtakunnansyyttäjän antamien ohjeiden sekä niiden perusteella vakiintuneiden käytäntöjen mukaan (VKS:2007:2-4). Näitä ohjeita on annettu sekä syyttämättä jättämispäätöksen perustelemisesta että syyteratkaisun perustelemisesta. Valtakunnansyyttäjä on antanut ohjeen myös esitutinnan rajoittamispäätöksen perustelemisesta. Syyttäjien päätösten perustelemattomuutta ei voidakaan pitää tällä hetkellä epäkohtana vaan pikemminkin sitä, ettei tästä perusteluvelvollisuudesta ole erikseen mainittu lainsäädäntötasolla. Tämä on poikkeus muiden viranomaisten laissa säädetyistä velvollisuuksista.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan PeVL 35/2002 vp, PeVL 4/2004 vp ja PeVL 10/2006 vp ottanut kantaa viranomaisten tekemien päätösten perusteluvelvollisuuteen. Lausunnossa PeVL 35/2002 vp perustuslakivaliokunta painotti päätösten perusteluvelvollisuutta yhtenä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksenä. Valiokunta totesi lausunnossaan PeVL 4/2004 vp, joka koski kielteisen viisumipäätöksen perustelemista, ettei perustelujen antaminen vain hakijan pyynnöstä ole sopusoinnussa perustuslain 21 §:n turvaamisvelvoitteen kanssa. Lausunnossa PeVL 10/2006 vp myös järjestyksenvalvojahakemuksen johdosta tehdyn myönteisen lupapäätöksen katsottiin edellyttävän perusteluja. Valiokunta on sanotussa lausunnossaan lisäksi todennut, etteivät hyvän hallinnon takeet estä säätämästä vähäisiä poikkeuksia esimerkiksi oikeuteen saada perusteltu päätös, kunhan poikkeukset eivät muuta oikeuden asemaa pääsääntönä eivätkä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa.

Edellä 1. lakiehdotuksen 6 a §:n 2 momentin mukaan päätös syyttämättä jättämisestä olisi perusteltava. Perusteluista olisi ilmeistä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin ratkaisu perustuu. Mainitun pykälän 1 momentissa säädetäisiin siitä, milloin syyttämättä jättämisestä on tehtävä erillinen päätös. Momentin 3 kohdan mukaan päätös syyttämättä jättämisestä tehdään asian laadun vaatiessa, jos syytteen nostamisen erityinen edellytys puuttuu.

Perusteltua päätöstä ei lähtökohtaisesti tehtäisi silloin, kun viranomaisella ei ole asiassa

harkintavaltaa eikä asiassa ole tulkinnanvaraisia oikeudellisia tai tosiasioita koskevia kysymyksiä. Näissä asian käsittelyn päättymisen seuraa käytännössä suoraan laista. Yleensä kysymys olisi syyttäjän syyteoikeuden puuttumisesta, kun asianomistajarikoksen ollessa kyseessä asianomistaja ei ole tehnyt syyttämispyyntöä tai on peruuttanut sen. Asianomaiselle henkilölle kuitenkin ilmoitettaisiin päätöksestä.

Asian laatu kuitenkin edellyttäisi perusteita silloin, kun asia ei ole edellä kuvatulla tavalla selvä tai kun erityisestä syystä asianomaisen henkilön oikeusturva niin vaatisi.

Perusteluvelvollisuus koskisi myös 1. lakiehdotuksen 11 a §:n 1 momentissa tarkoitettua päätöstä jättää menettämiskaava esittämättä ja 3. lakiehdotuksen 9 luvun 7 §:ssä tarkoitettua päätöstä jättää rangais-

tusvaatimus oikeushenkilöä vastaan tekemättä.

Syyteen nostamista koskevan ratkaisun perusteluvelvollisuudesta ei säädettäisi erikseen, koska kysymyksessä ei ole lopullinen ratkaisu.

Arvio säätämisyjärjestyksestä

Mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä. Koska syyteneuvottelua koskeva sääntely olisi luonteeltaan uudenlaista ja koska asia on periaatteelliselta kannalta merkittävä, on kuitenkin perusteltua pyytää esityksestä perustuslakivaliokunnan lausunto.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki**oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 9 §:n 2 momentti ja 5 luvun 2 §,

muutetaan 1 luvun otsikko, 2 §:n 2 momentti, 6—8 §, 8 a §:n 2 momentti, 8 b, 10, 11, 11 a § ja 12 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 6 § ja 12 §:n 1 momentti laissa 455/2011, 7, 8, 10 ja 11 § osaksi laissa 455/2011, 8 a §:n 2 momentti ja 8 b § laissa 647/2003 ja 11 a § laissa 894/2001, sekä

lisätään 1 lukuun uusi 6 a ja 10 a § sekä lakiin uusi 5 b luku seuraavasti:

1 luku

Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

2 §

Syytteen nostamisen edellytyksistä säädetään 6 §:n 1 momentissa. Lisäksi noudatetaan, mitä asianomistajan syyttämispynnöstä ja muista erityisistä syytteen nostamisen edellytyksistä muualla laissa säädetään.

6 §

Syyttäjän on nostettava syyte epäillystä rikoksesta, jos hän katsoo, että:

- 1) se on laissa säädetty rangaistavaksi;
- 2) sen syyteoikeus ei ole vanhentunut; ja
- 3) on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

Vaikka on olemassa todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut 1 momentissa säädetty edellytykset täyttyvät, syyttäjä saa kuitenkin jättää syytteen nostamatta 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla.

6 a §

Syyttäjän on tehtävä päätös syyttämättä jättämisestä, jos:

- 1) syytteen nostamiselle 6 §:n 1 momentissa säädetty edellytykset eivät täyty;
- 2) hän jättää syytteen nostamatta 6 §:n 2 momentin nojalla;

3) asianomistaja ei ole tehnyt syyttämispyyntöä tai muu 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu syytteen nostamiselle säädetty erityinen edellytys ei täyty ja asian laatu vaatii erillisen päätöksen tekemistä.

Päätös syyttämättä jättämisestä on perusteltava. Perusteluista on ilmevä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin päätös perustuu.

7 §

Syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta:

1) jos epäillystä rikoksesta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä rikoksesta epäillyn syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä

2) epäillystä rikoksesta, josta epäilty ei ollut tekohetkellä täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ja josta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja jonka katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

8 §

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, jos:

1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina

ottaen huomioon rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu epäillyn toiminta tekonsa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, teosta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat;

2) epäilty rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään; tai

3) asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen.

Jos syyteharkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, syyttäjä voi päättää, että syytettä ei nosteta kaikista epäillyistä rikoksista. Syyte on kuitenkin nostettava, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu niin vaatii.

8 a §

Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostako hän syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

8 b §

Jollei yleinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa jättää menettämiskaatumuksen esittämättä, jos:

1) hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen;

2) vaatimuksen perusteiden selvittämisestä tai sen käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden ilmeisen kohtuuttomia kustannuksia; tai

3) epäilystä rikoksesta jätetään syyte nostamatta 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla.

10 §

Syyttäjä voi ryhtyä omasta tai asianosaisen aloitteesta toimenpiteisiin tuomioesityksen tekemiseksi ja sen käsittelemiseksi 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä, jos:

1) epäilystä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta, ei kuitenkaan rikoslain 20 luvun 1, 3-6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5 ja 7—15 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta; ja

2) hän katsoo asian käsittelyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä perustelluksi ottaa huomioon asian laadun ja esitettävät vaatimukset, yhtäältä mainitussa oikeudenkäynnissä ja toisaalta syyteasiasta säädetystä järjestyksessä käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuuluva aika sekä mahdolliset epäiltyyn rikokseen tai siihen välittömästi liittyvään rikokseen kuuluvat osallisuuskysymykset.

Tuomioesitys voidaan tehdä, kun:

1) asianomaisesta rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja tunnustaa epäillyn rikoksen ja suostuu asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä;

2) syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja ovat yhtä mieltä syyksiluettavasta rikoksesta;

3) asianomistaja on ilmoittanut esitutkinna, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä.

Syyttäjä sitoutuu tuomioesityksessä vaatimaan rangaistusta rikoslain (39/1889) 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitetun lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Syyttäjä voi myös sitoutua jättämään syytteen nostamatta yhdestä tai useammasta epäillyistä rikoksista 8 §:n 2 momentin mukaisesti.

Tuomioesitys on laadittava kirjallisena ja osapuolten on se allekirjoitettava ja päivättävä. Esityksessä on ilmoitettava 2 momentissa tarkoitetut tiedot sekä syyttäjän sitoumus vaatia rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Syyttäjä voi tuomioesityksessä ilmoittaa kantansa tuomittavan rangaistuksen lajista ja määrästä. Tuomioesityksen sisällöstä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä 5 luvun 3 §:ssä säädetään haastehakemuksista.

10 a §

Kun syyttäjä katsoo, että epäilystä rikoksesta voidaan tehdä tuomioesitys, hänen on neuvoteltava rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan kanssa tuomioesityksen tekemisestä. Syyttäjän on tarvittaessa selvitettävä,

suostuuko asianomistaja asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä. Syyttäjä voi kutsua asianomistajan neuvotteluun, jos se on eduksi asian käsittelylle mainitussa oikeudenkäynnissä.

Epäilylle tai vastaajalle on määrättävä neuvottelua varten avustaja, jollei hän nimenomaisesti halua itse huolehtia puolustuksesta. Avustaja on tällöinkin määrättävä, jos epäilty tai vastaaja ei kykene puolustamaan itseään tai jos hän on alle 18-vuotias. Avustajan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetään. Sen estämättä, mitä 2 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään, epäilylle tai vastaajalle on määrättävä puolustaja hänen tai syyttäjän pyynnöstä. Tällöin on voimassa muutoin, mitä 2 luvussa säädetään.

Kun tuomioesitys on tehty, syyttäjän on toimitettava tuomioesitys ja muu tarpeelliseksi katsottava aineisto tuomioistuimelle ilman aiheetonta viivytyksiä. Asia tulee vireille, kun tuomioesitys saapuu tuomioistuimen kansliaan.

Jos syyttäjä on jo nostanut syytteen tuomioesityksessä tarkoitetusta rikoksesta, hänen on toimitettava tuomioesitys tuomioistuimelle ennen syyteasiaa koskevan pääkäsittelyn aloittamista. Syyttäjän on myös ilmoitettava tuomioesityksestä syytettyä käsittelevälle tuomioistuimelle, jonka on keskeytettävä syytteen käsittely. Syyttäjän on tuomioesityksen johdosta annetun lainvoimaisen tuomion jälkeen tai tarvittaessa muuten ilmoitettava syytettyä käsittelevälle tuomioistuimelle, onko syytteen käsitteleminen lopettava vai jatkaako hän syytteen ajamista.

Jos tuomioesitystä ei tehdä, epäillyn tai vastaajan lausumia, jotka on annettu tässä pykälässä tarkoitetun neuvottelun yhteydessä, ei saa käyttää todisteena rikosasiassa.

11 §

Jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Jos syyttäjä on päättänyt tehdä 10 §:ssä tarkoitetun tuomioesityksen, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos mainitun pykälän

2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu tunnustus tai suostumus peruutetaan taikka jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erikseen säädetään.

11 a §

Päätös jättää menettämiskaavaa esittämättä on perusteltava noudattaen, mitä 6 a §:n 2 momentissa säädetään. Päätös on annettava tiedoksi sille, jota asia koskee, siten kuin 9 §:ssä säädetään. Lisäksi on noudatettava, mitä 11 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään.

12 §

Jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee seikka, jonka perusteella syyttäjällä olisi ollut oikeus jättää syyte 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla nostamatta, hän voi peruuttaa syytteesä. Syytteen peruuttamisesta on ilmoitettava siten kuin 9 §:ssä momentissa säädetään.

5 b luku

Tunnustamisoikeudenkäynti

1 §

Tässä luvussa säädettyssä menettelyssä käsitellään 1 luvun 10 §:ssä ja esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 a §:ssä tarkoitettu tuomioesitys 6 luvussa tarkoitettua pääkäsittelyä toimittamatta tai tällaisen pääkäsittelyn yhteydessä (*tunnustamisoikeudenkäynti*).

Tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään tuomioesityksen lisäksi muut siinä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset.

2 §

Tunnustamisoikeudenkäynti on pidettävä 30 päivän kuluessa asian vireilletulosta. Jos tunnustamisoikeudenkäynti peruutetaan, uusi on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona se oli tarkoitus toimittaa. Jos tuomioesityksen puutteellisuus tai epäselvyys taikka muu tärkeä syy vaatii, määräaika voidaan määrätä pidemmäksi.

Syyttäjän ja vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Vastaajalla on oltava avustaja, jollei hän 1 luvun 10 a §:n 2 momentissa säädetyillä edellytyksillä huolehdi itse puolustuksestaan.

Asianomistajalle on varattava tilaisuus olla läsnä, jos tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan, jota syyttäjä ei aja. Asianomistajan poissaolo ei kuitenkaan estä asian ratkaisemista.

Tuomioistuin huolehtii asianosaisten kutsumisesta tunnustamisoikeudenkäyntiin.

3 §

Tunnustamisoikeudenkäynnissä on, jollei tuomioistuin toisin päättä, seuraavassa järjestyksessä:

1) syyttäjän tehtävä selkoa tuomioesityksen sisällöstä ja muista siihen liittyvistä seikoista;

2) tuomioistuimen tiedusteltava vastaajalta, tunnustaako hän edelleen rikoksen ja suostuu asian käsittelyyn tässä luvussa säädetyssä menettelyssä sekä ymmärtääkö hän muiltakin osin tuomioesityksen sisällön ja merkityksen, sekä pyrittävä varmistautumaan, että esitys vastaa hänen tarkoitustaan;

3) varattava vastaajalle tilaisuus muutoin lausua tuomioesityksestä;

4) varattava asianomistajalle tilaisuus lausua tuomioesityksestä;

5) käsiteltävä muut vaatimukset;

6) annettava asianosaisille tilaisuus esittää loppulausuntonsa.

Tuomioistuimen tulee valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Tuomioistuimen tulee kysymyksiin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia.

4 §

Tuomioistuimen on annettava tuomioesityksen mukainen tuomio, jos:

1) vastaaja on antanut 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun tunnustuksen ja suostumuksen;

2) tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei jää varteenotettavaa epäilyä;

3) tuomioistuin lukee syyksi rikoksen tuomioesityksen mukaisesti;

4) esityksen hyväksymiselle ei ole muutoin estettä.

Tuomiossa on lisäksi ratkaistava muut rikoksen perustuvat ja asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset. Tuomioistuin voi myös vahvistaa sovinnon noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään.

5 §

Jollei tuomioistuin anna 4 §:ssä tarkoitettua tuomiota, asia jätetään sillensä. Tuomioistuimen on kuitenkin vaatimuksesta ratkaistava avustajan palkkiota ja muut asian käsittelystä aiheutuneita kuluja koskevat kysymykset.

Jos asia jätetään sillensä, vastaajan lausumia, jotka on annettu 1 luvun 10 a §:ssä tarkoitetun neuvottelun tai tässä luvussa säädetyllä käsittelyllä yhteydessä, ei saa käyttää todisteena rikosasiassa.

6 §

Tunnustamisoikeudenkäynnissä noudatetaan muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään.

Tämän lain 7 luvussa tarkoitettua asiaa ei voida käsitellä tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 201 .

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 2 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun uusi 6 a § seuraavasti:

2 luku	jäoikeuden puheenjohtajana toimii laamanni tai käräjätuomari. Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.
Päätösvaltaisuudesta	

6 a §	Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 201 .
Ratkaistaessa rikosasiaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvussa tarkoitettussa tunnustamisoikeudenkäynnissä kärä-	

3.

Laki**esitutkintalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 10 luvun 2 §:n 3 momentti ja 11 luvun 1 §:n 1 momentti sekä
lisätään 3 lukuun uusi 10 a § seuraavasti:

3 luku	vaatimukset, käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika sekä muut seikat, tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, että esitutkintaa ei toimiteta kaikista rikoksista tai että esitutkinta näiden osalta lopetetaan.
Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset	
10 a §	Jos esitutkintaa rajoitetaan 1 momentin nojalla tunnustuksen perusteella, syyttäjä voi samalla tutkinnanjohtajan esityksestä sitoutua vaatimaan rangaistusta rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitetun lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti epäillystä rikoksesta, josta esitutkinta toimitetaan. Syyttäjä voi tehdä vastaavan sitoumuksen myös silloin, kun tutkittavana on yksi epäilty rikos, jonka selvittämistä rikoksesta epäilty on edistänyt

Esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen perusteella

Jos esitutkinnaissa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, syyttäjä voi, jos hän katsoo sen perustelluksi ottaen huomioon asian laadun ja esitettävät

tunnustamalla sen kokonaan tai olennaisilta osiltaan.

Jos asiassa menetellään 2 momentissa tarkoitetulla tavalla, voidaan järjestää syyttäjän ja rikoksesta epäillyn välinen neuvottelu sekä laatia tuomioesitys noudattaen, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 ja 10 a §:ssä säädetään.

Päätös jättää esitutkinta toimittamatta tai lopettaa se ja syyttäjän sitoumus vaatia lievempää rangaistusta saadaan peruuttaa vain, jos 1 momentissa tarkoitettu tunnustus peruutetaan taikka asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös tai sitoumus on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Tämän pykälän nojalla esitutkintaa ei jätetä toimittamatta tai lopeteta eikä tehdä 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta siltä osin kuin epäilystä rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta tai epäilty rikos on rikoslain 20 luvun 1, 3—6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5 ja 7—15 §:ssä tarkoitettu rikos tai taikka tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii esitutkinnan toimittamista.

10 luku

Esitutkinnan päättäminen

2 §

Esitutkinnan päättäminen

Esitutkinnan lopettamisesta ja rajoittamisesta esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisulla säädetään 3 luvun 9, 10 ja 10 a §:ssä.

11 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Esitutkintapäätös

Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin taikka 10 tai 10 a §:n nojalla sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Sama koskee muuta vastaavaa esitutkintapäätöstä, joka voi vaikuttaa asianosaisen oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 201 .

4.

Laki**rikoslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 9 luvun 7 §:n 3 momentti, 25 luvun 9 a §, 35 luvun 7 § ja 50 luvun 7 §, sellaisina kuin ne ovat, 9 luvun 7 §:n 3 momentti laissa 61/2003, 25 luvun 9 a § laissa 1161/2005, 35 luvun 7 § laissa 769/1990 ja 50 luvun 7 § laissa 654/2001, sekä *lisätään* 6 lukuun uusi 8 a § ja 8 lukuun uusi 3 a § seuraavasti:

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

8 a §

Rangaistusasteikon lieventäminen tunnustuksen perusteella

Rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos tekijä on myötävaikuttanut rikoksensa selvittämiseen siten kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 10 ja 10 a §:ssä ja 5 b luvussa sekä esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 a §:ssä säädetään.

Määrätessä rangaistusta 1 momentin nojalla tekijälle saa tuomita enintään kaksi kolmannelta rikoksesta säädetyn vankeus- tai sakkorangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärän. Jos rikoksesta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vankeutta määrääjäksi, tuomioistuimien voi määrätä rangaistukseksi vankeuden sijasta sakkoa, jos siihen on erityisiä syitä.

Tuomioissa on ilmoitettava tuomitun rangaistuksen lisäksi myös, millaisen rangaistuksen tuomioistuimien olisi tuominnut ilman edellä tarkoitettua myötävaikutusta.

8 luku

Vanhentumisesta

3 a §

Syyteoikeuden vanhentumisen katkeaminen tuomioesityksen perusteella

Jollei syyteoikeuden vanhentuminen ole jo katkennut 3 §:n nojalla, syyteoikeuden vanhentuminen katkeaa, kun rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja allekirjoittaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ssä tuomioesityksen.

Tuomioesityksen tekeminen jutussa, joka sittemmin jää tutkimatta, ei katkaise syyteoikeuden vanhentumista.

9 luku

Oikeushenkilön rangaistusvastuusta

7 §

Rangaistusvaatimuksen tekemättä jättäminen

Päätös jättää rangaistusvaatimus oikeushenkilöä vastaan tekemättä tai peruuttaa vaatimus annetaan oikeushenkilölle tiedoksi postitse tai noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Päätökseen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 a §:n 2 momentissa ja 11 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään päätöksestä jättää syyttämättä.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

9 a §

Toimenpiteistä luopuminen

Lapsikaappauksesta voidaan jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksesta epäilty tai rikoksentekijä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on tekoon johtaneet syyt huomioon ottaen pidettävä kohtuuttomina.

35 luku

Vahingonteosta

7 §

Toimenpiteistä luopuminen

Vahingonteosta ja lievistä vahingonteosta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksesta epäilty tai rikoksentekijä on korvannut

vahingon ja vahingonkorvaus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

50 luku

Huumausainerikoksista

7 §

Toimenpiteistä luopuminen

Huumausaineen käytöstä ja huumausaineen käyttöön liittyvästä muusta tässä luvussa mainitusta rikoksesta voidaan, sen lisäksi mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa tai tässä laissa säädetään, jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos epäiltyä rikosta tai rikosta on huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne sekä olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Syyte voidaan myös jättää nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksesta epäilty tai tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 201 .

5.

Laki**eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 10 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

10 §

Huomautus ja käsitys

—————
Jos 1 momentissa tarkoitettu oikeusasiamiehen ratkaisu sisältää rikoksen syyksilukemisen, huomautuksen saaneella on oikeus saada syyllisyyttä koskeva ratkaisu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus tuomioistuintuinkäsittelystä on toimitettava oikeusasiamiehelle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona huomautus on annettu tiedoksi.

Jos huomautus on annettu tiedoksi postitse kirjeellä, tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä kirjeen lähettämisestä, jollei muuta näytetä. Huomautuksen saaneelle on viivytyksettä annettava tieto oikeudenkäynnin ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Asian käsittelyssä noudatetaan muutoin soveltuvin osin rikosasiain oikeudenkäynnistä voimassa olevia säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 201 .

6.

Laki**valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain (193/2000) 6 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 536/2011, uusi 4 momentti seuraavasti:

6 §

Seuraamukset

 Jos 1 momentissa tarkoitettu oikeuskanslerin ratkaisu sisältää rikoksen syyksilukemisen, huomautuksen saaneella on oikeus saada syyllisyyttä koskeva ratkaisu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus tuomioistuinkäsittelystä on toimitettava oikeuskanslerille kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona huomautus on annettu tiedoksi. Jos huomau-

tus on annettu tiedoksi postitse kirjeellä, tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä kirjeen lähettämisestä, jollei muuta näytetä. Huomautuksen saaneelle on viivytyksettä annettava tieto oikeudenkäynnin ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Asian käsittelyssä noudatetaan muutoin soveltuvin osin rikosasiain oikeudenkäynnistä voimassa olevia säännöksiä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 201 .

Helsingissä 30 päivänä toukokuuta 2013

Pääministeri

JYRKI KATAINEN

Oikeusministeri *Anna-Maja Henriksson*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 9 §:n 2 momentti ja 5 luvun 2 §,
muutetaan 1 luvun otsikko, 2 §:n 2 momentti, 6—8 §, 8 a §:n 2 momentti, 8 b, 10, 11, 11 a § ja 12 §:n 1 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 6 § ja 12 §:n 1 momentti laissa 455/2011, 7, 8, 10 ja 11 § osaksi laissa 455/2011, 8 a §:n 2 momentti ja 8 b § laissa 647/2003 ja 11 a § laissa 894/2001, sekä
lisätään 1 lukuun uusi 6 a ja 10 a § sekä lakiin uusi 5 b luku seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Syyteoikeudesta

Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

2 §

2 §

Jos syytteen nostamiselle on säädetty erityisiä ehtoja, kuten asianomistajan syyttämispyyntö taikka viranomaisen määräys tai suostumus, noudatetaan niitä.

Syytteen nostamisen edellytyksistä säädetään 6 §:n 1 momentissa. Lisäksi noudatetaan, mitä asianomistajan syyttämispyyntöä ja muista erityisistä syytteen nostamisen edellytyksistä muualla laissa säädetään.

6 §

Syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

6 §

Syyttäjän on nostettava syyte *epäillystä rikoksesta, jos hän katsoo, että:*

- 1) *se on laissa säädetty rangaistavaksi;*
- 2) *sen syyteoikeus ei ole vanhentunut; ja*
- 3) *on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.*

Vaikka on olemassa todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut 1 momentissa säädetyt edellytykset täyttyvät, syyttäjä saa kuitenkin jättää syytteen nostamatta 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla.

(uusi)

6 a §

Syyttäjän on tehtävä päätös syyttämättä jättämisestä, jos:

- 1) *syytteen nostamiselle 6 §:n 1 momentis-*

7 §

Syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta:

1) milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä

2) rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, milloin siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

8 §

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, milloin:

1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka

2) rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

sa säädetty edellytykset eivät täyty;

2) hän jättää syytteen nostamatta hän jättää syytteen nostamatta 6 §:n 2 momentin nojalla;

3) asianomistaja ei ole tehnyt syyttämispyyntöä tai muu 2 §:n 2 momentissa tarkoitettu syytteen nostamiselle säädetty erityinen edellytys ei täyty ja asian laatu vaatii erillisen päätöksen tekemistä.

Päätös syyttämättä jättämisestä on perusteltava. Perusteluista on ilmentävä ne seikat ja todisteet sekä näytön arviointi ja oikeudellinen päättely, joihin päätös perustuu.

7 §

Syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta:

1) jos epäilystä rikoksesta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä rikoksesta epäillyn syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä

2) epäilystä rikoksesta, josta epäilty ei ollut tekohetkellä täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ja josta ei olisi odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja jonka katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

8 §

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, jos:

1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta olisi pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon rikoksesta epäillyn ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu epäillyn toiminta tekonsa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, teosta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat;

2) epäilty rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään; tai

3) asian käsittelyn jatkamisesta aiheutuvat kustannukset olisivat selvässä epäsuhteessa

asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavissa olevaan seuraamukseen.

Jos syyteharkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, syyttäjä voi päättää, että syytettä ei nosteta kaikista epäillyistä rikoksista. Syyte on kuitenkin nostettava, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu niin vaatii.

8 a §

Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaa-ko hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

8 b §

Jollei yleinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa jättää menettämiskaavan esittämättä, jos:

- 1) hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen;
- 2) vaatimuksen perusteiden selvittämisestä tai sen käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden ilmeisen kohuttomia kustannuksia; tai
- 3) rikoksesta jätetään syyte nostamatta 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla.

9 §

Päätös syyttämättä jättämisestä on tehtävä ja annettava tiedoksi syyttämättä jätetylle ja asianomistajalle niin hyvissä ajoin, että asianomistajalle jää riittävästi aikaa 14 §:ssä tarkoitetun syytteen valmisteluun ja nostamiseen. Tiedoksianto on toimitettava postitse tai noudattaen mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään.

Syyttäjä voi harkitessaan sen tarpeelliseksi antaa syyttämättä jätetylle suullisen huomautuksen.

10 §

Jos syyttäjä on 7 tai 8 §:n nojalla päättänyt jättää syytteen nostamatta, syyttäjän on syyttämättä jätetyn vaatimuksesta saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen

8 a §

Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaa-ko hän syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

8 b §

Jollei yleinen etu muuta vaadi, syyttäjä saa jättää menettämiskaavan esittämättä, jos:

- 1) hyöty taikka esineen tai omaisuuden arvo on vähäinen;
- 2) vaatimuksen perusteiden selvittämisestä tai sen käsittelemisestä tuomioistuimessa aiheutuisi asian laatuun nähden ilmeisen kohuttomia kustannuksia; tai
- 3) epäilyistä rikoksesta jätetään syyte nostamatta 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla.

9 §

Päätös syyttämättä jättämisestä on tehtävä ja annettava tiedoksi syyttämättä jätetylle ja asianomistajalle niin hyvissä ajoin, että asianomistajalle jää riittävästi aikaa 14 §:ssä tarkoitetun syytteen valmisteluun ja nostamiseen. Tiedoksianto on toimitettava postitse tai noudattaen mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään.

(kumotaan)

10 §

Syyttäjä voi ryhtyä omasta tai asianosaisen aloitteesta toimenpiteisiin tuomioesityksen tekemiseksi ja sen käsittelemiseksi 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä, jos:

käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui.

Kun syyttäjän ratkaisu jättää syyte ajamatta on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi, syyttämättä jätetyille on viivytyksettä annettava tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Asian käsittelyssä noudetaan muutoin soveltuvin osin rikosasiain oikeudenkäynnistä voimassa olevia säännöksiä.

1) epäilystä rikoksesta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta, ei kuitenkaan rikoslain 20 luvun 1, 3—6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5 ja 7—15 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta; ja

2) hän katsoo asian käsittelyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä perustelluksi ottaen huomioon asian laadun ja esitettävät vaatimukset, yhtäältä mainitussa oikeudenkäynnissä ja toisaalta syyteasiasta säädettyssä järjestyksessä käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika sekä mahdolliset epäiltyyn rikokseen tai siihen välittömästi liittyvään rikokseen kuuluvat osallisuuskysymykset.

Tuomioesitys voidaan tehdä, kun:

1) asianomaisesta rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja tunnustaa epäillyn rikoksen ja suostuu asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä;

2) syyttäjä ja rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja ovat yhtä mieltä syyksiluetavasta rikoksesta;

3) asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnaissa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä.

Syyttäjä sitoutuu tuomioesityksessä vaatimaan rangaistusta rikoslain (39/1889) 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitetun lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Syyttäjä voi myös sitoutua jättämään syytteen nostamatta yhdestä tai useammasta epäillyistä rikoksista 8 §:n 2 momentin mukaisesti.

Tuomioesitys on laadittava kirjallisena ja osapuolten on se allekirjoitettava ja päivätävä. Esityksessä on ilmoitettava 2 momentissa tarkoitetut tiedot sekä syyttäjän sitoumus vaatia rangaistusta lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Syyttäjä voi tuomioesityksessä ilmoittaa kantansa tuomittavan rangaistuksen lajista ja määrästä. Tuomioesityksen sisällöstä on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä 5 luvun 3 §:ssä säädetään haastehakemuksesta.

(uusi)

10 a §

Kun syyttäjä katsoo, että epäilystä rikoksesta voidaan tehdä tuomioesitys, hänen on neuvoteltava rikoksesta epäillyn tai rikosasian vastaajan kanssa tuomioesityksen tekemisestä. Syyttäjän on tarvittaessa selvitettävä,

suostuuko asianomistaja asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitettussa oikeudenkäynnissä. Syyttäjä voi kutsua asianomistajan neuvotteluun, jos se on eduksi asian käsittelylle mainitussa oikeudenkäynnissä.

Epäilylle tai vastaajalle on määrättävä neuvottelua varten avustaja, jollei hän ni-menomaisesti halua itse huolehtia puolustuksesta. Avustaja on tällöinkin määrättävä, jos epäilty tai vastaaja ei kykene puolustamaan itseään tai jos hän on alle 18-vuotias. Avustajan kelpoisuusvaatimuksista on voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetään. Sen estämättä, mitä 2 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään, epäilylle tai vastaajalle on määrättävä puolustaja hänen tai syyttäjän pyynnöstä. Tällöin on voimassa muutoin, mitä 2 luvussa säädetään.

Kun tuomioesitys on tehty, syyttäjän on toimitettava tuomioesitys ja muu tarpeelliseksi katsottava aineisto tuomioistuimelle ilman aiheetonta viivytystä. Asia tulee vireille, kun tuomioesitys saapuu tuomioistuimen kansliaan.

Jos syyttäjä on jo nostanut syytteen tuomioesityksessä tarkoitettusta rikoksesta, hänen on toimitettava tuomioesitys tuomioistuimelle ennen syyteasiaa koskevan pääkäsittelyn aloittamista. Syyttäjän on myös ilmoitettava tuomioesityksestä syytettä käsittelevälle tuomioistuimelle, jonka on keskeytettävä syytteen käsittely. Syyttäjän on tuomioesityksen johdosta annetun lainvoimaisen tuomion jälkeen tai tarvittaessa muuten ilmoitettava syytettä käsittelevälle tuomioistuimelle, onko syytteen käsitteleminen lopettava vai jatkaako hän syytteen ajamista.

Jos tuomioesitystä ei tehdä, epäillyn tai vastaajan lausumia, jotka on annettu tässä pykälässä tarkoitettun neuvottelun yhteydessä, ei saa käyttää todisteena rikosasiassa.

11 §

Jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

(uusi)

11 §

Jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Jos syyttäjä on päättänyt tehdä 10 §:ssä tarkoitettun tuomioesityksen, hän saa peruut-

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erikseen säädetään.

11 a §

Päätös jättää menettämiskaava vaatimus esittämättä on annettava tiedoksi sille, jota asia koskee, siten kuin 9 §:n 1 momentissa säädetään. Lisäksi on soveltuvin osin noudatettava, mitä 10 ja 11 §:ssä säädetään.

12 §

Jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee seikka, jonka perusteella syyttäjällä olisi ollut oikeus jättää syyte 7 tai 8 §:n nojalla nostamatta, hän voi peruuttaa syytteesä. Syytteen peruuttamisesta on ilmoitettava siten kuin 9 §:n 1 momentissa säädetään.

taa päätöksensä vain, jos mainitun pykälän 2 momentin 1 kohdassa tarkoitettu tunnustus tai suostumus peruutetaan taikka jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erikseen säädetään.

11 a §

Päätös jättää menettämiskaava vaatimus esittämättä on perusteltava noudattaen, mitä 6 a §:n 2 momentissa. Päätös on annettava tiedoksi sille, jota asia koskee, siten kuin 9 §:ssä säädetään. Lisäksi on noudatettava, mitä 11 §:ssä säädetään.

12 §

Jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee seikka, jonka perusteella syyttäjällä olisi ollut oikeus jättää syyte 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla nostamatta, hän voi peruuttaa syytteesä. Syytteen peruuttamisesta on ilmoitettava siten kuin 9 §:ssä säädetään.

5 luku

Syytteen vireillepanosta

2 §

Syyte voidaan nostaa ilman haastetta rikoksesta, joista tuomioistuimella on oikeus tuomita rangaistus omasta aloitteestaan.

(uusi)

(kumotaan)

5 b luku

Tunnustamisoikeudenkäynti

1 §

Tässä luvussa säädetyssä menettelyssä käsitellään 1 luvun 10 §:ssä ja esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 a §:ssä tarkoitettu tuomioesitys 6 luvussa tarkoitettua pääkäsittelyä toimittamatta tai tällaisen pääkäsittelyn yhteydessä (tunnustamisoikeudenkäynti).

Tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään tuomioesityksen lisäksi muut siinä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset.

2 §

Tunnustamisoikeudenkäynti on pidettävä 30 päivän kuluessa asian vireilletulosta. Jos tunnustamisoikeudenkäynti peruutetaan, uusi on pidettävä 30 päivän kuluessa päivästä, jona se oli tarkoitus toimittaa. Jos tuomioesityksen puutteellisuus tai epäselvyys taikka muu tärkeä syy vaatii, määräaika voidaan määrätä pidemmäksi.

Syyttäjän ja vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Vastaajalla on oltava avustaja, jolle hän 1 luvun 10 a §:n 2 momentissa säädetyillä edellytyksillä huolehdi itse puolustuksestaan.

Asiantuntijalle on varattava tilaisuus olla läsnä, jos tunnustamisoikeudenkäynnissä käsitellään hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan, jota syyttäjä ei aja. Asiantuntijan poissaolo ei kuitenkaan estä asian ratkaisemista.

Tuomioistuin huolehtii asianosaisten kutsumisesta tunnustamisoikeudenkäyntiin.

3 §

Tunnustamisoikeudenkäynnissä on, jollei tuomioistuin toisin päättä, seuraavassa järjestyksessä:

1) syyttäjän tehtävä selkoa tuomioesityksen sisällöstä ja muista siihen liittyvistä seikoista;

2) tuomioistuimen tiedusteltava vastaajalta, tunnustaako hän edelleen rikoksen ja suostuu asian käsittelyyn tässä luvussa säädetyssä menettelyssä sekä ymmärtääkö hän muiltakin osin tuomioesityksen sisällön ja merkityksen, sekä pyrittävä varmistautumaan, että esitys vastaa hänen tarkoitustaan;

3) varattava vastaajalle tilaisuus muutoin lausua tuomioesityksestä;

4) varattava asianomistajalle tilaisuus lausua tuomioesityksestä;

5) käsiteltävä muut vaatimukset;

6) annettava asianosaisille tilaisuus esittää loppulausuntonsa.

Tuomioistuimen tulee valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Tuomioistuimen tulee kysymyksin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia.

4 §

Tuomioistuimen on annettava tuomioesityksen mukainen tuomio, jos:

1) vastaaja on antanut 3 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitetun tunnustuksen ja suostumuksen;

2) tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta ei jää varteenotettavaa epäilyä;

3) tuomioistuin lukee syyksi rikoksen tuomioesityksen mukaisesti;

4) esityksen hyväksymiselle ei ole muutoin estettä.

Tuomiossa on lisäksi ratkaistava muut rikokseen perustuvat ja asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset. Tuomioistuin voi myös vahvistaa sovinnon noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään.

5 §

Jollei tuomioistuin anna 4 §:ssä tarkoitettua tuomiota, asia jätetään sillensä. Tuomioistuimen on kuitenkin vaatimuksesta ratkaistava avustajan palkkiota ja muut asian käsittelystä aiheutuneita kuluja koskevat kysymykset.

Jos asia jätetään sillensä, vastaajan lausumia, jotka on annettu 1 luvun 10 a §:ssä tarkoitetun neuvottelun tai tässä luvussa säädetyn käsittelyn yhteydessä, ei saa käyttää todisteena rikosasiassa.

6 §

Tunnustamisoikeudenkäynnissä noudatetaan muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään.

Tämän lain 7 luvussa tarkoitettua asiaa ei voida käsitellä tunnustamisoikeudenkäynnissä.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 201 .

2.

Laki**oikeudenkäymiskaaren 2 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun uusi 6 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

(uusi)

6 a §

Ratkaistaessa rikosasiaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvussa tarkoitettussa tunnustamisoikeudenkäynnissä käräjäoikeuden puheenjohtajana toimii laamanni tai kärjätuomari. Käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.

*Tämä laki tulee voimaan päivänä kuu-
ta 201 .*

3.

Laki**esitutkintalain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan esitutkintalain (805/2011) 10 luvun 2 §:n 3 momentti ja 11 luvun 1 §:n 1 momentti sekä
lisätään 3 lukuun uusi 10 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

(uusi)

10 a §

Esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen perusteella

Jos esitutkinnassa on saman henkilön tekemäksi epäiltyjä rikoksia kaksi tai useampi ja hän on tunnustamalla edistänyt yhden tai useamman epäillyn rikoksen selvittämistä, syyttäjä voi, jos hän katsoo sen perustelluksi ottaen huomioon asian laadun ja esitettävät vaatimukset, käsittelystä ilmeisesti aiheutuvat kustannukset ja siihen kuluva aika sekä muut seikat, tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, että esitutkintaa ei toimiteta kaikista rikoksista tai että esitutkinta näiden osalta lopetetaan.

Jos esitutkintaa rajoitetaan 1 momentin nojalla tunnustuksen perusteella, syyttäjä voi samalla tutkinnanjohtajan esityksestä sitoutua vaatimaan rangaistusta rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitetun lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti epäilystä rikoksesta, josta esitutkinta toimitetaan. Syyttäjä voi tehdä vastaavan sitoumuksen myös silloin, kun tutkittavana on yksi epäilty rikos, jonka selvittämistä rikoksesta epäilty on edistänyt tunnustamalla sen kokonaan tai olennaisilta osiltaan.

Jos asiassa menetellään 2 momentissa tar-

koitetulla tavalla, voidaan järjestää syyttäjän ja rikoksesta epäillyn välinen neuvottelu sekä laatia tuomioesitys noudattaen, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 ja 10 a §:ssä säädetään.

Päätös jättää esitutkinta toimittamatta tai lopettaa se ja syyttäjän sitoumus vaatia lievempää rangaistusta saadaan peruuttaa vain, jos 1 momentissa tarkoitettu tunnustus peruutetaan taikka asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös tai sitoumus on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Tämän pykälän nojalla esitutkintaa ei jätetä toimittamatta tai lopeteta eikä tehdä 2 momentissa tarkoitettua sitoumusta siltä osin kuin epäilystä rikoksesta on säädetty ankarampi rangaistus kuin kuusi vuotta vankeutta tai epäilty rikos on rikoslain 20 luvun 1, 3—6, 8 a ja 8 b §:ssä tai 21 luvun 4, 5, 7—15 §:ssä tarkoitettu rikos tai taikka tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii esitutkinnan toimittamista.

10 luku

Esitutkinnan päättäminen

2 §

Esitutkinnan päättäminen

Esitutkinnan lopettamisesta ja rajoittamisesta esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisulla säädetään 3 luvun 9 ja 10 §:ssä.

2 §

Esitutkinnan päättäminen

Esitutkinnan lopettamisesta ja rajoittamisesta esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän ratkaisulla säädetään 3 luvun 9, 10 ja 10 a §:ssä.

11 luku

Erinäiset säännökset

1 §

Esitutkintapäätös

Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin tai 10 §:n nojalla sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Sama koskee muuta vastaavaa

1 §

Esitutkintapäätös

Esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta 3 luvun 9 §:n 1 momentin taikka 10 tai 10 a §:n nojalla sekä päättämisestä saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi on tehtävä kirjallinen päätös. Sama koskee muu-

esitutkintapäätöstä, joka voi vaikuttaa asianosaisen oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin.

ta vastaavaa esitutkintapäätöstä, joka voi vaikuttaa asianosaisen oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 201 .

4.

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 9 luvun 7 §:n 3 momentti, 25 luvun 9 a §, 35 luvun 7 § ja 50 luvun 7 §, sellaisina kuin ne ovat, 9 luvun 7 §:n 3 momentti laissa 61/2003, 25 luvun 9 a § laissa 1161/2005, 35 luvun 7 § laissa 769/1990 ja 50 luvun 7 § laissa 654/2001, sekä
lisätään 6 lukuun uusi 8 a § ja 8 lukuun uusi 3 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 luku

Rangaistuksen määräämisestä

(uusi)

8 a §

Rangaistusasteikon lieventäminen tunnustuksen perusteella

Rangaistus määrätään noudattaen lievennettyä rangaistusasteikkoa, jos tekijä on myötävaikuttanut rikoksensa selvittämiseen siten kuin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 10 ja 10 a §:ssä ja 5 b luvussa sekä esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 10 a §:ssä säädetään.

Määrättäessä rangaistusta 1 momentin nojalla tekijälle saa tuomita enintään kaksi kolmannelta rikoksesta säädetyn vankeus- tai sakkorangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärän. Jos rikoksesta on säädetty ankarimmaksi rangaistukseksi vankeutta määräajaksi, tuomioistuin voi määrätä rangaistukseksi vankeuden sijasta sakkoa, jos siihen on erityisiä syitä.

Tuomioissa on ilmoitettava tuomitun rangaistuksen lisäksi myös, millaisen rangaistuksen tuomioistuin olisi tuominnut ilman edellä tarkoitettua myötävaikutusta.

8 luku

Vanhentumisesta

(uusi)

3 a §

*Syyteoikeuden vanhentumisen katkeaminen
tuomioesityksen perusteella*

Jollei syyteoikeuden vanhentuminen ole jo katkennut 3 §:n nojalla, syyteoikeuden vanhentuminen katkeaa, kun rikoksesta epäilty tai rikosasian vastaaja allekirjoittaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ssä tuomioesityksen.

Tuomioesityksen tekeminen jutussa, joka sittemmin jää tutkimatta, ei katkaise syyteoikeuden vanhentumista.

9 luku

Oikeushenkilön rangaistusvastuusta

7 §

7 §

Rangaistusvaatimuksen tekemättä jättäminen

Rangaistusvaatimuksen tekemättä jättäminen

Päätös jättää rangaistusvaatimus oikeushenkilöä vastaan tekemättä tai peruuttaa vaatimus annetaan oikeushenkilölle tiedoksi postitse tai noudattaen *soveltuvin osin*, mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Päätökseen sovelletaan *vastaavasti*, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 10 ja 11 §:ssä säädetään päätöksestä jättää syyttämättä. *Mainitun lain 1 luvun 10 §:n 1 momentissa tarkoitettussa tapauksessa syyttäjän on syyllisyyttä koskevan ratkaisunsa asemesta saatettava tuomioistuinten käsiteltäväksi kysymys oikeushenkilön rankaisemisen perusteiden olemassaolosta.*

Päätös jättää rangaistusvaatimus oikeushenkilöä vastaan tekemättä tai peruuttaa vaatimus annetaan oikeushenkilölle tiedoksi postitse tai noudattaen, mitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Päätökseen sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 a §:n 2 momentissa ja 11 §:ssä säädetään päätöksestä jättää syyttämättä.

25 luku

Vapauteen kohdistuvista rikoksista

9 a §

Toimenpiteistä luopuminen

Lapsikaappauksesta voidaan jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksentehtyjä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on tekoon johtaneet syyt huomioon ottaen pidettävä kohtuuttomina.

9 a §

Toimenpiteistä luopuminen

Lapsikaappauksesta voidaan jättää syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksesta epäilty tai rikoksentehtyjä on vapaaehtoisesti palauttanut lapsen, jos lapsen etu sitä vaatii tai jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on tekoon johtaneet syyt huomioon ottaen pidettävä kohtuuttomina.

35 luku

Vahingonteosta

7 §

Toimenpiteistä luopuminen

Vahingonteosta ja lievistä vahingonteosta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksen tekijä on korvannut vahingon ja vahingonkorvaus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

7 §

Toimenpiteistä luopuminen

Vahingonteosta ja lievistä vahingonteosta voidaan jättää ilmoitus tekemättä, syyte ajamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikoksesta epäilty tai rikoksen tekijä on korvannut vahingon ja vahingonkorvaus harkitaan riittäväksi seuraamukseksi.

50 luku

Huumausainerikoksista

7 §

Toimenpiteistä luopuminen

Huumausaineen käytöstä ja huumausaineen käyttöön liittyvästä muusta tässä luvussa mainitusta rikoksesta voidaan, sen lisäksi mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997) tai tässä laissa säädetään, jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos rikosta on huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne sekä olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Syyte voidaan myös jättää nostamatta tai rangaistus tuomit-

7 §

Toimenpiteistä luopuminen

Huumausaineen käytöstä ja huumausaineen käyttöön liittyvästä muusta tässä luvussa mainitusta rikoksesta voidaan, sen lisäksi mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997) tai tässä laissa säädetään, jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos epäiltyä rikosta tai rikosta on huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne sekä olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä. Syyte voidaan myös jättää nostamatta

sematta, jos tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon. tai rangaistus tuomitsematta, *jos rikoksesta epäilty tai* tekijä on hakeutunut sosiaali- ja terveysministeriön hyväksymään hoitoon.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 201 .*

5.

Laki**eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain (197/2002) 10 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 §

10 §

Huomautus ja käsitys

Huomautus ja käsitys

Jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Jos aihetta on, oikeusasiamies voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä taikka kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallintotavan vaatimukseen tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin.

(uusi)

Jos oikeusasiamies laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa katsoo, että valvottava on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, mutta harkitsee, ettei syytteen nostaminen tai asian saattaminen kurinpitomenettelyyn ole kuitenkaan tarpeen, hän voi antaa valvottavalle huomautuksen vastaisen varalle.

Jos aihetta on, oikeusasiamies voi saattaa valvottavan tietoon käsityksensä lain mukaisesta menettelystä taikka kiinnittää valvottavan huomiota hyvän hallintotavan vaatimukseen tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista edistäviin näkökohtiin.

Jos 1 momentissa tarkoitettu oikeusasiamiehen ratkaisu sisältää rikoksen syyksilukemisen, huomautuksen saaneella on oikeus saada syyllisyyttä koskeva ratkaisu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus tuomioistuin­käsitte­lystä on toimitettava oikeusasiamiehelle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona huomautus on annettu tiedoksi. Jos huomautus on annettu tiedoksi postitse kirjeellä, tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä kirjeen lähettämisestä, jollei muuta näytetä. Huomautuksen saaneelle on viivytyksettä annettava tieto oikeudenkäynnin ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Asian käsittelyssä nou-

72
Voimassa oleva laki

HE 58/2013 vp
Ehdotus

*datetaan muutoin soveltuvin osin rikosasiain
oikeudenkäynnistä voimassa olevia säännök-
siä.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 201 .*

6.

Laki**valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain (193/2000) 6 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 536/2011, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

6 §

Seuraamukset

Seuraamukset

Jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aihetta syytteen nostamiseen. Huomautus voidaan antaa myös viranomaiselle tai muulle yhteisölle.

Jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aihetta syytteen nostamiseen. Huomautus voidaan antaa myös viranomaiselle tai muulle yhteisölle.

Jos asian laatu niin vaatii, oikeuskansleri voi kiinnittää asianomaisen huomiota lain tai hyvän hallintotavan mukaiseen menettelyyn.

Jos asian laatu niin vaatii, oikeuskansleri voi kiinnittää asianomaisen huomiota lain tai hyvän hallintotavan mukaiseen menettelyyn.

Jos yleinen etu vaatii, oikeuskanslerin on ryhdyttävä toimenpiteisiin oikaisun saamiseksi lainvastaiseen tai virheelliseen päätökseen tai menettelyyn.

Jos yleinen etu vaatii, oikeuskanslerin on ryhdyttävä toimenpiteisiin oikaisun saamiseksi lainvastaiseen tai virheelliseen päätökseen tai menettelyyn.

(uusi)

Jos 1 momentissa tarkoitettu oikeuskanslerin ratkaisu sisältää rikoksen syyksilukemisen, huomautuksen saaneella on oikeus saada syyllisyyttä koskeva ratkaisu tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus tuomioistuimen käsiteltäväksi on toimitettava oikeuskanslerille kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona huomautus on annettu tiedoksi. Jos huomautus on annettu tiedoksi postitse kirjeellä, tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen seitsemäntenä päivänä kirjeen lähettämisestä, jollei muuta näytetä. Huomautuksen saaneelle on viivytyksettä annettava tieto oikeudenkäynnin ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan

74
Voimassa oleva laki

HE 58/2013 vp
Ehdotus

*huolimatta. Asian käsittelyssä noudatetaan
muutoin soveltuvin osin rikosasiain oikeu-
denkäynnistä voimassa olevia säännöksiä.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 201 .*